

12—16 maj.

Debatter m. m.

Tisdagen den 15 maj.

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Domö om upprustning av det svenska vägväsendet	8
av fru Svenson om åtgärder för identifiering av barn under krig	16
av herr Arrhén ang. organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna m. m.	17
av herr Andrén om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare	21
av fröken Andersson ang. höjning av underhållsbidrag till frånskild make	37

Onsdagen den 16 maj.

Bekämpande av sand- och jordflykt	41
Anslag till landsfiskalerna m. fl.	42
Längmanska donationsfondens användning m. m.	49
Avgångsåldern för civila statstjänstemän m. m.	50
Om lättande av skattetrycket	54
Skyldigheten att erlægga folkpensionsavgift	58
Dispositionen av inlutna prisutjämningsavgifter m. m.	60
Tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen	63
Ändring i semesterlagen m. m.	71
Anslag till kostnader för planeringskommittéer	80
Bidrag till jordbrukets rationalisering	80
Statens avdikningsanslag	84
Befrämjande av landsbygdens elektrifiering	86
Utbildning av fiskeritjänstemän m. m.	87
Riktlinjer för en civil regional beredskapsorganisation	92

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 16 maj.

Sid.

Bevillningsutskottets betänkande nr 50, ang. reglering av socker- näringsen i riket m. m.	41
— nr 51, ang. godkännande av avtal mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning m. m.	41
Jordbruksutskottets utlåtande nr 18, ang. ytterligare statsbidrag till Garnsviken—Vadasjön—Helgösjön—Hedervikens torrlägnings- företag	41
— nr 19, ang. försäljning av ett område av kronoegendomen Mörby 1 ^a i Danderyds köping	41
— nr 22, ang. åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt	41
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, ang. ändring i lagen om kom- munalstyrelse i Stockholm m. m.	42
— nr 23, ang. ändringar i riksdagens arbetsformer	42
Statsutskottets utlåtande nr 133, ang. anslag till Statens tvångsarbets- anstalt å Svartsjö m. m.	42
— nr 134, ang. anslag till landsfiskalerna m. fl.	42
— nr 135, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: Kungl. hovstaten	49
— nr 136, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: utrikesdeparte- mentet	49
— nr 137, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: handelsdeparte- mentet	49
— nr 138, ang. beredskapsstat för försvarsväsendet	49
— nr 139, ang. anslag till Statens sjöhistoriska museum	49
— nr 140, ang. fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.	49
— nr 141, ang. anslag till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka m. m.	49
— nr 142, ang. anslag till avlöningar vid livrustkammaren	49
— nr 143, ang. Längmanska donationsfondens användning m. m. ...	49
— nr 146, ang. avgångsåldern för civila statstjänstemän m. m.	50
Bevillningsutskottets betänkande nr 43, ang. lättande av skattetrycket	54
— nr 44, ang. åtgärder i syfte att med inkomstskatteeftergift införa ett skattestopp	58
— nr 45, ang. ändring i kommunalskattelagen	58
Andra lagutskottets utlåtande nr 29, ang. ändring i kommunalskatte- lagen m. m.	58
Bevillningsutskottets betänkande nr 46, ang. ändring i kommunal- skattelagen m. m.	60
— nr 52, ang. prisutjämningsavgift m. m.	60
— nr 53, ang. ändrad lydelse av 54 § kommunalskattelagen m. m. ...	63
Första lagutskottets utlåtande nr 29, ang. ändring i lagen om polis- väsendet i riket	63
Andra lagutskottets utlåtande nr 26, ang. förordnande om tillämp- ning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen	63
— nr 27, ang. förslag till skogsförädlingslag	71
— nr 28, ang. ändring i lagen om semester m. m.	71

	Sid.
Jordbruksutskottets utlåtande nr 17, ang. anslag till Lantbruksnämnderna m. m.	80
— nr 20, ang. ändringar i grunderna för det statliga stödet till torrläggingsverksamheten m. m.	83
— nr 21, ang. statens avdikningsanslag m. m.	84
— nr 23, ang. anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering	86
— nr 24, ang. anslag till åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen	87
— nr 25, ang. utbildning av fiskeritjänstemän m. m.	87
— nr 26, ang. Sveriges bidrag till kostnaderna för FAO	91
— nr 29, ang. anslag till Understöd åt jorddelningsväsendet m. m.: Bidrag till vissa förrättningskostnader m. m.	91
Statsutskottets utlåtande nr 144, ang. bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn	91
— nr 145, ang. anslag till överståthållarämbetet och länsstyrelserna samt angående den civila regionala beredskapsorganisationen ..	92

Lördagen den 12 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 12 på dagen; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollen för den 4, 5 och 7 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till fria resor för barn m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1951/52 till de tekniska högskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerevision för vissa chefstjänstemän m. m.;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för lärare vid vissa statsunderstödda privata läroanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonal vid statsunderstödda folkhögskolor och lanbruksundervisningsanstalter m. m.;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av traktamentsersättning, utgående enligt allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210) m. m.;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en dyroretsundersökning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1951/52 till understöd åt folkbiblioteksväsendet jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1951/52 till bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 209, i anledning av väckta motioner dels om åtgärder till främjande av det frivilliga och enskilda sparandet, dels ock om framläggande för 1951 års riksdags vårsession om förslag till åtgärder för uppmuntran av det frivilliga sparandet;

nr 210, i anledning av väckta motioner om utredning rörande vetenskaplig forskning beträffande arbetet och arbetsplatsens förhållanden;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 4 § förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank, m. m.;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 i förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.; samt

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 229, till Konungen i anledning av väckt motion om ändring av 3 § 3 mom. lagen om folkpensionering.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt å elektrisk kraft (elskatteförordning), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet; och
nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillfällig automobilskatt.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 208, angående godkännande av mellan Sverige och Ungern träffad uppgörelse rörande ersättning för svenska privata ekonomiska intressen.

Föredrogs och lades till handlingarna den av bankoutskottet gjorda anmälan, att delegerade för riksdagens verk gjort hemställan om dels vissa ändringar i 1947 års pensionsreglemente för riksdagens verk, m. m. dels ock vissa ändringar i personalförteckningen för riksdagens revisorers kansli.

Herr andre vice talmannen anmälde, att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogs och lades på bordet:

nr 209, angående godkännande av Torquay-protokollet till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.;

nr 210, angående vissa ändringar i gällande tulltaxa; och

nr 211, angående anslag till vissa väg-reparationer.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896) m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; och

nr 23, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i riksdagens arbetsformer;

statsutskottets utlåtanden:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1951/52 till Statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes: Omkostnader jämte i ämnet väckt motion;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till landsfiskalerna m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51 i vad propositionen avser Kungl. hovstaten, jämte i ämnet väckt motion;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1951/52;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1951/52 till Statens sjöhistoriska museum: Avlöningar;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1951/52 till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka m. m.;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1951/52 till avlöningar vid livrustkammaren;

nr 143, i anledning av riksdagens år 1950 församlade revisorers berättelse an-

gående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning, i vad berättelsen avser Längmanska donationsfonden, jämte vissa motioner m. m.;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående anslag för budgetåret 1951/52 till bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till avlöningar vid överståthållarämbetet och länsstyrelserna samt angående den civila regionala beredskapsorganisationen; och

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila anställningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 43, i anledning av väckta motioner om åstadkommande av lättnad i det nuvarande genom inflationen skärpta skattetrycket å inkomst, förmögenhet och arv, m. m.;

nr 44, i anledning av väckt motion om åtgärder i syfte att med inkomstskatteeftergift införa ett skattestopp från den 1 januari 1952;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), jämte i ämnet väckta motioner;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m.; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 54 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

första lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående inhämtande av riksdagens samtycke till förordnande om tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfälliga bostäder vid skogs- och flottningsarbete m. m. (skogsförläggningsslag);

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 17, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lantbruksnämnderna, till Bidrag till jordbrukets rationalisering samt till Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti jämte i ämnena väckta motioner;

nr 20, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i grunderna för det statliga stödet till torrläggningsverksamheten m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 21, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag, m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 23, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner;

nr 24, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Förekommande och hämmande av smittsamma husdjursjukdomar: Åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen jämte i ämnet väckta motioner;

Om upprustning av det svenska vägväsendet.

nr 25, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av fiskeritjänstemän m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 26, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges bidrag till kostnaderna för FAO; och

nr 29, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Understöd åt jorddel-

ningsväsendet m. m.: Bidrag till vissa förrättningskostnader m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.14 på dagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 15 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 eftermiddagen.

Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 15 maj till och med den 26 maj 1951.

Rixö, Hjälmedal den 12 maj 1951.

Karl H. Andersson,
ledamot av första
kammaren.

Att riksdagsmannen *Karl Herman Andersson* från Rixö på grund av sjukdom (Cardiosclerosis + Omarthritis sin.) är oförmögen sköta riksdagsarbetet under tiden 15—26 maj 1951, intygas.

Uddevalla den 11 maj 1951.

Folke Nord.
Överläkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § civilförsvarlagen den 15 juli 1944 (nr 536), m. m.;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.;

nr 234, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ekonomiska föreningar, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

Om upprustning av det svenska vägväsendet.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet *NILSSON*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Domös interpellation om upprustning av det svenska vägväsendet, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Domö frågat mig om jag är i tillfälle att lämna kammaren en redogörelse för de planer som kunna föreligga till en upprustning av det svenska vägväsendet, så att katastrofsituationer av under den senare tiden in-

Om upprustning av det svenska vägväsendet.

träffad art i framtiden i möjligaste mån undvikas eller begränsas.

Interpellanten har erinrat bl. a. om att enligt rapporter från olika delar av landet en katastrofsituation snabbt växer fram beträffande en stor del av vägnätet, karakteriserad av översvämningar, genom tjälskott förstörda vägbanor etc.

Vid bedömande av de förhållanden, som förorsakat de i interpellationen åsyftade vägväsendets och övriga olägenheter för vägtrafiken, kunna särskiljas dels sådana skador, som äro att hänföra till vägförhållandena, och dels sådana, som föranletts av översvämningar, onormalt högvatten och andra av vinterns rikliga snöfall och den håftiga snösmältningen framkallade förhållanden. Vad angår dessa senare skador och olägenheter är det åtminstone för närvarande omöjligt att göra några uttalanden i vilken utsträckning liknande företeelser för framtiden kunna förebyggas.

Vad åter angår sådana skador på vägnätet, som förorsakats av tjälkänsligt material i undergrunden eller i själva vägkroppen, otillfredsställande vattenavledning eller bristfälligt bärlager, är förhållandet ett annat. Avhjälpandet resp. förebyggandet av dylika skador kan hänföras till vägväsendets ordinarie arbetsprogram. Man vet här vilka åtgärder som böra vidtagas, och problemet gäller i första hand huru stora resurser i arbetskraft och materiel, som kunna ställas till förfogande för att sätta vägnätet i ett sådant skick, att det kan motstå såväl naturkrafternas som den tunga vägtrafikens förstörande inverkan.

I detta sammanhang bör framhållas att en dylik förbättring av vägnätet endast i mycket ringa grad kan åstadkommas genom vägunderhållsåtgärder. Vägunderhållets uppgift är nämligen i huvudsak endast att vidmakthålla vägnätets standard. Utvecklingen i fråga om bilarnas antal, tyngd och hastighet ställer emellertid sådana krav på vägarna att en standardhöjning måste ske. Härför erfordras förstärkningsåtgärder, vilka icke kunna hänföras under begreppet vägunderhåll.

När interpellanten nu har bett mig redogöra för de planer, som kunna föreligga i fråga om upprustning av det svenska vägväsendet, vill jag erinra om att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i september 1949 framlagt ett 20-årsprogram för vägnätets förbättring, vilket med vissa smärre modifieringar och i koncentrerad form redovisats för riksdagen i ett bihang till bilaga 26 i 1950 års statsverksproposition. Detta program förutsätter emellertid årliga investeringar i vägnätet av en storlek som ligger långt över nuvarande volym. Det har som bekant varit ofrånkomligt att låta även vägväsendet omfattas av den begränsning av investeringsverksamheten, som under rådande förhållanden utgör ett led i statsmakternas strävanden att vidmakthålla den samhällsekonomiska balansen. Så länge den nuvarande överkonjunkturen råder, är det enligt min mening icke möjligt att göra upp någon realistisk planläggning för en successiv ökning av väginvesteringarna, utan man måste i detta hänseende tills vidare nöja sig med mera kortsiktiga bedömningen i anslutning till de aktuella förutsättningarna för den allmänna ekonomiska politiken. Att den nuvarande starka begränsningen av väginvesteringarna icke utan stora olägenheter kan bibehållas under någon längre tid är jag medveten om, och det är mig därför i hög grad angeläget att söka finna en utväg att så snart som möjligt forcera upprustningen av vägnätet.

Vad särskilt angår frågan om de omedelbara åtgärderna för att sätta de förstörda delarna av vägnätet i farbart skick kan jag nämna att omfattande provisoriska arbeten utförts och fortfarande utföras för att hjälpa fram vägtrafiken och att reparationsarbeten omgående skola påbörjas, allteftersom tjällossningen upphör. Då de ordinarie väganlagen i allmänhet icke lämna tillgång till bestridande av utgifter för dessa arbeten, har en proposition nu avlåtit till riksdagen om anvisande på tilläggsstat för innevarande budgetår av ett särskilt anslag av 10 miljoner kronor för ändamålet.

Om upprustning av det svenska vägväsendet.

Herr DOMÖ: Herr talman! Till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ber jag att få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Såsom kommunikationsministern framhållit i svaret och jag även sagt i interpellationen, kan man inte alltid förutse onormala naturförhållandens inverkan på vägarna och inte heller undvika alla skador. Men, säger statsrådet Nilsson, vad angår sådana skador på vägnätet, som förorsakats av tjälkänsligt material i undergrunden eller i själva vägkroppen, dålig vattenavledning eller bristfälligt bärlager, kan förekommandet av dylika skador hänföras till vägväsendets ordinarie arbetsprogram. Det är just sådana skador vi haft i år.

Slutsats: skadorna hade i stor utsträckning, fastän kanske inte helt, kunnat undvikas och förebyggas, om vägunderhållet varit bättre.

Man vet, säger statsrådet, vilka åtgärder som böra vidtagas för att sätta vägnätet i sådant skick, att det kan motstå såväl naturkrafternas som den tunga vägtrafikens förstörande inverkan. Problemet är bara hur mycket arbetskraft och materiel som kan ställas till förfogande. — Förlåt, herr kommunikationsminister, men yttrandet om möjligheterna att motstå naturkrafternas förstörande inverkan skulle passat bättre före den nu gångna hårda vintern. Men det kan måhända verka lugnande på dem, som frukta att vägarna kunna bli utsatta för nya, överraskande påfrestningar.

I svaret åberopas att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen redan år 1949 framlagt ett 20-årsprogram för vägnätets förbättring, vilket emellertid förutsätter årliga investeringar långt utöver nuvarande nivå. I anslutning härtill framhåller kommunikationsministern, att även vägväsendets investeringar måste begränsas med hänsyn till den samhällsekonomiska balansen. Statsrådet säger också, att det så länge den nuvarande överkonjunkturen råder icke är möjligt att göra upp någon realistisk planläggning för en successiv ökning av väginvesteringarna, utan man får nöja sig med mera kortsiktiga bedömanden.

Det är ganska självklart, att man i nuvarande inflationstid även måste begränsa vägbyggandet, men kravet på vägnarnas upprustning och underhåll måste sorgfälligt vägas mot andra aktuella behov och önskemål.

Invändningar torde kunna göras, när kommunikationsministern säger att det icke är möjligt att göra upp någon realistisk plan för väginvesteringarna så länge den nuvarande överkonjunkturen råder. Även om investeringarna ej skulle ökas, måste det vara angeläget att noga förbereda dem, så att vad som göres passar in i det hela; jag skall senare återkomma till den saken.

Att det svenska vägnätet är dåligt och kräver en ordentlig upprustning är ju så väl känt, att något utförligt ordande därom inte torde behövas. Men låt mig i alla fall citera några aktuella uttalanden om tillståndet.

Överrevisorerna för väg- och vattenbyggnadsväsendet yttra sålunda på s. 2 i sin berättelse, avgiven den 8 december 1950: »Den sedan åtskilliga år rådande knappheten å anslag, arbetskraft, maskiner och material för väghållningen i landet har medfört avsevärda inskränkningar i möjligheterna att verkställa icke endast omläggningar till en mot trafikekonomiens och trafiksäkerhetens krav svarande standard av det allmänna vägnätet utan även anläggning av nya vägar särskilt inom områden, där framkomliga vägar ännu saknas.» Ett stycke längre fram i berättelsen heter det: »Åtskilliga till vägunderhållet hänförliga arbeten äro alltjämt eftersatta. Sålunda borde, för ökande av trafiksäkerhet och framkomlighet, i vidgad omfattning utföras arbeten, som avse undanröjande av tjälkänslighet genom förbättrad dränering och isolering av vägkroppen, upprustning av skyddsräcken, röjningar för erhållande av sikt samt åtskilliga andra underhållsåtgärder. Inom ramen av till förfogande ställda medel torde önskvärd utökning av sådana arbeten dock knappast vara möjlig. Överrevisorerna vilja emellertid framhålla, att en fortsatt stark begränsning av anslagen till dessa ändamål icke blott hindrar en

Om upprustning av det svenska vägväsendet.

mycket önskvärd förbättring av vägar-
nas standard, utan även riskerar resul-
tatet av det upprustningsarbete, som hit-
tills kunnat utföras.»

I sitt utlåtande om överrevisorernas
berättelse säger väg- och vattenbygg-
nadsstyrelsen på ett ställe: »Styrelsen
vill understryka överrevisorernas utta-
lande att åtskilliga till vägunderhållet
hänförliga arbeten, vilka syfta till ökad
trafiksäkerhet och framkomlighet, all-
jämt äro eftersatta och att en fortsatt
stark begränsning av anslagen till dessa
ändamål icke blott hindrar en mycket
önskvärd förbättring av vägar-
nas standard, utan även riskerar resul-
tatet av det upprustningsarbete, som hit-
tills kunnat utföras.»

Förre statssekreteraren i kommunika-
tionsdepartementet Arne Lundberg gav,
om jag minns rätt, i följande uttryck åt den
uppfattningen att eftersläpningen när det
gäller vägstandarden och vägnätets håll-
ande i ordning kunde räknas i miljard-
belopp.

Kommunikationsministern själv är ju
också enligt svaret på det klara med att
nuvarande starka begränsning av vägin-
vesteringarna inte kan bibehållas under
någon längre tid och att det gäller att
finna utvägar för att så snart som möj-
ligt forcera upprustningen av vägväsen-
det.

Att kommunikationsminister, väg- och
vattenbyggnadsstyrelse och överreviso-
rer m. fl. äro medvetna om det svenska
vägnätets stora brister är ju gott och väl,
men inget knappast tillräckligt trygghet
för att behövt förbättring kommer att
ske.

Och dock behövs en ordentlig upp-
rustning så innerligt väl. Utan bättre vä-
gar kunna inte de tekniska framstegen
på bilområdet till fullo utnyttjas, exem-
pelvis tyngre vagnar som äro billigare i
drift vid godstransporter. Många bygder,
som äro i starkt behov av bussförbindel-
ser, kunna ej heller erhålla sådana, där-
est inte vägförstärkningar ske.

Ur nationalekonomisk synpunkt är det
beklagligt, att vi skola ha så många sva-
ga och dåliga vägar som fallet är. Det
vore god affär att med det snaraste sätta

de svenska vägarna i så gott stånd som
möjligt. Starka och goda vägar äro pro-
duktiva nyttigheter i det svenska folk-
hushållet.

Jag skall, herr talman, också tillåta
mig att ingå på några speciella frågor,
som kunna anses höra samman med de
i interpellationen upptagna spörsmålen.

Det synes som om permanentning väl
mycket fått komma i första hand och
ibland utföres på alltför svagt underlag.
Sådan permanentning ger visserligen
jämnare vägar för några få år men hål-
ler inte länge, i varje fall inte vid svåra
tjällossningar som i år. Kostnaderna för
permanentning av vägar med bristfälligt
underlag blir kanske ibland bortkastade
pengar. Jag vet att överrevisorerna varit
inne på detta förhållande, men jag har
ändå velat omnämna det, då den upp-
fattningen torde vara ganska allmän, att
man väl mycket skattat åt permanent-
ning utan hänsyn till grundförhållande-
na i våra vägar.

Den allmänna upprustning av våra
vägar, som är ofrånkomligen nödvändig,
torde i första hand böra inriktas på
broförstärkningar och grundförbättring.
Permanentning är så pass dyr, att den
måste ha bra underlag för att bli lö-
nande, och den bör därför kanske i
första hand ske i samband med grund-
förstärkningar och ombyggnader.

En åtgärd vid väghållningen, som inte
bara väcker undran hos lekmännen utan
allmän förargelse hos bilisterna, är ler-
spridningen. För trafiken är den ofta
riskabel, enär vägarna bli sliriga. Det
förefaller också som om gropigheten vid
regnväder blir större på de lerkörda vä-
garna, och de bli fortare gropiga än and-
ra vägar. Det är kanske djärvt att draga
sakkunskapens ord i tvivelsmål, men ler-
körning i den utsträckning som sker
förefaller vara en diskutabel vägförbät-
tringsåtgärd. Sakkunskapen lär för övrigt
icke vara fullt enig i denna fråga.

Inför alla provbeläggningar och ex-
periment med lerkörning och annat stäl-
ler sig nog mången undrande, huruvida
försöksverksamheten behöver vara så i
detalj utbredd som den nu är. Det torde
vara ganska svårt för vägmyndigheterna

Om upprustning av det svenska vägväsendet.

att överskåda och hålla reda på alla små försöksbitar och att göra erforderliga iakttagelser om vad som undan för undan sker med dem.

Broarna borde, såsom jag redan nämnt, vara det första man på allvar tar itu med vid en blivande upprustning. Det finns många svaga broar som kunna förstärkas, varigenom den tyngre trafiken finge ökade möjligheter att komma fram. Nu få sådana arbeten ofta anstå, därför att man alltför optimistiskt räknar med vägomläggning eller liknande inom en snar framtid.

Här kommer jag återigen in på nödvändigheten av en god och tillräckligt snabb planläggning av de vägprojekt, som beräknas kunna komma till utförande inom de närmaste åren och även på längre sikt. Alldeles för liten uppmärksamhet har enligt min åsikt ägnats åt undersökningar rörande åtgärdernas ekonomiska sida. Planeringspersonal i tillräcklig utsträckning — för broar och annat — borde vara en nödvändig förutsättning för att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skall kunna fylla sin uppgift. Ämbetsverket har svällt så kraftigt, att man icke gärna vill förorda personalökning, men den aktivt arbetande sidan kunde kanske förstärkas på bekostnad av passivsidan, vilkens pappersmaskineri måhända kunde förenklas än mera.

Herr talman! Jag har framställt min interpellation för att vinna någon klarhet om vilken takt vi kunde räkna med när det gäller att få den behövliga vägupprustningen genomförd. Jag hade hoppats att det åtminstone skulle ställas i utsikt, att upprustningen kommer att sättas i gång på allvar och att planeringen nu pågår för fullt. Aktualitet måste min fråga anses ha genom katastrofen för vägarna denna vår och genom det allmänna underbetyg för vårt svenska vägnät, som man tyvärr måste konstatera föreligger från många håll.

Av kommunikationsministern har jag fått ett positivt svar i så måtto, att han gett bestämt uttryck för sitt personliga intresse att finna en utväg för att så snart som möjligt forcera upprustningen

av de svenska vägarna. Men herr statsrådet säger, att den »i nuvarande överkonjunktur» inte kan genomföras. Sammanställer man detta uttalande med regeringens åtgöranden för att vidmakthålla överkonjunkturen, finner man att utsikterna nog inte äro stora för att vi i denna Kungl. Maj:ts tid skola få se vägupprustningen igångsatt på allvar. Det är pessimistiskt, herr talman, men jag kan inte undgå att draga den slutsatsen.

I princip har det bestämts, att vägkostnaderna skola bestridas av biltrafikanterna genom s. k. bilskatter på fordon och bensin. Därvid har det utlovats att bilskattemedlen helt skola gå till vägväsendet. Efter kriget ha bilskattemedlen flödat så rikligt, att när statens utgifter för väghållningen — byggnads- och underhållskostnader — täckts, blir det från år 1945 ett belopp av över 550 miljoner kronor, som kan sägas utgöra bilismens fordran på det statliga vägväsendet. Med rätta kunna alltså bilägarna kräva förbättrade vägar. Den nyligen beslutade extra fordonsskatten, som inte skall gå till vägväsendet, är en annan historia, som jag ej skall diskutera med kommunikationsministern i dag, men den fördubblade fordonsskatten minskar ej det mycket tydliga missnöjet bland de svenska bilisterna över våra dåliga vägar.

Men det finns en sak, herr statsråd, som jag vill framföra min tacksamhet för utöver det personliga fastän något teoretiska intresse för vägupprustning, som framkom i statsrådets svar, och det är den framlagda propositionen om extra anslag på 10 miljoner kronor för att bota de värsta skadorna av 1951 års svåra katastrof för en stor del av det svenska vägväsendet.

Herr STEN: Herr talman! Jag finner mig föranläten att i detta sammanhang påminna om en sak som jag inte tror nämndes vare sig i svaret eller i interpellantens anförande, nämligen de kvarstående bristerna med avseende på vårt vägnät.

Om upprustning av det svenska vägväsendet.

Den fackliga organisation, som jag tillhör och som har lokala avdelningar på bortemot tusen platser i landets skogsbygder, gjorde i mitten av 1940-talet en inventering av de kvarstående skogsbygdsproblemen, och därvid framkom på en punkt ett så enstämmigt önskemål, nämligen just rörande glesbygdernas olösta vägrågor, att vi funno oss föranslättna att liksom i förskott göra en framställning till vederbörande myndigheter. Denna framställning gick till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, men jag känner givetvis inte närmare till vilken effekt den eventuellt haft på styrelsens planlägningsarbete.

Om jag inte uppfattade departementschefen fel, nämnde han i svaret att man nu av tidsomständigheterna tvingas arbeta på mera kort sikt. Jag kan då inte frigöra mig från den tanken, att det väl just i en tid av återhållsamhet bör vara angeläget att överväga fördelningen på olika ändamål av de medel, som efter hand kunna anslås till vägväsendet. Även om jag förstår hur angeläget det kan te sig att permanenta vägar, förstärka broar och över huvud taget vidga »flaskhalsarna» i vår landsvägstrafik, måste jag uttrycka förhoppningen att man inte förgätes att de människor, som inte ha förmånen av några vägar alls, borde åtnjuta en viss förtursrätt när det gäller vårt vägsystem och dess förbättring i fortsättningen.

Man synes också i den debatt, som föres om vårt skogsbruks framtid i skilda delar av landet, vara ense om att det även i sådana bygder, där skogsbruket spelar en större roll än jordbruket, är nödvändigt både för invånarna själva och för landet i dess helhet att så att säga upprätthålla en levande bygd genom samspel mellan olika näringar. Vi kunna inte tänka oss att driva skogsbruk på det sättet, att man skulle kasernera folk för avverkningar och ännu mindre för skogskulturarbeten, utan dessa uppgifter måste i stort sett skötas av i bygden bofasta människor. Men då måste det också finnas ett jordbruk för att folk och hästar skola få mat under den tid skogsdrivningarna utföras. I många fall har

det också visat sig att stora förutsättningar finnas för en komplettering av bygdens arbetsliv med småföretag av olika slag. Allt detta gör, att vägproblemet blir verkligt aktuellt just för dessa bygder.

Man behöver visserligen inte förtvivla om skogsbygdernas och över huvud taget de avlägsna bygdernas framtid. Därtill äro deras ekonomiska förutsättningar alltför stora och deras uppgifter i landets näringsliv alltför betydelsefulla. Men när man någon gång om sänder i tidningarna finner skildringar — jag läste en sådan senast i dag — om någon by, som utan tvivel har naturliga förutsättningar för sin existens men vars invånare börjat »tappa sugen» just på grund av att alla kommunikationer saknas, då förundrar man sig över att så mycket verkligen kan finnas ogjort på detta område från den tid, då anläggningen av nya vägar var ett mera centralt inslag i vårt vägväsende än nu. Det måste helt enkelt bero därpå, att arbetsuppgifterna och medelsbehoven voro för stora.

Men det är synnerligen angeläget att man från både väg- och vattenbyggnadsstyrelsens och kommunikationsdepartementets sida håller denna sak i åtanke vid planlägningsarbetet och avvägningen mellan olika ändamål. I den mån som man i fortsättningen kan frigöra medel för vägväsendets ändamål, få glesbygdernas olösta vägproblem inte komma i bakgrunden utan måste ha en viss förtursrätt vid sidan av de mycket angelägna ändamål, som man ju förstår att »flaskhalsarna» kunna representera under den tid vi närmast gå till mötes.

Häri instämde herr *Pålsson*.

Herr statsrådet NILSSON: Herr talman! Man måste givetvis med allra största noggrannhet följa utvecklingen för att kunna verkställa den avvägning, som helt naturligt ständigt måste göras mellan de krav, som kunna framföras från glest befolkade, väglösa bygder, och de önskemål angående våra allmänna vägar och möjligheterna att där komma

Om upprustning av det svenska vägväsendet.

fram med den fordonspark vi för närvarande ha, vilka med berättigad styrka nu senast framförts bland annat av interpellanten. Men jag måste understryka att detta ofrånkomliga avvägningsproblem, på grund av den nuvarande begränsade tillgången på arbetskraft, ställer oss inför mycket svåra avgöranden, där man — med all den respekt man kan ha för de av den senaste årade talaren nu framförda önskemålen — ändock måste säga sig, att det inte minst efter den gångna vinterns erfarenheter gäller att se till att våra allmänna vägar sättas i farbart skick.

Jag tror inte det är nödvändigt att jag med herr Domö mera ingående diskuterar önskvärdenheten av ett väl utbyggt och underhållet vägnät i landet. Jag kan utan vidare understryka allt vad han nu anfört om det räntabla och ur folkhushällets synpunkt önskvärda i att våra vägar förbättras. Det är bara så — och jag har understrukit den saken i mitt svar — att vi här stå även inför andra avvägningsproblem. Jag vet att herr Domö känner mycket starkt för vårt försvar exempelvis. Han anser att när det gäller försvaret måste vi sätta in all den materiel, all den arbetskraft och alla de medel som kunna anses önskvärda. I likhet med många andra kanske han säger, att sinnessjukhusen i vårt land behöva förbättras. När det gäller kommunikationsväsendet är jag själv på det klara med att det kan anföras mycket starka skäl för att vi exempelvis skola elektrifiera våra järnvägar. För några år sedan räknade man ut att det genomsnittligt skulle ge en förräntning på 11 å 11,5 procent. På samma sätt förhåller det sig med vår vattenkraft, ehuru vi därvidlag under de senare åren, på grund av att vi ha betraktat det såsom ett särskilt angeläget behov, i stort sett ha tillmötesgått alla önskemål.

På praktiskt taget alla områden finns det sålunda behov, som äro trängande, och vi tvingas att göra en avvägning. Jag har utgått från att herr Domö själv under den tid, då han innehade den post som jag nu har, gjort liknande erfarenheter som dem jag har gjort. Det är

ingenting att nu resonera om, men faktum kvarstår, att våra vägar kommo på efterkälken under kriget. Anslagen voro då nere i mycket låga belopp. Jag tror att när väganslaget var som lägst var det nere i mellan 93 och 94 miljoner kronor. Under den tid herr Domö hade hand om denna verksamhet hade man ett anslagsbelopp på 126, 127 miljoner kronor. Vi ha för närvarande ett anslagsbelopp på 354 miljoner kronor. Men jag är den förste att erkänna att vi ingalunda ännu på långt när ha hunnit ta igen den eftersläpning, som inträdde under kriget, och man kan väl också med visst fog säga, att denna eftersläpning, jämfört med förhållandena före år 1936, fortfarande är rådande. Jag vill understryka att det sålunda varken är okunnighet eller brist på intresse som gör att man inte i den takt, som jag förstår att herr Domö och många andra kunna anse önskvärd, har lyckats att göra den upprustning, som otvivelaktigt många skäl tala för.

Det har i olika uttalanden gjorts gällande — och det skall utan vidare erkännas särskilt efter de vad jag betraktar såsom naturkatastrofer, som vi haft under det gångna året — att huvudvägarna i vårt land jämfört med de flesta andra länder i Västeuropa äro de sämsta. Vid en dylik jämförelse måste man emellertid ha klart för sig, att sådana länder som Holland, Belgien och Danmark — där yttinnehållet för Belgiens vidkommande exempelvis inte är stort större än Småland, men befolkningen är väsentligt större än vårt eget lands — självfallet ha att kämpa med förhållandevis mindre problem än vi ha att brottas med i vårt land, detta stora frostiga område, om jag så får uttrycka mig, med 90 000 kilometer allmänna vägar, som skola hållas i ordning och förbättras, och med en befolkning av endast 7 miljoner invånare. Det är klart att problemet i och för sig måste vara enklare för åtskilliga av de västeuropeiska länderna än vad det är för Sverige, Norge och Finland, för att ta de aktuella exempel, som ha anförts i diskussionen.

Herr Domö tog upp ytterligare ett par

Om upprustning av det svenska vägväsendet.

frågor, som jag kanske också med några ord skall beröra. Han uttryckte en förmodan att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, innan den verkställde beläggningsarbetena, måhända inte hade gjort nödvändiga förstärkningsarbeten. Det tror jag inte är ett riktigt antagande. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har säkerligen inte bortsett från att dessa förstärkningsarbeten måste vidtagas. Det förhållandet, att anslagen till beläggningsarbeten voro förhållandevis stora jämfört med de belopp som gingo till förstärkningsarbeten, berodde på att de starkaste och bästa vägarna togos först. Det utesluter inte att man, såsom exempelvis skett på vissa enskilda sträckor — jag tänker i första hand på enköpingsvägen — har gjort dåliga erfarenheter beträffande beläggningsarna, men intill innevarande år har förstörelsen på de vägar, som belagts under senare år, procentuellt varit mycket ringa. Nu har man emellertid kommit i ett sådant läge, att förstärkningsarbetena måste bli mera omsorgsfulla än tidigare, och resultatet är att anslagen till förstärkningsarbeten bli i det närmaste av samma storleksordning som anslagen för beläggningsarbeten.

Jag tror sålunda att man från väg- och vattenbyggnadsstyrelsens sida är väl inforstådd med de problem, som rests av herr Domö, och jag tror att man i enlighet med hans önskemål kommer att ta hänsyn till de synpunkter som han framfört.

Sedan gläder det mig att herr Domö uttryckt önskemål om en förstärkning av planeringspersonalen inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Jag tror att det ligger mycket i vad herr Domö säger, och jag tycker att det ur saktighetens synpunkt är att anteckna, eftersom jag vet att i varje fall representanter för hans eget parti tidigare varit mycket kritiskt inställda beträffande väg- och vattenbyggnadsstyrelsens personal och haft den uppfattningen, att det skulle ha skett en väldig ansvällning av denna personal, en sak som emellertid efter statsutskottets behandling av denna fråga under föregående år tillbakavisats. När

herr Domö nu har uttalat ett önskemål om att man skall ställa tillräcklig planeringspersonal till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande, är han inne på riktiga tankegångar. Jag tror nämligen att det är god ekonomi på längre sikt, att man förfar på ett dylikt sätt.

Det är väl inte här meningen att vi skola börja diskutera om de skatter, som nyss ha tillkommit. Herr Domö endast berörde dem i förbigående. Men om man skall tala om den snö som föll i fjol och om att staten skulle vara skyldig bilismen 550 miljoner kronor, skall det kanske också framhållas, att man inte helt bör bortse från att bilismen under kriget blev skyldig staten omkring 290 miljoner kronor. Om vi verkligen skola resonera om dessa ting, skola alltså dessa 290 miljoner dragas ifrån de 550 miljonerna, även om bilismen har fått löfte om att denna skuld från bilismens sida till staten skall betraktas såsom avskriven.

Herr DOMÖ: Herr talman! Endast några ord beträffande det sista som herr statsrådet anförde.

Det är riktigt att under kriget bilskatten inte räckte till att täcka kostnaderna för vägarna, men det är en omständighet som därvidlag inte beaktas så mycket, och det är att vi ju inte hade någon biltrafik i större utsträckning under kriget. Det var annan trafik som då tärde på vägarna. Även ur försvarets synpunkt var det då önskligt att få vissa vägförstärkningar till stånd, vilka sedan pro forma belastade bilskattemedlen. Men jag kan gärna vara generös och säga, att även om bilismen skall betala dessa vägarbeten under kriget, vilket den strängt taget inte skulle behöva göra, räcker det ju i alla fall till en ganska stor fordran för bilismens vidkommande. Just den omständigheten att vägunderhållet eftersatts lång tid är ju ett starkt skäl att nu så snart som möjligt ta itu med förbättringar.

Med anledning av statsrådet Nilssons tal om hur svårt det är att avväga, hur mycket pengar som skall gå till vägar-

Om åtgärder för identifiering av barn under krig.

na och till andra ändamål, vill jag säga, att jag visst förstår svårigheterna därvidlag. Men jag vill samtidigt framhålla, att försvaret inte ovillkorligen behöver vara den faktor, som dessa vägkostnader i första hand skola vägas emot. Det kanske i detta sammanhang bör understrykas, att det just ur försvarssynpunkt skulle vara en mycket stor fördel, om våra vägar voro i bättre skick än vad de nu äro, i synnerhet när det gäller broar och möjligheterna att komma fram med tyngre fordon. Jag vill emellertid, herr talman, inte nu ta upp någon debatt med kommunikationsministern om dessa spörsmål.

Min avsikt är inte att göra det svårare för kommunikationsdepartementet. Jag noterar med tacksamhet det intresse, som herr statsrådet visat för vägarna. Jag skulle bara vilja säga, att vi böra hjälpas åt, när det gäller att rikta uppmärksamheten på de berättigade krav, som måste ställas på ett förbättrat vägväsen. Därvidlag vill jag understödja kommunikationsministern, och jag har ju en viss personlig erfarenhet av hur svårt det ibland kan vara att i december under statsverkspropositionens utarbetande få de belopp, som man vill ha fram på vissa anslag.

Jag tyckte i alla fall att kommunikationsministern lät väl resignerad, om jag så får uttrycka mig, inför det nuvarande tillståndet. Han ansåg att man nu ingenting kunde göra. Man har ju från början räknat med att man, när vägväsendet överfördes i statlig regi, skulle kunna begagna de olika konjunkturer för att göra mer eller mindre på vägarna. Man skulle bygga vid lågkonjunkturer och hålla igen vid högkonjunkturer. Dock kan vägbyggandet ej vara som ett slags klaver, som kan dragas ut och in, men viss hänsyn till konjunkturväxlingarna bör ju tagas. När det nu mot förmodan blivit en långvarig stegrad högkonjunktur — en inflationskonjunktur — och man från regeringshåll gör allt för att en dylik överfull konjunktur, eller åtminstone full konjunktur, skall fortsätta, får man ju dra konsekvenserna och anlägga andra

perspektiv än man tidigare gjort. Det blir nödvändigt att inpassa kostnaderna för vägförbättrandet i den normala utgiftsstaten. Det är väsentliga belopp som årligen måste stå till förfogande för detta ändamål. Man kan inte längre på detta område avvakta en vikande konjunktur, utan det är nödvändigt att snarast möjligt på ordinarie stat få upp tillräckligt anslag för förstärkning av vägarna och vidtagna åtgärder för att få arbetena till stånd.

I övrigt ber jag bara att få tacka för det intresse, som jag har funnit hos kommunikationsministern då det gäller att finna en lösning på ett för oss båda angeläget spörsmål.

Herr STEN: Herr talman! Jag borde kanske också vara tacksam över det sätt, varpå departementschefen uttryckte sig beträffande det spörsmål, som jag omnämnt i detta sammanhang. Jag skulle emellertid vilja säga, att om inte de ordinarie statsinkomsterna förslå för detta ändamål, skulle måhända guldströmmen från exportindustrierna — vilken kommunikationsministern talat om under helgen — till en del kunna återföras till ursprunget, alltså till skogsbygden. Därigenom skulle det bli möjligt att skapa sådana förhållanden inom detta område, icke minst när det gäller kommunikationerna, att dess näringars och dess befolknings framtida intressen skulle kunna tillgodoses på ett mera tillfredsställande sätt.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om åtgärder för identifiering av barn under krig.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet MOSSBERG, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara fru Svensons interpellation om åtgärder för identifiering av barn under krig, och nu yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har fru Gärda Svenson frågat mig om jag är villig medverka till

Ang. organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna m. m.

att åtgärder snarast vidtagas i syfte att möjliggöra identifiering av barn under krig samt om jag i så fall anser, att dessa åtgärder böra genomföras av ett statligt organ eller av någon lämplig enskild organisation, exempelvis föreningen Rädda barnen.

Som svar ber jag att få anföra följande.

I december 1950 gjorde föreningen Rädda barnen en framställning i detta ämne till Kungl. Maj:t. Föreningen hemställde om en omedelbar utredning om åtgärder för att underlätta identifiering av barn i händelse av krig, särskilt av nyfödda och barn upp till sex år. Framställningen remitterades till civilförsvarsstyrelsen, som i sitt utlåtande framhöll, att en utredning påginge inom styrelsen rörande åtgärder för identifiering av civilbefolkningen i krig. Denna utredning skulle i första hand taga sikte på identifiering av personer, som dödats genom luftanfall. Civilförsvarsstyrelsen sade sig icke vara beredd att, innan utredningen slutförts, utforma ett förslag om särskilda identitetsbeteckningar för barn.

Civilförsvarsstyrelsen har för denna utredning tillkallat en särskild utredningsman, som för närvarande undersöker, vilken identitetsbeteckning, som kan tänkas vara den lämpligaste. Även frågan om vem som bör svara för identifieringsåtgärderna har utredningsmannen under övervägande. Utredningen beräknas vara färdig i slutet av denna månad.

Fru Svenson säger i sin interpellation, att hon icke anser det vara nödvändigt att avvakta resultatet av den inom civilförsvarsstyrelsen pågående utredningen. Trots att jag till fullo delar fru Svensons och föreningen Rädda barnens uppfattning om att frågan om identifiering av barnen är av utomordentligt stor betydelse och fordrar en snar lösning, anser jag icke att några åtgärder i saken böra vidtagas från statsmakternas sida, förrän civilförsvarsstyrelsens utredning är slutförd.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Fru SVENSON: Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ber jag att få framföra mitt tack för det svar, som jag har fått på min interpellation angående identifiering av barn under krig.

Jag vill uttala min tillfredsställelse över att herr statsrådet delar min uppfattning om att dessa frågor äro oerhört viktiga och angelägna. Det stora antalet barn i krigshärdade länder, som evakuerats och bortförts och som på grund av bristande identifiering ej kunnat återföras till sina hemorter och eventuellt överlevande föräldrar och släktingar, är ett skrämmande exempel på vad en underlåtenhet i detta fall kan betyda.

Jag uttalar därför den förhoppningen, att den utredning, som för närvarande arbetar och som det hänvisas till i interpellationssvaret, verkligen kommer att omfatta även frågan om identifiering av barn och att utredningen skall komma till det resultatet, att verkliga åtgärder böra vidtagas i denna fråga och att man inte bör ta sikte enbart på identifiering av personer, som dödats vid luftanfall.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna m. m.

Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet NYGREN, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Arrhéns interpellation angående organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna m. m., fick nu ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Arrhén till mig riktat följande frågor:

1) Kan statsrådet ställa i utsikt att till nästa budgetår framlägga förslag om ett slutgiltigt ordnande av arbetsorganisationen på rektorsexpeditionerna?

2) Om så icke är fallet, är statsrådet beredd att till nästa budgetår förstärka det nu utgående anslaget till ljus- och vedkassorna, så att det motsvarar de ökningar, som betingas av penningvärdets fall, pris- och lönehöjningar

Ang. organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna m. m.

samt de ökade anspråk, som myndigheterna själva synas resa i dessa sammanhang?

Jag delar helt min företrädares uppfattning om angelägenheten av att rektorerna vid våra läroverk och seminarier i största möjliga utsträckning befrias från rent administrativa göromål, så att de hinna ägna mera tid och arbetskraft åt sina viktiga pedagogiska uppgifter. Jag är därför beredd att för egen del medverka till att effektiva åtgärder vidtagas i sådant syfte, så snart förhållandena möjliggöra det. Det i ämnet föreliggande sakkunnigbetänkandet torde därvid kunna i väsentliga delar tjäna som grundval. Inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde föreliggande emellertid många andra lika angelägna önskemål, vilka påkalla statsmakternas uppmärksamhet; det är givetvis för tidigt att nu kunna säga, huruvida det vid avvägningen av de många olika anslagsbehoven skall visa sig möjligt att redan till nästa års riksdag framlägga förslag till ett slutgiltigt ordnande av arbetsorganisationen på rektorsexpeditionerna.

Vad gäller interpellantens andra fråga får jag erinra om att enligt § 217 läroverksstadgan ur läroverks ljus- och vedkassa skola bestridas bl. a. kostnaderna för renskrivningsgöromål. Kassans inkomster utgöras i första hand av en terminsavgift, vilken dock må utgå med högst 30 kronor. Därest för bestridande av kassans nödvändiga utgifter skulle erfordras högre terminsavgift än 30 kronor skall bristen fyllas genom bidrag av statsmedel. För detta ändamål finnes å riksstaten uppfört ett särskilt anslag under rubriken Allmänna läroverken: Bidrag till ljus- och vedkassorna; anslaget har karaktären av förslagsanslag, varför medelsförbrukningen, i den mån den följer givna bestämmelser, icke är underkastad någon begränsning.

Därest interpellanten skulle med sin fråga åsyfta en ändring av grunderna för medelsanvändningen så är detta ett spörsmål, som jag icke utan närmare utredning kan taga ställning till. Jag är övertygad om att skolöverstyrelsen,

därest den finner skäl tala för en dylik ändring, kommer att i sina anslagsäkanden framlägga erforderliga förslag.

Herr ARRHÉN: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för det snabba svaret på den interpellation, som jag har riktat till henne.

Min första fråga gällde, om statsrådet var villig att för nästa års riksdag framlägga förslag om ett slutgiltigt ordnande av arbetsorganisationen på rektorsexpeditionerna. Statsrådet har i sitt svar givit uttryck för en positiv inställning och förklarar sig, såsom vi hörde, beredd att medverka till att effektiva åtgärder vidtagas i sådant syfte »så snart förhållandena möjliggöra det». Därvidlag bringar också statsrådet i erinran 1947 års sakkunnigutredning på detta område, vilken sägs skulle kunna bli en lämplig utgångspunkt.

Emellertid antydde statsrådet samtidigt, att inom departementet en hel del andra »lika angelägna önskemål föreliggande», varför det i dag vore för tidigt att säga, huruvida ett förslag i detta avseende skulle kunna framläggas redan till nästa års riksdag. Jag vill inte alls kritisera en dylik försiktighet. Det förefaller mig tvärtom mycket rimligt, att ett statsråd vid denna tidpunkt på året lämnar ett sådant svar. Men jag skulle vilja ge några synpunkter i samband med dylika formuleringar — synpunkter som jag delvis också hade möjlighet att framföra för två år sedan, när jag hade en motsvarande diskussion om dessa ting med statsrådet Weijne.

När statsrådet här talar om att man skall gripa sig an med saken »så snart förhållandena möjliggöra det», tyder detta på, att motivet för att inte göra det nu är att söka på det statsfinansiella planet. Jag vill fortfarande ifrågasätta, om denna uppfattning är riktig. Jag påpekade i interpellationsdebatten i första kammaren med statsrådet Weijne den 1 mars 1949, att kostnaderna för det förslag, som framlagts av 1947 års sakkunniga, antagligen bleve lika stora som de

Ang. organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna m. m.

kostnader, som blivit följden av systemet att hänvisa rektorerna att för expenser rörande skrivgöromål på expeditionerna gottgöra sig ur ljus- och vedkassorna. Det är att märka, att statsrådet Weijne vid detta tillfälle syntes mena, att vägen över ljus- och vedkassasystemet blivit något dyrare än det projekt, som hade antytts av 1947 års sakkunniga. Han syntes vidare under sådana förhållanden närmast böjd för att redan år 1950 framlägga en proposition om förverkligande, såsom han sade, i stort sett av de sakkunnigas förslag. Men det oaktat blev det inte någon proposition. Det var väl så, att statsrådet Wigforss i sin egenskap av finansminister hade vägan- de invändningar att framföra.

Jag står, som sagt, för min del frågande inför denna tvekan att här lägga fram en proposition, eftersom statsmakterna samtidigt förklarat sig inte ha någonting emot, att de utgifter, det här gäller, bestridas på en omväg över ljus- och vedkassorna. Man skulle visserligen kunna nöja sig med detta kineseri och rycka på axlarna och säga, att det inte gör någonting, eftersom det syfte, som man här vill nå, i alla fall blir tillgodosett. Men anmärkningarna mot det nuvarande systemet gå ut på, att systemet genom sin brist på normer skapar osäkerhet hos dem det vederbör. Rektorerna kunna inte ingå tidsbestämda avtal utan tvingas att anlita extra och tillfällig arbetskraft. Man är i dagens läge ute på rektorsexpeditionerna inte heller säker på, hur långt man vågar gå och hur långt man får gå, när på grund av penningvärdets fall — eller kanske man hellre skall säga löne- och prisstegringarna — ljus- och vedkassornas medel visa en tendens att inte vilja räcka till.

Var och en anlägger ju sin läsart, när man studerar dokument av den art som ett interpellationssvar utgör, och jag har tillåtit mig att tillämpa min. Jag anser alltså, att jag kan tolka interpellationssvaret så, att det givit besked i ett viktigt stycke. Statsrådet har här erinrat om att för den händelse ljus- och vedkassornas inkomster av terminsavgifter icke räcka till, skall bristen fyllas ge-

nom bidrag av statsmedel. Ja, så har det ju alltid varit, och det är den generella regeln. Nu säger statsrådet, att det anslag, som finns på riksstaten för detta ändamål — det har jag också erinrat om i min interpellation — har karaktären av förslagsanslag, så att medelsförbrukningen, i den mån den följer givna bestämmelser, icke är underkastad någon begränsning. Detta betyder med andra ord, enligt mitt sätt att se, att i enlighet med de allmänna synpunkterna i 1947 års sakkunnigutredning, i enlighet med revisorernas uttalande i 1948 års berättelse, i enlighet med statsutskottets uttalande i dess utlåtande nr 8 vid 1948 års riksdag och riksdagens beslut i samband därmed, i enlighet med statsrådet Weijnes uttalande i interpellationsdebatten den 1 mars 1949 och i enlighet med statsrådet Nygrens egna uttalanden här i dag bör alltså rektorerna ges rätt att anlita ljus- och vedkassorna dels för utgifter berörande den expeditionella tjänsten, inklusive kostnadsstegringen på grund av löne- och prisstegringarna — det bör ligga i sakens natur — dels för utgifter som äro av den art, att de föranledas av vissa uppgifter, vilka av skolöverstyrelsen angivits. Jag har i min interpellation givit exempel på, att skolöverstyrelsen ger dylika uppgifter och att en allmän hänvisning därvid göres till ljus- och vedkassorna, uppgifter, som alltså kunna sägas falla under vad som här kallats »givna bestämmelser».

Jag är av den uppfattningen, att alla dessa uttalanden utgöra en clearing, som i nuvarande situation inte är utan betydelse för de parter det här gäller. Men det hela måste givetvis kompletteras med nya direktiv från skolöverstyrelsen, liksom fallet blev på sommaren 1949 efter den vårens interpellationsdebatt. Det är detta, man särskilt traktar efter, ty det är ju skolöverstyrelsen som är ordergivare på detta område — givetvis under departementets domvärjo. Detta skulle då betyda, att skolöverstyrelsen nu snarast bör ersätta direktiven av sommaren 1949 med nya direktiv, där hänsyn tas till de stegade lönekostnaderna och

Ang. organisationen av arbetet på rektorsexpeditionerna m. m.

prisstegringarna, av skolöverstyrelsen själv pålagda uppgifter m. m. De direktiv, som för närvarande gälla och som utfärdades på sommaren 1949, äro t. ex. kostnadsberäknade endast för skolor med upp till 1 000 elever, då det högsta tillåtna beloppet angivits till 12 300 kronor. Nu ha vi flera läroverk i landet, som ha över 1 000 elever, och dessutom ha, som jag både i interpellationen och här i dag erinrat om, de allmänna kostnaderna på ett väsentligt sätt ökats liksom också det allmänna arbetet ute på rektorsexpeditionerna.

Till sist ber jag att få uttala den förhoppningen, att de nya direktiven i dessa stycken måtte komma från skolöverstyrelsen snarast möjligt. De äro ivrigt efterlängtrade och alldeles uppenbart högst nödiga. Jag skulle också, innan jag lämnar denna plats, åter vilja uttrycka ett allmänt tvivel angående det riktiga i att departementet inte framlägger en klar proposition på detta område, där man har möjlighet att normera hela detta viktiga arbetsområde inom skolans värld, vilket, enligt mitt sätt att se, är en primär förutsättning för att skapa den effektivisering, som följer av *ordnade förhållanden på arbetsplatsen*. Uttrycket torde vara bekant, och det är värt att även i dessa sammanhang begrundas.

Statsrådet NYGREN: Herr talman! Jag kan upprepa vad jag tidigare sade, att det är min uppfattning, att frågan är av mycket hög angelägenhetsgrad. Skulle det verkligen vara som interpellanten förutsätter, att kostnaderna inte skulle ställa sig högre om man genomförde sakkunnigförslaget, så anser jag det alldeles självklart, att detta borde ske snarast möjligt. Ungefär det svaret gav också min företrädare. Men det har tydligen under mellantiden visat sig, att förändringen skulle medföra större kostnader och att man därför fått lov att vila på hanen. Jag hoppas dock, att man skall kunna finna en god lösning så snart som möjligt, ty, som sagt, det är angeläget.

Vad den andra punkten beträffar säger interpellanten i sin interpellation ingenting annat än att han önskar en »förstärkning av nu utgående anslag». Men vad som här behövs är, som jag redan sagt, inte en förstärkning av anslaget med den form det har, utan det är i så fall ändrade bestämmelser. Läroverksrektorerna veta ju själva, hur de ha det med antalet elever och andra omständigheter, som inverka på bestämmelsernas utformning, och kommunikationerna mellan rektorerna och skolöverstyrelsen äro goda, liksom mellan skolöverstyrelsen och departementet.

Jag förutsätter därför, att de nödvändiga framställningarna komma att göras, och göras i tillräckligt god tid för att ändringar skola kunna verkställas.

Herr OHLON: Herr talman! Statsrådet har enligt mitt förmenande inte givit ett fullt tillfredsställande svar på interpellantens sista fråga, nämligen frågan huruvida statsrådet är beredd att ge skolöverstyrelsen direktiv att utfärda nya bestämmelser rörande ljus- och vedkassans användning för expeditionsändamål. När det för två år sedan här förekom en interpellationsdebatt i samma sak, lovade dåvarande statsrådet att ge skolöverstyrelsen en påstötning, och resultatet blev, att vi fingo klara och tydliga bestämmelser på sommaren 1949.

Sedan dess ha, som interpellanten framhöll, två saker inträffat. Den ena är att vi ha haft en inflation — jag ber om ursäkt för att jag använder det ordet — det heter visst i stället, att vi ha haft en engångsförskjutning i prisnivån på bortåt 20 procent. De pengar som utgå enligt de 1949 utfärdade bestämmelserna äro alltså inte så mycket värda i dag. Den andra sak som interpellanten framhöll är att vi nu ha en hel del läroverk, som överskridit det maximiantal lärjungar som 1949 års bestämmelser räknade med. Det läroverk jag företräder har 1 069 elever, om jag minns rätt, och det kommer säkerligen att bli fler till hösten. 1949 års bestämmelser utgå ifrån att intet läroverk skall ha mer än

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

1 000 elever, men bestämmelserna gälla fortfarande, och i det läget våga icke rektorerna använda större summor ur ljus- och vedkassorna än vad som beslöts 1949. Jag anser, att det enda tillfredsställande svaret här skulle vara, att statsrådet lovade att ge skolöverstyrelsen nya direktiv med hänsyn till de sedan 1949 inträffade förändrade omständigheterna.

Herr **ARRHEN**: Herr talman! Om jag för min del får uttrycka en mening i denna sak, vilket kanske hellre statsrådet skulle ha gjort, så fick jag den uppfattningen av statsrådets senaste inlägg, att statsrådet förklarade, att kommunikationen mellan rektorerna och skolöverstyrelsen var god och att styrelsen efter framstötter från rektorshåll vore villig att taga krav, motiverade i huvudsak på det sätt, som jag här försökt ge en föreställning om, under välvilligt bedömande.

Statsrådet **NYGREN**: Herr talman! Om interpellanten hade framställt frågan på ett annat och klarare sätt, skulle givetvis svaret ha kunnat bli annorlunda. Men interpellanten har endast begärt förstärkning av utgående anslag, och på den frågan finns det inte anledning att svara på annat sätt än jag nu gjort. Jag kommer givetvis att ta kontakt med skolöverstyrelsen för att undersöka dess ställning till det spörsmål, som under debatten här upptagits till behandling.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

Ordet lämnades ånyo till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **NYGREN**, som tillkännagivit, att hon hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara jämväl herr Andréns interpellation om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare, och nu yttrade:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Andréns frågat mig, om jag planerar åtgärder, som kunna antagas tillföra lärarkåren ett bättre ekonomiskt vederlag för arbetsprestationerna för att därigenom på längre sikt skapa de enda möjliga förutsättningarna för att våra högre skolor tillförsäkras arbetskraft med den kompetens, som är erforderlig för utbildningsmålet.

Med anledning härav vill jag framhålla, att jag liksom interpellanten är fullt medveten om att den nuvarande lärarbristen vid våra högre skolor är ett synnerligen allvarligt problem. Jag har även vid ett tidigare tillfälle uttalat i denna kammare, att det gäller att med alla till buds stående medel försöka finna en lösning på svårigheterna. Att läroverkslärarbanan bör göras mera ekonomiskt lockande vill jag icke heller bestrida. När därför tjänsteförteckningskommittén blir färdig med sitt arbete, i vad det avser läroverkslärarnas löner, vilket beräknats kunna ske till hösten, kommer denna lönefråga att upptagas till behandling inom regeringen. Där emot delar jag inte interpellantens uppfattning, att lärarbristen avskaffas enbart med höjda löner — bland annat av det skälet att staten icke kan konkurrera med sig själv, när det gäller lönesättningen för olika tjänstemannagrupper. Därtill kommer att den nuvarande bristen å läroverkslärare icke kan sägas bero på i första hand sjunkande rekrytering till eller flykt från lärarbanan utan på det förhållandet, att antalet elever och klassavdelningar vuxit i sådan takt att lärarrekruteringen icke kunnat hålla jämna steg. Följande siffror äro ägnade att belysa detta förhållande. År 1944 var antalet nybörjare i de högre skolornas första klass 30 683, och år 1949 hade antalet nybörjare stigit till 41 705, d. v. s. en ökning med 35,9 procent. Antalet klassavdelningar i de högre skolorna har under samma tid ökat från 4 206 till 5 138, d. v. s. med 22,2 %, medan antalet ämneslärare har ökat från 4 514 till 5 479 eller med 21,4 %. Under femårsperioden 1945—1949 ha vidare endast 26 manliga och 19 kvinnliga or-

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

dinarie lärare tagit avsked i förtid utan pension, och av dessa ha 13 blivit professorer, 2 laboratorer och 1 överdirektör.

Läroverksorganisationens fortsatta expansion under de närmaste åren kommer, oavsett eventuella löneförbättringar för läroverkslärarna, att framtinga även andra åtgärder för att bemästra lärarproblemet. Genom skolorganisatoriska åtgärder — såsom i folkskolan inbyggda realskolelinjer eller realskolor anordnade enligt det s. k. Stocksundssystemet — torde sålunda en del stå att vinna. Ökade möjligheter för adjunkt-kompetenta folkskollärare att erhålla ordinarie tjänster vid högre skolor böra kunna tillföra läroverken fler lärare, liksom genomförandet av vissa av kristutredningens förslag. Jag avser att i annat sammanhang återkomma till dessa spörsmål.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Jag ber först och främst att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det svar som jag erhållit, ehuru jag självklart inte kan finna det i allo tillfredsställande.

Såsom kammarens ledamöter torde ha observerat, var min fråga ganska nyanserad. Jag ville först och främst se problemet på lång sikt. Vi stå här inför ett långfristigt problem, men ett långfristigt problem som samtidigt kräver snara åtgärder. För det andra var jag mycket angelägen om att framhålla den kvalitativa sidan av frågeställningen. Det är enligt min mening ytterligt angeläget att se till, att den nödiga kompetensen upprätthålles hos de lärarkrafter som skola uppfostra och undervisa den nya generationen.

När jag började läsningen av det svar på min interpellation, som i dag har avgivits i kammaren — jag ber att få begagna tillfället att tacka statsrådet för att jag på förhand fick taga del av detta svar — blev jag ganska tillfredsställd. Där förklarades nämligen, att läroverksbanan bör göras mera ekonomiskt lockande — det ville statsrådet icke bestrida — och jag trodde ju att vårt ärade

statsråd och chef för ecklesiastikdepartementet icke skulle tveka ett ögonblick att göra det, vars lämplighet man inte ens kunde bestrida. Jag blev inte heller förvånad, när jag läste fortsättningen och fann att denna lönefråga skulle upptagas till behandling i regeringen. Ty det är ju självklart, att när en så stor och viktig fråga skall lösas anmäla sig nya problem, när och hur och i vilken omfattning skall det ske? Det är givet att dessa frågor kräva en ordentlig utredning och även en behandling i statsrådsberedningen.

Men när jag sedan fortsatte läsningen, blev jag alltmot besviken. Jag skall inte fästa mig vid vad statsrådet säger om interpellantens uppfattning, då statsrådet karakteriserar den så, att lärarbristen skulle avskaffas *enbart* med höjda löner. Jag ser häri en positiv reservation. Min formulering avsåg uppenbarligen icke att utesluta önskvärdenheten av en hel rad reformer, men jag ansåg och anser fortfarande, att lönefrågan har en så avgörande betydelse, att det är denna, som med nödvändighet måste skjutas fram i förgrunden.

Mera betänksam blev jag inför den andra reservationen, där statsrådet säger, att »staten icke kan konkurrera med sig själv» när det gäller lönsättning för olika tjänstemannagrupper. Jag skall återkomma till denna fråga senare men vill redan nu konstatera, att på den punkten begriper jag faktiskt inte, hur statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet kan så bortse från de faktiska förhållanden, som föreligga i det svenska samhället.

När jag sedan kom till det sista stycket i det avgivna svaret, talades det om »eventuella» löneförbättringar. Därmed hade det riktiga — det obestriddligt riktiga — blivit betydligt problematiskt och hypotetiskt. Och skulle det vara statsrådets uppriktiga mening, att dessa löneförbättringar endast skola vara *eventuella*, måste jag beklaga att en sådan tanke blivit framförd.

Den fråga vi nu stå inför är emellertid mycket mer betydelsefull och mycket mer allvarlig än ett mer eller mindre

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

tillfälligt interpellationssvar kan vara, och jag skall tillåta mig att belysa allvarret i den frågeställning jag här tillåtit mig framföra. Det kan inte undvikas, att jag härvidlag får röra mig med ganska många siffror; jag skall försöka undvika att få med alltför många.

Hösten 1947 hade vi vid våra läroverk en lärarbrist på omkring 200 tjänster. I oktober 1950 hade den stigit till 440 tjänster. Vid sistnämnda tidpunkt fattades det bland annat 153 tjänster i matematik, 57 i modersmålet och 55 i fysik; de fingo upprätthållas med lärare utan nödig fackutbildning eller genom övertidsarbete av fackutbildade lärare. Icke mindre än 186 folkskollärare utan någon akademisk examen fingo rycka in och fylla allvarliga luckor. Jag skulle ur min personliga erfarenhet kunna nämna exempel på lärare, som icke kunnat fylla de kompetenskrav, man måste ställa på dem som skola undervisa i våra högre allmänna läroverk. Förra året kunde 26 ledigförklarade lektorstjänster och 168 ledigförklarade adjunktstjänster icke återbesättas. Sådant kan hända inte bara i avlägsna och föga eftersökta orter utan också i städer som Malmö, Norrköping och Karlstad. Norrland är framför allt allvarligt i farozonen.

Läroverkens krisutredning har nyligen i ett särskilt yttrande belyst ämneslärarbristen vid de högre skolorna i övre och mellersta Norrland, där läget undergått en hastig försämring, en försämring som närmar sig katastrofen. Av de 30 lärartjänster, som den 31 december 1950 voro vakanta vid läroverken i våra fyra nordligaste län, ha 19 stått obesatta mindre än två år, 11 över två år. 16 procent av lektorstjänsterna och 10 procent av adjunktstjänsterna äro obesatta. Därtill kommer, att många ordinarie lärare äro tjänstlediga bland annat på grund av svårigheterna att få bostad. Framför allt har Norrland råkat ut för en kvalitativ nedgång av sin lärarkader. De norrländska skolorna ha ett underskott av kompetent lärarkraft, som är skrämmande. Värst är läget i de kommunala mellanskolorna, där bristen på lärarkrafter uppgår till 47

procent. Detta innebär med andra ord, att nära hälften av undervisningen måste uppehållas av icke kompetenta krafter. Samma siffra uppgår för den övriga delen av riket till 22 procent.

Jag tar för givet, att nuvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet understundom läser en damtidning som heter Idun. I senaste numret av denna tidning finns det en intervju med rektor Erik Ekman, förutvarande lektor vid Umeå läroverk, numera rektor vid Södra latin här i Stockholm. Han är en utmärkt kännare av norrländskt skolväsende och har därför placerats i läroverkens krisutredning. Därigenom har han fått ytterligare anledning att fördjupa sina studier i ett stort och rikt ämne. Jag skall tillåta mig att läsa upp ett par små uttalanden, som han har gjort i det intervjuuttalande som jag åberopat och som kunna ge en konkret belysning av hur verkligt svårartade förhållandena äro vid de norrländska läroverken.

»Vid läroverket i Haparanda», säger han, »är det tal om att lägga ned realgymnasiet. Där har man på 500 elever två kompetenta lärare i ämnena matematik och fysik. Av dem har för nästa läsår en fått transport söderut! I Umeå, för att fortsätta med uppräknigen, tjänstgör detta läsår en fil. stud., sju folkskollärare och en apotekare. Skellefteå ligger också i farozonen. Och värre och värre blir det. Allt under det deras antal, som klappar på läroverkets portar, stiger och stiger för att om tio år kanske fördubblas.»

I samma intervju finns ett annat uttalande, som jag också skall tillåta mig citera. Rektor Ekman säger där: »Norrland vill ha lärare med samma kvalifikationer som på andra håll, inte lektorer utan vetenskapliga meriter och adjunkter utan pedagogisk utbildning. Det enda botemedlet mot norrländsläroverkens utarmning på kompetent folk, är att genom högre lönesättning göra dem lockande. Kanske kan man hoppas något av den lönereglering som ecklesiastikminister Nygren bebådade förslag om till nästa års riksdag.»

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

Det är därför, som jag med stort beklagande finner, att i dag blir detta förslag bara något »eventuellt».

Jag överlämnar till kammaren att avgöra, om inte de siffror som jag här tillåtit mig räkna upp — kanhända i en alltför lång serie — ha givit en bättre helysning av lägets allvar och svårigheter och givit en mera adekvat bild av situationen än den som vi fått i interpellationssvaret. Men jag framhöll redan från början, att detta är en fråga på lång sikt, och jag skall därför tillåta mig belysa även detta långfristiga problem.

I slutet av 1950-talet klappa de stora barnkullarna från 1940-talets första hälft på portarna till våra gymnasier. De voro i genomsnitt 122 000, 40 procent större än de voro ett decennium tidigare. Nyrekryteringen av gymnasielärare måste ske ur de årskullar, som föddes 30 år tidigare. De voro från början omkring 90 000 och äro naturligtvis åtskilligt uttunnade år 1960. Vi kunna förstå hur läget skall gestalta sig i ett samhälle med ständigt växande krav på kvalificerad arbetskraft, om ej särskilda krafttag göras just på det område jag nu behandlar.

Mot en löneförhöjning anför ecklesiastikministern, att »staten icke kan konkurrera med sig själv» när det gäller lönsättningen för olika tjänstemannagrupper. Jag kan, uppriktigt sagt, inte förstå, hur man kan göra ett sådant uttalande. Modern ungdom kalkylerar nyktert, och lönefrågan ingår som en väsentlig del i dess realistiska kalkyler. Det forna talet om ett »kall» är stätt på avskrivning; man kan beklaga denna sak, men jag tror inte det ligger inom den svenska politikens möjligheter att ändra den. Denna moderna ungdom är icke främmande för lönetabellerna. Populära handböcker ge den därvid lättillgänglig handledning. Denna ungdom står inför valet bland annat mellan olika statliga banor. Föreligger då icke det läget, att staten konkurrerar med sig själv? Och staten kan då icke vid lönsättningen för dessa olika banor bortse från det gamla problemet om tillgång och efterfrågan.

Statsrådet anmärkte, att under femårsperioden 1945—1949 endast 26 manliga och 19 kvinnliga ordinarie lärare tagit avsked i förtid utan pension. Jag hoppas att det bakom denna lilla detalj i problemställningen icke ligger någon cynisk spekulation i det förhållandet, att en läroverkslärare icke gärna kan byta yrke. Denna fara är sannerligen icke stor. Faran är att vi icke få en tillräckligt omfattande nyrekrytering, och för denna fråga äro lönerna, som jag förut framhållit, av avgörande betydelse.

Universitetsberedningen har i sitt sista betänkande del V, s. 24 och följande, kunnat konstatera, att tillströmningen till universitetet och de fria högskolorna i procent av antalet examinerade studenter sedan ganska lång tid gått tillbaka. Vad den matematisk-naturvetenskapliga sektionen beträffar — den sektion alltså som med hänsyn till lärarbristen framför allt behöver en ökad rekrytering — har en absolut minskning av tillströmningen ägt rum sedan 1944. Denna fakultet har att utstå en övermäktig konkurrens från de tekniska och ekonomiska högskolorna, som öppna vägar till mera lönande anställningar, även de delvis av statlig art.

I del IV av universitetsberedningens betänkande (s. 261) ha Sven Moberg och Carl-Eric Quensel belyst olika studentkategoriers inkomster. Man har hållit sig till 1930 års manliga studenter, födda alltså omkring 1910, och studerat deras inkomster år 1946. Det finns också tabeller över de kvinnliga, men eftersom jag inte vill komplicera siffermaterialet, skall jag hålla mig till den manliga studentgruppen, som ju är den större.

Det framgår av denna utredning, att lärare med högre filosofisk examen komma upp till en medianinkomst på 11 000 kronor, medan läkarna komma upp till 17 000 kronor. Personer från vissa kortare studievägar nådde betydligt högre inkomster. Tandläkare nådde en medianinkomst på 21 000 kronor, ingenjörer på 15 000 kronor, civilekonomer på 14 000 kronor och jurister på 13 500 kro-

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

nor. Examen på handelsgymnasium ledde till en medianinkomst på 12 000 kronor — alltså mera än medianinkomsten för dem, som avlagt en högre filosofisk examen. För lärare med lägre filosofisk examen var medianinkomsten blott 9 000 kronor. Officerare och gymnastikdirektörer kommo upp till 11 000 kronor liksom de, som utbildat sig för telegraf, tull och statens järnvägar.

Författarna — de äro ju två — sammanfatta resultaten av sina undersökningar i följande ord: »Om man först jämför inkomstfördelningen för samtliga med huvudutbildning vid fria fakulteter (d. v. s. de filosofiska, teologiska och juridiska) och för dem med huvudutbildning vid fackhögskolor inkl. medicinska fakulteter, framgår av tabellens siffror, att den förra gruppen har c:a 5 500 kronor lägre medianinkomst än den senare gruppen. Å andra sidan är medelbetygsnivån» — här föres ett nytt problem in i frågeställningen — »högre för dem med fri akademisk utbildning.»

Jag vill tillägga, att samma utredning utvisar att ingen kategori inom 1930 års manliga studenter hade så höga medelbetyg i studentexamen som de blivande lärarna med högre filosofisk examen. Det kan förtjäna anföras, att inom samma studentårgång de blivande lärarna med en lägre filosofisk examen hade åtskilligt bättre medelstudentbetyg än till exempel tandläkare, läkare, ingenjörer och jurister.

Den kvalitativa rangställning, som lärarkategorierna intogo bland 1930 års manliga studenter, hade de i varje fall i behåll i 1937 års studentkull. En undersökning, som gjorts angående denna studentårgång, visar att medelbetyget för samtliga manliga studenter med examen var högre inom den filosofiska fakulteten än inom någon av fackhögskolorna. Så mycket mera anmärkningsvärt är det då, att en bana, som rekryteras av studenterna med de bästa medelbetygen, samtidigt skall uppvisa de lägsta inkomsterna.

Hur det just nu förhåller sig med studenternas fördelning på de olika fakul-

teterna med hänsyn till studentbetyget, därom finnes tyvärr ingen statistik. Det är mycket möjligt att en förskjutning här håller på att ske just därför att de, som gå till fackhögskolorna, ha bättre utsikt till högre inkomster än de, som välja framför allt den filosofiska fakulteten.

Det är självklart att de stickprov, som här anförts rörande inkomsterna enligt 1947 års taxeringar, inte äro giltiga i dag. Men även om inkomsterna, i absoluta tal räknat, ha ändrats, så torde relationerna mellan de olika yrkeskategoriernas löner i stort sett förblivit oförändrade. I varje fall torde lärarkategoriernas relativa ställning icke ha förbättrats.

Äro nu icke dessa siffror tillräckligt talande? Och säga de icke, att lärarbanan är missgynnad till och med i förhållande till banor, som kräva en betydligt kortare studietid? Tror statsrådet fortfarande, att staten icke konkurrerar med sig själv? Det är uppenbart, att de högre lärarbefattningarna råkat illa ut i den konkurrens, som faktiskt består mellan de olika banor som staten öppnar möjligheter till.

Därtill kommer emellertid ett problem, som jag tror att statsrådet belyste i all korthet vid debatten om åttonde huvudtiteln, och det är frågan om konkurrensen med det enskilda näringslivet. Då det gäller främst de studenter, som tagit sina examina i den matematisk-naturvetenskapliga sektionen, är denna konkurrens en mycket allvarlig sak.

De siffror, som jag här har anført, torde ha givit en långt mera skrämmande bild av lägets allvar för våra högre skolor än den knappa blyxtbelysning, som interpellationssvaret givit.

Jag skall nu inte gå in på någon kommentar till de siffror, som ha presenterats i interpellationssvaret. Det ligger emellertid frestande nära till hands att misstänka att i den siffra, som anger nyrekryteringen till ämneslärarkategorien, har tagits med samtliga fungerande ämneslärare och inte bara de, som ha en fullgod kompetens. Men jag har inte varit i tillfälle att närmare undersöka

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

denna sak och skall därför nöja mig med att här ställa ett frågetecken.

Det allvarligaste draget i den bild som jag här sökt teckna är, att det inte finns någon utsikt till en förbättring av läget, om statsmakterna nöja sig med palliativ, nöja sig med ett slags politiskt homeopati.

Om jag med några få ord skulle få dröja vid utsikterna för de närmaste åren, finner jag, att vi väl först och främst få räkna med att ständigt växande barnkullar klappa på läroverkens portar. Men därtill kommer, att ur dessa barnkullar är det ett ökat procenttal, som vill komma in vid våra läroverk.

Det finns en utredning, verkställd av en så kunnig och i dessa frågor så insatt man som undervisningsrådet Lundblad. Den är publicerad 1948 i den första årgångens första nummer av »Aktuellt från skolöverstyrelsen». Det är en artikel, som jag också skall tillåta mig att citera därför att den belyser, hur allvarligt läget är när det gäller frågan om behovet beträffande antalet lärare i den nya skolan. »Behovet av nya lärare under den närmaste sexårsperioden», säger undervisningsrådet Lundblad — han avser alltså åren 1948—1954 — »skulle enligt tabellen närma sig 3 000 och därmed gå vida utöver de siffror, man hittills varit van att röra sig med. En ostörd expansion av det högre skolväsendet sätter krav på lärarproduktionen, som svåriligen kunna fyllas just nu, när framstegsarbetet överallt i samhället fordrar ett ökat uppbåd av intellektuell arbetskraft.» Det är ord, som äro tänkvärda och som jag skulle vilja understryka.

Det kunde vara åtskilligt att säga även om andra delar av interpellationssvaret. Jag skall emellertid nöja mig med att med ett par ord kommentera en enda punkt.

Här talas i interpellationssvaret om adjunkt-kompetenta folkskollärare. Jag skulle vilja komma med den gamla kända frågan: Vad är det? Det torde icke vara lämpligt att gå in på en debatt om den saken, innan man har fått en definition på detta i och för sig ganska oklara begrepp.

Jag skulle vilja sluta med att säga, att det kunde vara mycket frestande i nuvarande situation att skriva en traktat om utopier och verklighet inom svenskt skolväsende. Å ena sidan ha vi alltså den djärva seglatsen i den skolpolitiska stratosfären, å andra sidan ha vi i verklighetens besvärliga värld ständiga svårigheter att lösa rent elementära problem. Jag tror man kan säga, att den svenska skolan för närvarande står inför svårigheter, som äro större än de varit på mycket mycket länge. Jag har här försökt belysa, hur besvärliga dessa problem verkligen äro.

Det finns många sätt att försämra en skola. Ett av de säkraste sätten att försämra en skola är att skaffa denna skola färre och sämre lärare, och jag tror för min del att det icke är möjligt att lösa den allvarliga lärarfråga, som våra högre skolor för närvarande stå inför, utan ordentliga krafttag från ecklesiastikministerns sida. Därför vill jag vädja till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att snarast möjligt vidtaga dessa kraftåtgärder för att se, om man på det sättet kunde komma till rätta med det svåra problem, som vi alla och framför allt den svenska skolan av i dag ha att kämpa med och ännu mer komma att möta under de närmaste åren.

Statsrådet NYGREN: Herr talman! Att lärarbristen är synnerligen stor och allvarlig, det vet säkerligen envar av de här närvarande. Interpellanten skulle säkert ha kunnat fortsätta och ge många fler exempel, och jag skulle också kunna göra bilden ännu mer färgstark, men jag tror inte att det är nödvändigt därför att saken redan är så väl känd.

Att situationen för dagen måste vara synnerligen svår är i själva verket inte underligt, eftersom det tyvärr på detta område som på så många andra gäller att rekrytera ur ungdomskadror, som äro mycket små. Man skulle också kunna säga, att man har tillåtit den högre skolan att utvecklas för snabbt. Det har inte varit lätt för företrädarna i ecklesiastikdepartementet att hålla igen och säga: »Det får inte bli flera parallell-

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

klasser, ty vi ha inte tillräckligt med lärare». Man har i stället försökt tillmötesgå kraven från myndigheterna i de olika samhällena och från föräldrahåll, och man har på det sättet upprättat parallellklasser i sådan takt, att lärartillgången har blivit otillräcklig.

De siffror, som interpellanten anförde när det gällde behovet av lärare och som han sade sig ha fått från en så kunnig och samvetsgrann man som undervisningsrådet Lundblad, har jag ingen anledning att göra någon invändning emot, lika litet som det skulle falla mig in att göra någon invändning emot undervisningsrådet Lundblads kompetens och verkligt stora noggrannhet. Dess bättre är det så, att jag har fått mina siffror från precis samma källa som herr Andrén, och när det gäller antalet tillgängliga lärare och den procentuella förskjutningen därvidlag, har jag ingen anledning misstänka att undervisningsrådet Lundblad skulle ha haft några andra utgångspunkter för de siffror som jag har fått. Han har klart och tydligt angivit i det koncept han lämnat, att han till exempel inte räknat med timlärarna och sådana läratillgångar, som här inte i rättvisans namn borde tagas upp.

Herr Andrén frågade: Vad är adjunkt-kompetenta folkskollärare? Ja, jag känner inte till någon annan adjunktkompetens än fil. mag.-examen. Adjunktkompetenta folkskollärare äro alltså personer, som ha folkskollärarexamen och till detta fil. mag.-examen; de ha dispens från provåret, och när det gäller deras kompetens jämföras de med sådana filosofie magistrar, som på grund av lång tjänstgöring utan pedagogisk utbildning ha fått dispens från provåret. Det spelar ingen roll om de ha A eller A i undervisning i betyget från seminariet, där de kunna ha gått i fyra år, ty det är åtskilliga av dem, som ha tagit studentexamen och akademisk examen sedan de blivit folkskollärare. De flesta ha gått in i seminariet efter studentexamen, men de ha i alla fall två års pedagogisk utbildning på seminariet. Dessa lärare få alltså inte tillgodoräkna sig seminariets undervisningsbetyg utan de jämföras

med dem, som dispensereras från provår utan att ha fått någon egentlig pedagogisk handledning och som ha fått skaffa sig sina meriter härvidlag på egen hand. Det räknas då i allmänhet som om de skulle ha fått ett AB i provåret.

Dessa folkskollärare få inte heller tillgodoräkna sig tjänstår för meritvärdering såsom om de hade tjänstgjort i högre skola. De få endast räkna hälften av antalet år och för övrigt skola de ha tjänstgjort minst åtta terminer i högre skolor, innan de över huvud taget få tillgodoräkna sig några tjänstår alls.

Detta gör att det bland våra icke fåtaliga adjunktkompetenta folkskollärare finns många, som anse sig missgynnade och som därför föredra att stanna kvar inom folkskolan och söka överläraertjänster eller tjänster som till exempel folkskoleinspektörer i stället för att gå ut och konkurrera om tjänster i läroverken på villkor, som de för sin del inte finna rättvisa. De anse den utbildning de ha och den tjänstgöring de ha presterat vara undervärderad och därför dra de sig undan.

Det är alltså inte bara antagligt utan det är — det vågar jag med bestämdhet säga — faktiskt så, att vi skulle kunna få fram en hel del lärarkrafter, om vi i detta avseende ändrade bestämmelserna. Sedan man nu har gått in för att skära ned provåret till en termin, finns det ännu mindre anledning att behandla folkskollärarna på sätt man hittills har gjort.

En annan väg för att få fram lärare i snabbare takt har universitetsberedningen föreslagit, och det förslaget sätter jag stort värde på. Beredningen har sålunda föreslagit, att fil. mag.-examen skulle kunna tagas på något kortare tid än nu, och eftersom universitetsberedningen anser, att detta bör kunna ske utan att kvaliteten på lärarna sänkes, hoppas jag att denna väg skall visa sig framkomlig. Då skall det väl bli möjligt att fylla behovet i en något snabbare takt än annars skulle ha varit fallet.

De siffror, som jag här har angivit, visande relationen mellan tillväxten av antalet läraravdelningar i skolor, som be-

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

höva adjunkt-kompetenta lärare, och antalet nytillkommande lärare, anförde jag för att visa, att bristen inte, såvitt man av tillgängliga siffror kan se, beror på att det verkligen råder en flykt ifrån lärarbanan utan beror på att barnkullarna ha vuxit i mycket snabb takt. Man har inte heller haft så stora kadrar bland studenterna att ta av, och vidare har det också varit konkurrens om studenterna. Det är så många fler områden nu än tidigare, som behöva akademiskt utbildad arbetskraft. Att svårigheterna ha gjort sig särskilt starkt gällande beträffande de matematiska och naturvetenskapliga ämnena beror naturligtvis på konkurrensen från industrien. Det förhållandet nämnde herr Andrén inte något om i sin interpellation, och det berodde, antar jag, på att herr Andrén också är på det klara med att under tider som de nuvarande med nu rådande stora efterfrågan på arbetskraft inom industrien är det hart när omöjligt att konkurrera med den om naturvetenskapligt utbildad arbetskraft. De enskilda industriidkarna kunna ju bjuda löner i en omfattning som statskassan aldrig kan gå i land med. Men de ha också den förmånen att blir det ändrade tider, så skicka de bara i väg sina överflödiga ingenjörer, som då få söka sin utkomst på andra områden.

Att det var så mycket större tillgång på lärare i naturvetenskapliga ämnen under 1930-talet förvånar ingen, ty då var det en oerhörd arbetsbrist för ingenjörer — dessa befunno sig då i en situation som var helt enkelt katastrofal. Det är just svängningarna på näringslivets område, som göra att vi råka ut för sådana här förhållanden.

Allt detta har jag naturligtvis inte velat säga för att på något sätt förklara mig nöjd med den utveckling, som vi måst konstatera, utan tvärtom. Jag anser, som jag sagt tidigare och även sade i början av mitt interpellationssvar i dag, att läroverkslärarbanan bör göras mera lockande. När jag talar om att staten inte kan konkurrera med sig själv, är det med utgångspunkt från en mycket kortfattad vändning i herr Andrén

interpellation, där han säger: »Man må icke förtänka den fil. mag. eller fil. kand. som föredrar att gå till karolinska sjukhusets radiofysiska laboratorium med möjligheter till fortsatt forskning och med en erbjuden lön på 1100—1300 kronor i månaden och två månaders semester framför att gå till lärartjänst med 900 kronor i månaden och med det förlustbringande provåret som nära förestående hot mot ekonomi och familjebildning.»

Nu finns det ju inte så många tjänster av det slaget att konkurrera med, och lönerna för dessa tjänster ha naturligtvis satts i relation till andra tjänster på sjukvårdens område. Jag har dess bättre inte till uppgift att klara lönesättningen i allmänhet och inte ens numera inom läroverken, sedan vi fått ett särskilt departement för lönefrågor, vilket jag anser vara inte blott glädjande utan helt enkelt nödvändigt med den utveckling som här ägt rum. Det måste finnas möjlighet att jämföra lönesättningarna på olika områden med varandra inom ett och samma departement, annars komma vi aldrig ifrån de olika saxningarna. Och när riksdagen skall behandla löneförslag, som komma från olika håll och i olika motioner, varvid inte ens samma utskott alltid behandlar lönefrågorna, råkar man lätt ut för ett kaos på detta område.

Den vändning i interpellationssvaret, som har gjort interpellanten bitter, om jag rätt uttolkat hans reaktion här, gällde talet om en »eventuell» löneförbättring. Ja, det var ett uttryck, som jag använde helt enkelt med tanke på att det inte är jag, som ensam bestämmer i denna fråga. Jag har sagt att den kommer att tas upp till behandling, sedan tjänsteförteckningskommittén kommit med sina uppgifter. Jag hoppas ju alljämt och jag kan inte gärna tänka mig något annat än att det skall bli löneförbättringar för våra lärare, och jag hoppas att dessa förbättringar skola bli av sådan art att skolväsendet kan hävda sig i konkurrensen så att vi få bättre förhållanden på det område vi i dag diskutera. Men som sagt — så länge inte

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

något förslag är framlagt och ännu mindre något beslut är fattat i det avseendet, anser jag det vara riktigt att tala om »eventuella» förbättringar. Men det kan ju vara en strid om ord.

För att sedan tala något om förhållandena i Norrland är det ju så, att de äro helt enkelt skrämmande. De äro det tyvärr inte bara när det gäller lärartillgången, utan även i det avseendet att övre Norrland har bekymmer över hela fältet när det gäller akademiskt utbildade krafter på olika områden. Jag vet inte hur det skall gå till att lösa detta problem. Jag är ganska övertygad om att man får tänka sig en eller annan extraordinär åtgärd för att klara av de värsta bristerna.

Det är nu så att folk i allmänhet inte vill bo i övre Norrland. Det är många som stanna kvar i Stockholm såsom extra tjänstemän, det må vara som extralärare eller med extra anställning på andra poster och med sämre ekonomiska villkor, bara för att få vara kvar i Stockholm eller på andra större orter i Mellansverige och i Sydsverige. Det är förhållanden, som äro skrämmande och som norrlänningarna med all rätt känna sig mycket förbittrade över. Herr Andrén har visserligen själv i interpellationen berört norrlandsförhållandena men inte stannat inför den frågan enbart utan tagit upp frågan i hela dess vidd till behandling. Därför skall jag inte heller gå närmare in på norrlandsförhållandena, även om de som sagt äro de allra mest skrämmande.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag ber först något litet få reagera emot den karakteristik av mitt anförande, som gavs av ecklesiasistikministern, när detsamma betecknades som bittert. Jag tror man får nöja sig med att säga att det var allvarligt. Vidare skulle jag vilja ta upp några av de frågor, som statsrådet och chefen för ecklesiasistikdepartementet här berört, och jag skall tilllåta mig att börja från slutet.

Statsrådet försökte försvara talet om den »eventuella» löneförbättringen med

den anmärkningen, att ett interpellationssvar är en fackministers personliga dokument och att man måste ta hänsyn till vad kollegerna kunna tänkas komma att säga. Det är emellertid inte någon hemlighet, inte ens i riksdagen, att ett interpellationssvar cirkulerar mellan samtliga statsråd, och det är detta som gör det så betänkligt att ordet »eventuellt» har kommit in i svaret. Det var också därför jag tillät mig kommentera detsamma.

Statsrådet försökte vidare försvara uttrycket att »staten inte kan konkurrera med sig själv» med hänvisning till det exempel, som jag givit i min interpellation. Men med detta exempel avsåg jag just att visa, att staten verkligen konkurrerar med sig själv, och jag tror inte heller att mitt exempel kan tolkas på något annat sätt än jag gjort. Det är ju allmänt känt, att våra ungdomar ha att välja mellan olika enskilda och statliga tjänster och att de därvidlag kalkylera på sådant sätt att det inte kan hjälpas att lönesättningen för olika tjänster kommer att få en avgörande betydelse.

När jag sedan går vidare i den problematik, som här har lagts upp, ber jag först och främst att få tacka statsrådet för den definition hon givit av begreppet adjunkt-kompetenta skollärare. Jag får säga att det är en definition, som i hög grad tillfredsställer mig och som jag inte har någonting att invända emot. Jag skulle också vilja uttrycka min glädje över att statsrådet fann universitetsberedningens förslag att rationalisera fil. ämbetsexamen och därmed så långt det är möjligt förkorta studietiden för denna examen vara av stort värde. Jag säger detta därför att jag på det sättet får förhoppningar om att detta uppslag skall kunna genomföras så snart som möjligt. Jag vet ju att även andra myndigheter ha givit sin anslutning till detta förslag.

Till sist vill jag inte underlåta att konstatera, att jag i statsrådets senaste replik — statsrådets senaste personliga replik, som självklart inte kan vara underställd kollegerna i de övriga departe-

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

tementen — fann en ny nyans, som tydligt skvallrade om att statsrådet såg allvarligt på detta problem. Det fattade jag som ett löftesbringande tecken. Jag vill därför i försonlig anda ännu en gång uttala den mycket bestämda förhoppningen, att åtgärder i denna stora och svåra fråga snarast möjligt vidtagas. Ty är man övertygad om att läget är allvarligt och att det kommer att bli allvarligare, så har man ingen rätt att vila på hanen, för att begagna ett uttryck som tidigare använts i debatten i dag.

Herr **OHLON**: Herr talman! Det har vid olika tillfällen uttalats förvåning över att rektorerna vid läroverken, som ju ha att ta emot första stöten i nu rådande krisläge, inte kraftigare ha sagt ifrån om de vådor som åtfölja den sjunkande lärarstandarden. Denna återhållsamhet från rektorernas sida är nog psykologiskt mycket förklarlig. Det är ju någonting mycket grannliga att utpeka vissa läroverk, och till på köpet kanske sin egen skola, som drabbats av en sådan standardsänkning. Om en rektor vid ett läroverk skildrade, hurudana förhållandena verkligen äro, kan det hända att han skulle få ännu större svårigheter än han nu har att hålla undervisningen i gång. Från målsmännen i övre Norrland har man däremot sagt ifrån mycket skarpt. Föräldraföreningarna vid läroverken i Boden, Luleå, Skellefteå och Umeå framhöllo i följd i skrivelse till ecklesiastikministern följande: »Föräldrar till barn vid dessa läroverk» — d. v. s. läroverken i övre Norrland — »hava med stigande oro iakttagit, hur tillgången på lärare katastrofalt minskat i allt flera ämnen av avgörande betydelse för barnens skolgång och utbildning. Förhållandet har numera blivit sådant, att åtgärder måste vidtagas för att läroverken över huvud taget skola kunna fylla sin uppgift.»

Flykten från övre Norrland håller på att bli en kedjereaktion — det är ju ett uttryck som man gärna använder i modernt samhällsliv. Om den ena läraren

efter den andra ger sig i väg söderut och ersättes med unga, oerfarna, kanske odugliga krafter, blir tillvaron för de ordinarie lärare som finnas kvar så otrevlig, att de också ge sig i väg. Herr Andrén har redan mycket drastiskt skildrat, hur förhållandena gestalta sig vid en del av övre Norrlands högre allmänna läroverk, men han nämnde inte hur det var vid samrealskolorna och de kommunala mellanskolorna, åtminstone inte i detalj. Jag skall anföra några slående exempel för att eventuellt väcka andarna.

Om en samrealskola uppe i övre Norrland heter det, att skolan har 400 elever. Det finns ingen kompetent lärare i matematik, fysik och kemi. Vid en annan skola med 300 elever uppehålls större delen av språkundervisningen av icke kompetenta lärare med högst skiftande utbildning. Kristendomsundervisningen bestrides av samhällenas präster. Särskilt påfallande är bristen vid en skola med över 350 elever, där en kristendomsadjunktur inte har kunnat besättas. All undervisning i ämnet, alltså även på det krävande högstadiet, handhas av icke examenskompetenta lärare och frikyrkopastorer.

Rektor vid samrealskolan i Lycksele säger, att av skolans tre lärare innevarande läsår i engelska språket endast en har akademisk examen i ämnet, men han saknar pedagogisk utbildning. Där finns alltså ingen lärare i engelska med fullgiltig utbildning. I god tid igångsatta energiska försök att förvärva ytterligare en examensmeriterad lärare ha misslyckats. De övriga anställda äro: en filosofie kandidat, som trots avsaknad av betyg i engelska övertalats att ta hand om undervisningen i ämnet i en av avslutningsklassens avdelningar, samt en folkskollärare med vid seminarium förvärvad behörighet i engelska. Det kan förtjäna påpekas, att extraläraryrån och tjänstemannaförmedlingarna icke kunde ge anvisning på någon folkskollärare, som var villig att ta tjänsten; den nämnde har erhållits på annan väg tack vare en gynnsam tillfällighet. Kommande läsår lämnar med säkerhet filo-

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

sofie magistern och eventuellt också filosofie kandidaten skolan.

De kommunala högre skolorna ha råkat i ett alldeles särskilt nödläge. I första hand söka sig de unga lärarkandidaterna till de statliga läroverken. Detta är någonting att tänka på för dem som i fortsättningen skola ta hand om utredningen rörande lärarutnämningarna vid enhetsskolan.

Allra värst ställt är det vid de högre folkskolorna i övre Norrland. Fem av de elva skolor det är fråga om här sakna kompetent lärare i modersmålet. Särskilt betänkligt är att en av skolorna i det tvåspråkiga gränsområdet, där en stor del av barnen kommer från finsktalande hem, icke ha någon kompetent lärare i svenska. Det är alltså vårt sätt att sköta det kulturella missionsarbetet i övre Norrland år 1951! Endast en av de elva skolorna i övre Norrland har behörig lärare i matematik och fysik, och endast en av dem har examenskompetent lärare i biologi.

Nu har ju krisutredningen framlagt förslag om att temporärt avhjälpa den allra värsta bristen i övre Norrland, men tyvärr har Kungl. Maj:t ännu icke tagit ställning till krisutredningens förslag. Här är fara i dröjsmål, och jag får entretaget vädja till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att på ena eller andra sättet ta upp krisförhållandena vid läroverken i övre Norrland till snar behandling.

Herr Andrén nämnde en hel del siffror. Han talade om hur stor lärarbristen var den 1 oktober i fjol, men han medräknade inte — om jag fattade honom rätt — den lärarbrist som kommer till uttryck däri, att lärare utöver sin ordinarie tjänstgöring arbeta som timlärare. Tager man hänsyn även till detta, kommer man upp till siffran 550. Sedan den 1 oktober ha förhållandena ytterligare försämrats, så att vi för närvarande nog ha ett underskott på minst 600 lärare. Undervisningsrådet Lundblad har räknat med att vid oförändrad läroverksorganisation kommer lärarbristen om två år att närma sig 2 000 lärare. Nu har visserligen en timtalsreduktion kommit

till stånd, så att behovet av lärare blir något mindre än enligt Lundblads statistik, men det kommer ändå att bli fullkomligt horribla förhållanden om två år, inte bara i övre Norrland, utan på alla möjliga orter i landet.

Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttrade, vilket herr Andrén flera gånger har poängterat, någonting om att staten »inte kan konkurrera med sig själv» i fråga om den intellektuella arbetskraften. Det må vara sant. Men varför skola läroverken ställas i ett undantagsläge, när kris föreligger? Varför skola inte läroverken kunna få samma honnetta behandling som tillkommer andra områden av den statliga verksamheten? Jag vill erinra om att riksdagen för två år sedan beslöt att tillerkänna sinnessjukläkarna personliga lönetillägg, varierande mellan 3 000 och 5 000 kronor per år, trots att dessa sinnessjukläkare — med en lägre utbildning än lektorerna — redan hade mera betalt än lektorerna. Då gick det. Den motivering som har anförts för att förbättra rekryteringen inom sinnessjukvården borde väl också gälla i fråga om rekryteringen av läroverkslärarbanan. Jag föreställer mig, att de sunda elementen i samhället äro värda samma goda behandling som de sjuka. Bristen på lärare är mycket större än bristen på sinnessjukläkare.

På grund av det stora antalet icke kompetenta lärare i de högre skolorna och på grund av att dessa skolor få ta emot vilka arbetsvilliga krafter som än erbjuda sig, är inte längre undervisningen i realskolan realskolemässig, och snart är inte heller undervisningen i gymnasiet gymnasiemässig. Ha vi råd att ge vår ungdom sämre utbildning än motsvarande ungdom får i andra västeuropeiska stater?

Vi få också komma ihåg, att läroverken stå i en nyckelställning när det gäller rekryteringen av den intellektuella arbetskraften. Om läroverken råka i förfall med sämre resultat, exempelvis i studentexamen, kommer också vår högskoleutbildning att sacka efter, och vi komma att få svårt att hävda oss kultu-

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

rellet, att hävda oss ute på världsmarknaden.

För något över hundra år sedan voro de svenska läroverken i en situation, ungefär motsvarande den i vilken vi befinna oss i dag. Även då byggde man fantastiska luftslott om hur undervisningen skulle gestalta sig en gång i framtiden. Men man såg inte till att man fick en hygglig lärarrekrutering, man såg inte till de närliggande behoven. Vad blev resultatet av allt detta projekterande under 1840- och 1850-talen? Jo, under årtiondena närmast efter kom vårt land betänkligt på efterkälken, och trots de förutsättningar som funnos hos oss nådde industrialismens framsteg vårt land senare än många andra länder. Emigrationsutflödet från vårt land hade säkerligen icke behövt ta sådana oroväckande proportioner, ifall vi hade fått en tidigare industrialisering, baserad på en bättre utbildning i de högre skolorna.

»Staten skall inte konkurrera med sig själv» — det vore mycket frestande att närmare gå in på det spörsmålet. Jag skulle vilja råda Kungl. Maj:ts regering att beakta, vad staten betalar inom olika verksamhetsområden, som förutsätta akademisk arbetskraft, i jämförelse med vad staten betalar på läroverkslärarbanan. Jag skall ta ett par exempel.

Våra 400 lantmätare, med en utbildningstid som är två och ett halvt år kortare än läroverksadjunkternas, befinna sig i genomsnitt fyra à fem lönegrader ovanför adjunkterna. För lantmätarna existerar ingen lägre lönegrad än den 27, och de flesta befinna sig i den 32 lönegraden. Läroverksadjunkterna äro i den 26 lönegraden. Eller jämför med jurister, jämför med läkare, jämför med ingenjörer! Genom det beslut, som riksdagen endera dagen kommer att fatta i fråga om prästerskapets löner, bli ministrarna och kyrkoherdarna placerade i genomsnitt minst tre lönegrader högre än läroverksadjunkterna, trots att utbildningen är kortare för prästerna och trots att det anses, att dessa skola kunna stå kvar i tjänst ända upp till 70 års ålder, innan de behöva gå i pension.

Jag skulle kunna upprepa det ena exemplet efter det andra och visa, att läroverken i dagens läge inte äro konkurrensdugliga i fråga om arbetskraften.

Jag är väl medveten om att lönefrågan inte gör allt. Det är många andra omständigheter som här spela in. Arbetsbördan har för läroverkslärarkåren under de sista tjugu åren — då jag har varit rektor — ökat på ett fullkomligt oroad sätt. Statskontoret räknar med att den genomsnittliga arbetstiden för tjänstemännen inom den civila statliga förvaltningen uppgår till 1 800 timmar per år. En undersökning som nyligen har verkställts beträffande läroverken och som jag tror är utförd enligt säkra grunder visar, att man på läroverkslärarbanan kommer upp till 2 000 timmar per år. Den som i likhet med mig har haft tillfälle att pröva olika verksamhetsgrenar — jag har tjänstgjort både som lärare och som administrativ befattningshavare och har även sysslat litet med politik — kan inte undgå att konstatera, att det inte finns någon verksamhet som är så psykiskt påfrestande som att vara lärare. Det är nödvändigt att man ser till, att inte lärarna belastas med alltför mycket arbete utanför schemat, ty som det nu är ha de flera arbetstimmar utanför schemat än de ha i klassrummet. Skrivningsrättandet och vad därtill hör har kommit att bli överdrivet. Det hänger väl ihop med hur det går till vid inspektionerna. De som inspektera ha kanske glömt sitt yrke. De ha inte tjänstgjort som lärare på många år och fästa sig mest vid de handgripliga och rent mekaniska faktorerna. Det blir liksom det väsentliga för dem att kontrollera hur skrivningarna se ut, och följden blir att modersmålslärare och lärare i matematik och fysik få offra kanske 600 timmar per år över elevernas skrivböcker. Resultatet motsvarar inte den energi som uppåddas för ändamålet.

Vidare ha vi för närvarande en mycket trång flaskhals före inträdet på lärarbanan. Det är universitetens bristande kapacitet att utbilda lärare, särskilt inom den naturvetenskapliga ämnesgruppen. Såsom statsrådet nyss framhöll

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

ha läroverken nu att konkurrera med industrien i fråga om den naturvetenskapligt utbildade arbetskraften, men universitetens utrymme och lärarresurser räcka inte till för att tillgodose bägge behoven. Universitetsberedningen har ju lagt fram ett program med förslag om biträdande lärartjänster vid universiteten, något som inte skulle kosta så mycket och som skulle kunna ge universiteten möjlighet att öka sin kapacitet. Statsrådet får tillfälle att endera dagen i detta hus ta ställning till ett sådant förslag, som ursprungligen har kommit från universitetsberedningen. Det föreligger nämligen en motion om inrättandet av en preceptorsbefattning i matematik i Uppsala. Uppsala saknar preceptor i matematik i motsats till vad fallet är i Lund. Motionen har avstyrkts — låt vara välvilligt — av statsutskottet, men det föreligger en reservation till förmån för denna preceptorsbefattning, som erfordras just för lärarutbildningen. Jag hoppas att statsrådet kommer att stödja reservationen.

Här behövs en samordning av alla möjliga åtgärder. Jag vill upprepa, att lönefrågan, ehuru väsentlig, inte betyder allt. Man får tillgripa alla åtgärder för att locka in ungdomarna på lärarbanan.

Statsrådet sade, att det inte råde någon flykt från lärarbanan. Detta är kanske sant i fråga om humanister, ty vi ha en relativt god tillgång på kvinnlig, som regel förnämlig arbetskraft i de humanistiska ämnena. Men i fråga om de naturvetenskapliga lärarna pågår en verklig flykt från lärarbanan. Den ena unga magistern efter den andra nosar på läraryrket, och när de ha funnit vad detta yrke innebär av uppoffring av både pengar och möda, ge de sig därifrån. Det är inom den naturvetenskapliga ämnesgruppen som förhållandena för närvarande äro svårast.

Jag hoppas att statsrådet skall inom regeringen lyckas vinna gehör för den sympatiska inställning till denna frågas lösning, som jag tyckte mig framskymta i statsrådets sista anförande.

Statsrådet NYGREN: Herr talman! Bara några få ord!

Herr Ohlon riktade en uppmaning till Kungl. Maj:ts kansli att undersöka, hur det förhåller sig med lönesättningen olika statstjänstemannagrupper emellan. Jag blev litet förvånad över den uppmaningen. Visserligen är det nog nödvändigt att en sådan jämförelse göres, men om jag inte alldeles har missuppfattat det hela har väl just tjänsteförteckningskommittén detta i uppdrag. Jag skall inte bli mångordig i det avseendet. Jag har redan varit inne på det faktum, att lönerna ha satts utan ordentlig jämförelse och kontakt med förhållandena för andra grupper och att vi därför ha fått en hel del besvärligheter.

Jag vågar varken bestrida eller hålla med om påståendet att ungdomarna skulle få en sämre utbildning i Sverige än i andra västeuropeiska länder. Men jag vågar åtminstone uttala en förvåning över att det verkligen skulle kunna vara så bra ställt i dessa länder. Alla de uppgifter, som jag har fått, tala om att man där ute får arbeta med mycket stora klasser, och det anse vi överallt i Sverige vara en sak som försvårar arbetet oerhört och ger mycket sämre resultat. Menar herr Ohlon, att man skulle kunna klara svårigheterna på det sättet, att man skaffar sig kompetenta krafter till alla avdelningar genom att slå tillsammans avdelningar? Jag tror att det skulle bli ett mycket sämre resultat.

Svårigheterna äro tyvärr stora överallt. Men att det är svårt på andra håll är ingenting för oss att falla tillbaka på och anföra som skäl för att vi inte skola försöka lösa våra problem. Vi skola naturligtvis göra vad vi kunna för att med utgångspunkt från hos oss rådande förhållanden och med de resurser vi ha åstadkomma bästa möjliga undervisning åt största möjliga antal svenska barn och ungdomar.

Herr ARRHÉN: Herr talman! Om ordspråket att den, som känner faran, redan har besegrat den, vore sant, tror

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

jag, att denna debatt varit mycket nyttig. Eftersom så mycket har sagts för att belysa situationen på detta område, skall jag inte fortsätta därmed, fastän också jag naturligtvis skulle kunna ha en hel del aktuellt material att redovisa. Jag skall i stället uppehålla mig vid några andra saker, som inte ha blivit behandlade här.

Såsom påpekats, har behovet av ämneslärare under de närmaste tre åren enligt skolöverstyrelsens statistik beräknats till 1 780 — 500 för första året, 600 för andra och 680 för tredje året. Var och en, som känner till den ringa examinationen av filosofie magistrar vid våra universitet — siffran ligger vid ungefär 150 per år — förstår, att vi icke ha några möjligheter att på denna väg nå fram till det resultat, vi helst skulle önska. Under sådana förhållanden få vi i nuvarande prekära läge nöja oss med palliativ. Det är sådana som sökas på olika områden. Vi måste lita till extraordinära åtgärder, vilka dock alla — en sak som man har anledning att understryka i detta sammanhang — betyda en standardsänkning inom lärarkåren.

Nu anställer man, som vi alla veta, folkskollärare vid läroverken. I Haparanda sänker man kompetensfordringarna för adjunkter och lektorer. Det blir praktiskt taget bara titlarna kvar längst däruppe i norr. Kompetenssänkningar förordar man över lag. Man begränsar studietiden och annat mera. Detta måste, som sagt, godtas som ett provisorium, men vi måste ha klart för oss, att det bör bli ett provisorium.

Jag skulle kunna illustrera, hur man här har försökt att hjälpa sig fram under rubriker, som delvis ha haft den olyckliga verkan, att de undanskymt en bister verklighet. För några månader sedan gick en dylik episod genom pressen. Man hade konstaterat, att det rådde brist på lärare — såsom här i dag har omvitnats av alla talare — i naturvetenskapliga ämnen. Det gällde närmast att få fram lärare i fysik och kemi. Då anordnade man kurser för folkskollärare och gav dem en månads preparation under sommaren. Sedan presenterades de

som lärare i fysik resp. kemi. Här få alltså personer, som, det får man väl ändå förutsätta, ha en studentexamen bakom sig, något slags allmän snabborientering i vad saken gäller, och sedan kastas de huvudstupa in i arbetet. Det är synd både om dessa människor, som ställas inför dylika uppgifter, och även om de kolleger, som de ha att samarbeta med, ty dessa senare få ett maktpåliggande arbete att stödja och hjälpa de nya lärarna. Men även sådant måste gå för sig i den situation, i vilken vi nu befinna oss. Jag säger inte, att det är fullkomligt omöjligt att arbeta efter den modellen för en kortare tid. Mycket beror på, hur den individ är beskaffad, som, utan att ha den nödiga utbildningen, ger sig i kast med sådana uppgifter, på ambition och allmänna karaktärsegenskaper. Men vi måste hålla fast vid att allt detta är utslag för provisorier och att vi böra planlägga en framtid, som med sin nya skola måste stå rustad på ett helt annat sätt.

I Stockholm avslutades för 14 dagar sedan en kurs, som var anordnad av Samarbetkommittén för demokratiskt uppbyggnadsarbete. Det gällde ett möte mellan representanter för nuvarande tyskt kulturliv och motsvarande svenskt. Det omvitnades vid det tillfället, att man i Tyskland hade att i dagens läge kämpa med precis samma svårigheter som vi. De tyska representanterna betonade, att de ansågo, att svagheten på löneområdet i konkurrensen om arbetskraften utgjorde en mycket avgörande faktor för uppkomsten av den lärarbrist, som man kunde konstatera därnere, liksom naturligtvis också konkurrensen med industrien spelade in. Man lever också där i en begynnande skolreform. Det var intressant att fastslå, att dessa våra utländska gäster varnade för brådskande skolreformer, som saknade såväl inre som yttre förutsättningar. Tyvärr ha vi nog för vår del fått den skolreform, som vi litet till mans i alla fall önskat, kombinerad med den minst önskvärda perioden i vår demografiska historia, 1950-talet, som kännetecknas av den svaghet eftersläpningen i födelse-

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

talen vid mitten av 1930-talet efterlämnat.

Det allmänna läget på skolfronten kännetecknas nu hos oss faktiskt därav, att läraraspiranterna stå avvaktande och att de redan arbetande lärarna sträva efter att lämna yrket, om de få en chans därtill. Detta läge skall man inte bortse från. Sådan är verkligheten. Det råder för närvarande helt enkelt *en förtroendekris inom lärarvärlden*, och de statliga myndigheternas uppgift är att återställa det förtroende mellan staten och de av staten anställda lärarna, vilket för närvarande inte existerar.

Jag vill fästa uppmärksamheten på några ord i en ledare i Tidning för Sveriges Läroverk den 28 april, tre dagar efter den stora skoldebatten här i riksdagen. Det skrevs där, att arbetsgivaren må bestämma vad han vill betala, men lärarna bestämma själva, om de vilja arbeta för betalningen. Det är en ny ton i sättet att formulera sig. Det är, om man så vill, ett utslag av fackföreningsmentalitet. Det är värt att uppmärksamma, att andra nyanser ha kommit in i bedömandet, vilka man tidigare inte varit van att möta på det hållet. Det är därför jag — trots att jag instämmer i vad statsrådet därutöver sade — dock vill ansluta mig till vad som här tidigare yttrats, att lönefrågan är en mycket väsendig faktor i dessa sammanhang. Jag vill här erinra om en serie för riksdagen mycket kända frågor, provårsarvodena, lönesättningen vid provårsläroverken, rektorsavlöningar och annat. Under hela den tid jag har varit i riksdagen ha dessa frågor varje år återkommit, men det har icke gjorts ett allvarligt försök att lösa dem. För dagen synas vi befinna oss i en situation, då man tveksamt säger: »Det blir *möjligen* någonting gjort nästa år.»

Vi måste, herr talman, äntligen inse, att detta år efter år tillämpade system till slut måste resultera i negativa känslöstämningar hos de närmast berörda. Det tillämpade systemet har gått ut över skolans kvalitet, och det går också ut över den målsättning, som vi alla i föl voro så rörande eniga om. Det finns i

dag en dov misstämning i lärarkretsarna. Den fick för resten ett uttryck i en av julens succéromaner, »Häxan i pepparkakshuset» av Olle Hedberg, där författaren också låter sin hjälte yttra sig om lärarlönerna. Denne funderar på att bli lärare men finner lönerna dåliga. Olle Hedberg antar, att detta beror därpå, att den svenska staten när en ringaktning för all akademisk bildning. »Läkare, ingenjörer och jurister vågar den sig inte på», skriver Olle Hedberg, »men bibliotekarier och lärare anses ofarliga.» Jag tror visserligen, att den kände författaren har fel i sitt generella omdöme, men det är nu en gång ett faktum, att lärarna länge stått sist på listan och år efter år enbart manas att tåla sig.

I själva verket är läget motsägelsefullt. Å ena sidan har riksdagen under uppsändande av ett väldigt ordfyverkeri i föl fattat beslut om *en bättre skola*, avsedd att träda i funktion någon gång i framtiden, men å andra sidan åser den till synes maktlös, hur *en sämre skola* växer fram mitt ibland oss. Det blir tills vidare det vissa resultatet. Det är följden av brist på handling på detta område — en brist som sträcker sig över en mycket lång tidrymd. Vi föra i dag ett uppehållande försvar och ha hjärtat i halsgropen för att den bågmande fronten inte skall helt braka ihop. Vi lappa och laga så gott det går. Vad som därutöver behövs är emellertid, som andra talare här i dag ha sagt och som jag vill ytterligare understryka, förberedandet av de verkligt effektiva åtgärder, som på något längre sikt kunna vända strömmen och ge oss en skola, som inte bara hjälpligt hankar sig fram utan som verkligen kan kalla sig både *ny* och *bättre*. Det var det målet vi satte i föl. Av ord måste nu verkligen bli handling. Det är inte bara kor som dö, medan gräset gror.

Med detta vill jag, herr talman, sluta och samtidigt uttrycka den förhoppningen, att statsrådet har framgång under sitt kommande umgänge med herr Sköld, när det närmast gäller att få fram medel för den nödvändiga regleringen av lärarlönerna.

Om åtgärder mot bristen på kompetenta ämneslärare.

Statsrådet NYGREN: Herr talman! Jag vill bara beröra en sak, som herr Arrhén här var inne på och som jag inte tidigare ville gå in på, nämligen det försök som skolöverstyrelsen gjort för att provisoriskt avhjälpa den allra värsta bristen på utbildade lärare på det naturvetenskapliga området. Herr Ohlon talade ju om hur katastrofalt det är på sina håll i övre Norrland, där man inte har en enda utbildad lärare. För att under en övergångstid råda bot på det har skolöverstyrelsen försökt sig på att anordna korta sommarkurser i syfte att hjälpa intresserade folkskollärare med studentbetyg och vissa kunskaper däröver i berörda ämnen att få litet större möjlighet att klara undervisningen som läroverkslärare i dessa ämnen. Skolöverstyrelsen har inte ett ögonblick tänkt sig annat än att detta skall vara ett provisorium, och jag har inte hört att någon annan heller har tänkt sig det på annat sätt.

Med den aktningsvärda omtanke, som herr Arrhén här lade i dagen, när han talade om hur synd det är både om de lärare, som skola undervisa utan att ha kompetens, och om de kamrater, där de eventuellt ha sådana, som skola handleda dem, samt naturligtvis inte minst om de elever, som skola få undervisning av icke kompetenta lärare, så förvånade det mig, att herr Arrhén inte med ett ord uttryckte sin ledsnad över att man har försökt sätta krokben för den lilla hjälp som dessa sommarkurser skulle innebära. Det kan väl inte vara obekant för herr Arrhén, att dessa kurser blockerar. Man vill inte ge lärarna den hjälpen, och man vill inte ge skolorna och eleverna den lilla chansen till bättre undervisning. Det är en mycket blygsam hjälp kurserna kunna ge, men i detta nödläge är ju även ett så blygsamt tillskott, som det här är fråga om, värt att ta vara på.

Herr BERGH: Herr talman! Jag har ett intryck av att justitieministern och fröken Ebon Andersson vilja komma till tals med varandra så fort som möjligt

om underhållsbidrag till frånskilda makar. Därför skall jag nu fatta mig mycket kort och inskränka mig till att propagera hos ecklesiastikministern för ett uppslag som herr Ohlon och jag ha framfört vid detta års riksdag, närmast med tanke på de speciella svårigheter vi ha i övre Norrland med rekryteringen av lärare till de högre skolorna.

Bakgrunden till det uppslaget är uppenbarligen att läroverkslärarbanan icke är ekonomiskt tillräckligt lockande. Det finns också en annan förklaring därtill, som icke berörts i den hittills förda debatten, nämligen att föräldrarna numera på grund av dyrtid och våldsamt skärpt skattelagstiftning fått relativt mindre möjligheter att hjälpa sina barn till högre utbildning än vad man hade förut, speciellt inom medelklassen. Att folk nu av ekonomiska skäl drar sig för att ägna sig åt läroverkslärarbanan, beror sålunda till en stor del därpå, att den skuldsumma, som man har att amortera, även på grund av föräldrarnas minskade hjälpmöjligheter blir förhållandevis större. Därtill kommer ju också, att när de unga själva räkna på hur de skola förränta och amortera sina studieskulder, måste också de räkna med den skärpta skattelagstiftningen. Att den otillräckliga rekryteringen väsentligen är en ekonomisk fråga, är fullständigt uppenbart, och jag har det intrycket att ecklesiastikministern i någon mån har undervärderat den faktorn.

Så kommer jag till det uppslag, som jag har varit med om att framföra i år. Det bygger på ett system som vi ha förut och som statsrådet Nygren och jag för resten ha varit med om att utforma i en kommitté beträffande en annan lärarkategori. Varför skulle man inte kunna ge stipendier åt de studerande vid universitet och högskolor som förbinda sig att tjänstgöra ett visst antal år vid svärbesatta skolor i landet, framför allt i övre Norrland, men också i andra delar av landet, där man har svårt att få kompetent folk? Varför skulle man inte kunna bygga ut stipendiesystemet, sådant vi ha det inom seminarierna i fråga om finnbygden och lapsktalande områ-

Ang. höjning av underhållsbidrag till fränskild make.

den och sådant vi, ehuru väl i mycket ringa utsträckning, ha det för prästkanidater? Vi ha i riksstaten, vill jag minnas, tre stipendier för blivande präster bland finsk- och lapsktalande befolkning. Varför inte bygga ut detta system och sätta in hjälpen där den behövs? Ett årligt stipendium på 1 500 eller 2 000 kronor skulle betyda ofantligt mycket i studiehjälp och möjlighet att klara av studieskulder. Under studietiden blir beloppet inte beskattat, i varje fall inte så att det känns nämnvärt. Få lärarna löneförhöjning, går ju en stor del av den åt till skatter, som vi veta. Jag menar inte, att inte lönerna böra höjas till sådan nivå, att de tåla en jämförelse med lönerna på andra områden inom förvaltningen, jämförliga med hänsyn till utbildning och ansvar, men jag tror, att om man skulle kunna sätta in hjälpen på ett tidigare stadium, så skulle den sannolikt få större effekt.

Jag vill inskränka mig till detta, eftersom det viktigaste i detta ögonblick inte är att klandra och söka syndabockar för vad som varit utan att försöka bota det onda med bästa möjliga åtgärder.

Herr **ARRHÉN**: Herr talman! Med anledning av statsrådets omnämmande av blockaden av de utbildningskurser, som hållas på somrarna för dem, som avses därmed få tillskott i sina kunskaper i fysik och kemi, bör jag kanske säga, att jag inte närmare känner till dess motivering och har heller ingen del i dess tillkomst. Jag kan alltså inte här uttala några bestämda omdömen, men skulle ändå i detta sammanhang vilja göra ett generellt uttalande. Det stöter mig inte som yrkesman, om t. ex. benämningen lektor ges åt en person, vilken, som nu blir fallet uppe i Haparanda, har enbart fil. magisterkompetens plus provår. Det måste under nuvarande förhållanden passera, liksom även att en person utnämns till adjunkt, vilken har enbart fil. magisterkompetens men inte gått sitt provår. Däremot måste det, förefaller det mig, verka ganska stötande, om en per-

son *kallas* lärare i fysik och kemi — för vilket man annars kräver tre års akademiska studier — sedan vederbörande gått igenom en liten sommarkurs på tre veckor. Det är denna form av humbug — ty det är ingenting annat — som man antagligen reagerat emot med blockaden.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. höjning av underhållsbidrag till fränskild make.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **ZETTERBERG**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara fröken Anderssons interpellation angående höjning av underhållsbidrag till fränskild make, erhöll nu ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har fröken Ebon Andersson frågat mig, om jag anser skäl föreligga att företaga en omedelbar utredning om sådan ändring av vissa bestämmelser i giftermålsbalkens 11 kapitel, att fränskild make eller maka tillförsäkras bättre möjligheter att påkalla höjning av utgående underhåll än enligt nu gällande lag samt, i så fall, när jag beräknade att förslag om sådan ändring skulle kunna föreläggas riksdagen.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Den underhållsskyldighet som åvilar sammanlevande makar mot varandra består i det övervägande antalet fall även efter vunnen äktenskapsskillnad. Härom stadgas i 11 kap. 26 § giftermålsbalken att, om efter skillnaden den ena maken finnes bli i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll, rätten äger ålägga andra maken att utgiva sådant bidrag efter vad med avseende å hans förmåga samt övriga omständigheter prövas skäligt. Underhållsskyldigheten kan fullgöras genom utgivande av visst belopp en gång för alla. Det vanliga är dock att underhållet utgår i form av periodiskt bidrag. Yrkande om underhållsbidrag prövas av rätten i äktenskapsskillnads-målet. Ofta förekommer emellertid att

Ang. höjning av underhållsbidrag till fränskild make.

frågan om underhållsskyldighet inte blir föremål för rättens bedömande. Det står nämligen makarna fritt att genom avtal själva reglera hithörande förhållanden. I de fall, då underhållsbidrag utgår, är det som bekant regelmässigt hustrun som är den bidragsberättigade.

Enligt 11 kap. 28 § kan i vissa fall periodiskt utgående underhållsbidrag jämkas. I lagrummet föreskrives sålunda att, utan hinder av vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om underhållsbidrag, rätten äger annorledes förordna därom, när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det. Därjämte stadgas emellertid, att underhållsbidrag till fränskild make inte får utdömas, om sådant bidrag icke tidigare skolat utgå, och inte heller höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt. Medan alltså jämkning i sänkande riktning alltid kan ske på grund av väsentligt ändrade förhållanden, står möjligheten till jämkning uppåt som regel icke till buds. Endast i det fall att en sänkning redan skett, kan en höjning senare äga rum och då till högst det belopp, vartill bidraget tidigare varit bestämt.

Detta lagrum erhöi sin nuvarande lydelse år 1935. Dessförinnan voro möjligheterna att erhålla jämkning av underhållsbidrag till fränskild make ännu mera begränsade. Enligt lagrummet i dess ursprungliga lydelse fick endast av rätten fastställt bidrag jämkas, medan i det fall att makarna sinsemellan träffat avtal om bidrag, jämkning över huvud icke kunde äga rum på grund av ändrade förhållanden.

Grunden till att höjning av underhållsbidrag till fränskild make i princip icke tillåtes enligt gällande lag är den, att en fränskild make ansetts böra åtnöjas med den rätt emot andra maken som betingas av makarnas villkor vid tiden för skillnaden. I lagstiftningens förarbeten framhålles sålunda, att en fränskild make icke skäligen kunde begära att bli delaktig i en efter äktenskapsskillnaden inträdd förändring till det bättre i sin förra makes ekonomi. Inte heller vore enligt motiven skäligt,

att den ena maken skulle kunna åläggas skyldighet att i form av förhöjd bidragsplikt vidkännas de motgångar som efter äktenskapets upplösning drabbade den andra maken.

Denna redogörelse för rättsläget beträffande det spörsmål som fröken Andersson upptagit hade jag för några år sedan tillfälle att lämna i andra kammaren som svar på en där väckt interpellation om ändring av 11 kap. 28 § giftermålsbalken. Jag framhöi därvid, att det enligt min mening kunde i vissa situationer synas oriktigt, att den bidragsberättigade maken skulle vara utesluten från möjligheten att, när väsentligt ändrade förhållanden inträtt, få till stånd en höjning av underhållsbidraget. Som ett särskilt skäl för en ändring av lagreglerna på denna punkt framhöi jag, med instämmande i den dåvarande interpellantens resonemang, att realvärdet av det tidigare bestämda underhållsbidraget kunde ha nedgått. Jag betonade emellertid, att detta skäl gällde icke endast underhållsbidrag till fränskild make utan periodiskt förfallande belopp över huvud taget, t. ex. livräntor. Jag förklarade vidare, att jag icke i interpellationssvaret kunde taga slutlig ställning till frågan, om en lagändring borde genomföras och hur den borde utformas. Emellertid sade jag mig då finna det önskvärt att frågan vid lämpligt tillfälle gjordes till föremål för närmare utredning, och jag nämnde därvid att det måhända kunde visa sig lämpligt att en sådan utredning ägde rum i samband med en tilltänkt samnordisk översyn av våra länders äktenskapslagstiftningar.

Såsom fröken Andersson framhöi, anhöll riksdagen år 1949 om utredning av frågan om ändrade bestämmelser för jämkning av underhållsbidrag till fränskild make på grund av väsentligt ändrade förhållanden. I sitt utlåtande över de motioner, vilka lågo till grund för riksdagsskrivelsen, underströk första lagutskottet mitt yttrande i interpellationssvaret, att ett särskilt skäl för en ändring av lagreglerna på denna punkt vore att realvärdet av det tidigare bestämda underhållsbidraget kunde ha

Ang. höjning av underhållsbidrag till frånskild make.

nedgått. Utskottet framhöll i detta sammanhang, att realvärdeminskningen redan nu kunde beaktas vid jämkning av andra familjerättsliga underhållsbidrag. Av särskild betydelse härvid är, att underhållsbidrag till barn kan jämkas också uppåt.

På den senaste tiden har ju en sådan förändring i penningvärdet skett, att det av interpellanten väckta spörsmålet fått en ökad praktisk betydelse. Jag erinrar i detta sammanhang, att medan indextalet med 1935 som basår utgjorde 166 i juli 1949, 167 i juli 1950 och 171 i december samma år, talet för mars 1951 gått upp till 188. För det stora flertalet medborgare torde denna utveckling dock knappast ha inneburit någon egentlig standardförsämring med hänsyn till att man på olika sätt kunnat kompensera sig för de ökade levnadskostnaderna. Vissa personer äro däremot bundna vid förut fixerade penninginkomster. De frånskilda makar, vilka uteslutande eller huvudsakligen ha sina underhållsbidrag att hålla sig till, äro emellertid icke ensamma i denna grupp. I samma läge äro exempelvis livräntetagare och sådana pensionstagare, vilkas pensioner ej äro indexreglerade.

Jag torde icke behöva närmare utveckla, att man här står inför mycket svårbedömda och känsliga problem, som spänna över skiftande juridiska och ekonomiska gebit. Emellertid är jag närmast benägen instämma med första lagutskottet däri, att när det gäller familjerättsliga underhållsbidrag det icke föreligger samma skäl mot ett hänsynstagande till förändringar i penningvärdet som vid förmögenhetsrättsligt grundad betalningsskyldighet. Det synes med andra ord tänkbart, att man kan reglera frågan om möjligheten att med hänsyn till realvärdeminskningen jämkas underhållsbidrag till frånskild make utan att man fördenskull behöver taga ställning till liknande spörsmål på områden, som icke ha med familjerätten att göra. I vilket fall som helst har jag ansett att det problem, som avhandlas i 1949 års riksdagsskrivelse, numera fått sådan aktualitet, att jag redan innan fröken An-

dersson framställde sin interpellation överlämnade denna riksdagsskrivelse till en särskild arbetskraft inom justitiedepartementet för att denne skulle söka utreda frågan. Självfallet kan jag icke på detta stadium taga någon definitiv ställning, men jag vill likväl redan nu som min mening uttala att de skäl, som enligt vad jag nyss nämnde dikterat regeln att underhållsbidrag till frånskild make i princip inte får jämkas uppåt, knappast kunna åberopas som argument mot att man, om den underhållspliktige själv blivit kompenserad just för penningvärdets fall, skall kunna i motsvarande grad höja det förut bestämda underhållet till hans frånskilda maka. I realiteten innebär ju en sådan jämkning endast, att man bibehåller status quo. Även en rad andra omständigheter måste emellertid beaktas vid denna utredning. Om utredningen ger positivt resultat, bör förslag i ämnet kunna föreläggas nästa års riksdag.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag skall inte bli långrandig — som av svaret framgick, är det ju så positivt som jag gärna kan önska mig.

Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för det svar, som här lämnats, och för att jag fått ta del därav på förhand.

Jag skall inte göra många reflexioner. Härom dagen ringde emellertid en mycket framstående socialvårdstjänsteman upp mig och sade att man på socialvårdshåll vore tacksam för att om möjligt få en närmare definition på vad som skall läggas in i begreppet »väsentligt ändrade förhållanden». Vad han talade om gällde underhållsbidrag till barn. Det är samma formulering därvidlag, och man har frågat sig, om t. ex. 20 procents förhöjning av lönen för vederbörande kan falla under denna rubricering.

I detta sammanhang är jag angelägen betona att jag ingalunda, såsom saken från ett och annat håll framställts, velat att de frånskilda fruarna bara skola sitta och ha det bra i fortsättningen på

Ang. höjning av underhållsbidrag till fränskild make.

bekostnad av sina fränskilda män. Jag är angelägen betona att jag ser underhållsplikten såsom ömsesidig i detta hänseende, även om — såsom herr statsrådet underströk — det i väsentlig mån är den fränskilda hustrun, som får underhållet.

Jag måste säga att jag, när jag framställde interpellationen, inte trodde att det var så många som verkligen av dessa skäl hade det besvärligt, som den brevskörd, jag har fått, har visat. Näja, det behövs inte mycken fantasi för att förstå det, om vi se på siffrorna för de penningvärdesförsämringar, som pågått sedan år 1935, men det är rätt egendomligt att man inte tidigare har kunnat få någon rätsida på detta problem. Dåvarande statsrådet Schlyter var 1935 mycket positivt inställd till den här frågan; det nuvarande statsrådet var positivt 1948; första lagutskottet och riksdagen voro positivt inställda 1949. Då uttryckte första lagutskottet en förhoppning att utredningen skulle ske inom den närmaste framtiden. Herr justitieministern och jag ha i annat sammanhang i någon mån berört vad man skall lägga in i begreppet »närmaste framtiden». Men nu har justitieministern i all tysthet tillsatt en utredningsman, som skall söka utreda frågan. Jag undrar om det är någon form av brasklapp som ligger i detta »söka utreda frågan». Jag vill dock gärna tyda det så, att frågan *skall* utredas, och ju förr dess hellre.

Det har påpekats, att det bör råda likhet mellan de nordiska länderna i detta avseende. Det förhållandet når man också, om man ändrar bestämmelserna i Sverige, eftersom andra bestämmelser redan finnas i såväl Danmark och Norge som Finland.

Jag vill alltså uttala den förhoppningen att utredningen skall leda till positivt resultat, så att, som herr statsrådet nämnde, förslag kan framläggas till nästa års riksdag, och jag tackar än en gång för det mycket positiva svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 209, angående godkännande av Torquay-protokollet till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.; samt

nr 210, angående vissa ändringar i gällande tulltaxa.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 211, angående anslag till vissa väg reparationer.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 22 och 23, statsutskottets utlåtanden nr 133—146, bevillningsutskottets betänkanden nr 43—46, 52 och 53, första lagutskottets utlåtande nr 29, andra lagutskottets utlåtanden nr 26—29 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 17, 20, 21, 23—26 och 29.

På framställning av herr talmannen beslöts att andra lagutskottets utlåtande nr 29 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras näst före bevillningsutskottets betänkande nr 46 samt att statsutskottets utlåtanden nr 144 och 145 skulle sättas sist på samma föredragningslista.

Anmälades och bordlades tredje lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 10, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande tredje lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med vissa bestämmelser till motverkande av svinsjukdomar, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 35 § 1 mom. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469); samt

Ang. åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt.

nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., dels ock motioner, som väckts i anledning av propositionen eller röra i propositionen behandlad lagstiftning.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.06 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 16 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Justerades protokollen för den 9 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg ber undertecknad få anhålla om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 16 maj och till månadens slut.

Köping den 14 maj 1951.

Iwar Anderson.

Att riksdagsman *Iwar Anderson*, Arboga, är intagen å Köpings lasarett sedan den 12 dennes för urinstämma och är arbetsoförmögen till månadens slut intygas härmed på heder och samvete.

Köping den 15 maj 1951.

G. Levander,

Lasarettsläkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogos och bordlades ånyo tredje lagutskottets memorial nr 10 och utlåtanden nr 11—13.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringsen i riket m. m.; samt

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 18, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag till Garnsviken—Vadasjön—Helgösjön—Hedervikens torrlägningsföretag i Stockholms län; och

nr 19, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Mörby 1¹ i Danderyds köping, Stockholms län.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 22, med anledning av

Anslag till landsfiskalerna m. fl.

Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 118 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

1) medgiva, att åtgärder i enlighet med vad i propositionen förordats finge vidtagas till skydd mot sand- och jordflykt;

2) å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln till Vissa åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Herr OSVALD: Herr talman! Den fråga som här föreligger till behandling är, kan man säga, endast en detalj i ett betydligt större problem, nämligen problemet om de svårigheter som uppstå vid utnyttjandet av våra naturtillgångar, svårigheter som kunna vara av mycket vitt skilda slag.

Vad som nu föreligger är frågan om den s. k. sandflykten, vilken kan betingas av många olika orsaker. Jag kan inte underlåta att här ge uttryck åt uppfattningen att den kommitté, som haft att behandla denna fråga, icke har haft den erforderliga sakkunskapen på ett område, där sådan sakkunskap hade varit synnerligen önskvärd, nämligen det geologiska. Jag har icke anledning att här yrka någonting annat än bifall till utskottets förslag, men eftersom utredningen kommer att försätta sitt arbete, skulle jag gärna, då herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet är här närvarande, vilja uttala önskemålet, att kommittén i sitt fortsatta arbete får tillgång till den geologiska sakkunskap, som behövs för att kunna bedöma dessa frågor och få dem allsidigt belysta.

Herr talman! Jag har icke något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896), m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; och

nr 23, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i riksdagens arbetsformer.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1951/52 till Statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes: Omkostnader jämt i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till landsfiskalerna m. fl.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till landsfiskalerna m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet avfattat sin hemställan i fem särskilda, med I—V betecknade punkter. I punkten IV hade hemställts, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 140 framlagda förslag samt motionerna II: 567 och II: 570 ävensom med avslag å motionerna I: 445 och II: 571, sistnämnda tre motioner i vad de avsåge beräkningen av pension vid förtidspensionering av landsfiskaler, företagen i samband med omorganisationen,

a) godkänna i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 23 februari 1951 framlagda grunder för en omläggning av landsfiskalsorganisationen;

b) besluta, att omorganisationen skulle träda i kraft den 1 januari 1952;

c) medgiva, att förslagsvis femton ordinarie landsfiskaler fr. o. m. den 1 januari 1952 överfördes å övergångsstat med tjänstgöringsskyldighet med rätt för sådan landsfiskal att uppbära avlöningsförmåner enligt för honom nu gällande lönegrad;

d) medgiva, att fem ordinarie landsfiskaler, vilka innehade extra ordinarie tjänst såsom civilförsvarsdirektör, fr. o. m. den 1 januari 1952 överfördes å övergångsstat;

e) medgiva, att ordinarie landsfiskal, som vore född före den 1 januari 1894 men vid tidpunkten för omorganisationens ikraftträdande den 1 januari 1952 icke uppnått 63 års ålder, skulle enligt Kungl. Maj:ts bestämmande från sistnämnda tidpunkt kunna efter därom gjord ansökning beviljas pension såsom om han vid avgången uppnått nämnda ålder;

f) medgiva, att Kungl. Maj:t finge utfärda de bestämmelser, som i övrigt bleve erforderliga för genomförandet av omorganisationen;

g) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen och utskottet förordat fastställa personalförteckning för landsfiskalerna m. fl.;

h) godkänna under punkten införd avlöningsstat för landsfiskalerna m. fl., att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1951/52;

i) å driftbudgeten för budgetåret 1951/52 under elfte huvudtiteln anvisa

1. till Landsfiskalerna m. fl.: Avlöningar ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor;

2. till Landsfiskalerna m. fl.: Omkostnader ett förslagsanslag av 2 450 000 kronor;

3. till Landsfiskalerna m. fl.: Utrustning av landsfiskalskontor m. m. ett reservationsanslag av 850 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 445 av herr *Sunne* och II: 571 av herr *Jacobs-son* i Igelsbo m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i samband med avgörandet av propositionen nr 140 besluta, utom annat, att vid förtidspensionering

Anslag till landsfiskalerna m. fl.

av landsfiskaler, företagen i samband med omorganisationen, pensionen skulle beräknas såsom om befattningshavaren varit ordinarie landsfiskal i 27 lönegraden.

I motionen II: 570 av herr *Kyöling* m. fl. hade hemställts, att riksdagen ville besluta, utom annat, att pension till de landsfiskaler, som förtidspensionerades i samband med omorganisationen, skulle utgå såsom om de vid avgången varit befattningshavare i lönegrad Ca 27.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson*, herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Boman* i Kieryd, fröken *Elmén* samt herr *Birke* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under IV e) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 445 och II: 571 samt II: 570, i vad de avsåge beräkningen av pension vid förtidspensioneringen av landsfiskaler, företagen i samband med omorganisationen, även som motionen II: 567, medgiva, att ordinarie landsfiskal, som vore född före den 1 januari 1894 men vid tidpunkten för omorganisationens ikraftträdande den 1 januari 1952 icke uppnått 63 års ålder, skulle enligt Kungl. Maj:ts bestämmande från sistnämnda tidpunkt kunna efter därom gjord ansökning beviljas pension såsom om hans tjänst varit placerad i Ca 27 och han vid avgången uppnått nämnda ålder.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Den omorganisation av landsfiskalsväsendet, som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition, vilken statsutskottet behandlat i sitt utlåtande, är ju icke någon så liten sak. Den medför rätt stora omändringar i olika bygder.

Det som mest kännetecknar förslaget är att landsfiskalsdistrikten skola göras större än de hittillsvarande, med påföljd att antalet minskas. Detta kommer utan tvivel att ha vissa icke enbart gynnsamma följder. Men utskottet har ansett att förslaget ändå är värt att ge-

Anslag till landsfiskalerna m. fl.

nomföra, då man vinner så stora fördelar, att man knappast kan motsätta sig saken. Genom den nya rättegångsordning, som nu tillämpas, ha landsfiskalerna redan pålagts ökat juridiskt arbete. Större krav ställas på dem att vid åklagarmålen skötande ha förberedelsearbetet väl utfört. Det blir utan tvivel mer att göra på det området. Den ökade motorismen och det ökade antalet trafikolyckor ha också medfört en ökning av landsfiskalernas arbetsbörda. Det är över huvud taget nu en större rörlighet inom landet, som gör att det blir ett större antal fall, vilka landsfiskalerna måste syssla med, än tidigare. Vi ha också att räkna med det stora antalet utlänningar här i Sverige. Slutligen ha vi arbetet med civilförsvaret, som ju till en mycket betydande del har lagts på just landsfiskalerna.

Som det nu har varit i de mindre distrikt, som på många håll funnits, ha landsfiskalerna icke kunnat förses med tillräckligt antal biträden ens för rätt enkla skrivgöromål, utan en stor del av landsfiskalernas tid har gått åt för att sköta sådant som kan ombesörjas av mindre kvalificerad arbetskraft. Det problemet kommer att kunna lösas bättre, om landsfiskalsdistrikten nu bli så stora, att man kan förse dem med sådana hjälpkrafter, att landsfiskalernas arbete kan koncentreras till sådant som kräver kvalificerad skicklighet.

Dessa skäl göra att utskottet funnit sig böra tillstyrka förslaget, även om vi äro medvetna om att det kan ha vissa konsekvenser. Vi ha gjort sådana uttalanden som att man måste se till, att reformen icke kommer att innebära en försämring, jämfört med den gamla ordningen, som dock hade vissa fördelar. Det är nämligen så att landsfiskalerna anlitas i ett mycket stort antal fall för att för myndigheters räkning ge uppgift om personer eller anskaffa förslag till personer, som kunna utses till den ena eller andra förtroendeposten o. s. v. Äro landsfiskalsdistrikten alltför stora, blir följden lätt nog att landsfiskalerna icke komma att känna människorna i sina distrikt, som ju nu i allmänhet komma

att bli större än förut. Utskottet har uttalat att Kungl. Maj:t vid det slutliga fastställandet av landsfiskalsdistrikten bör beakta detta och även tillse, att icke genom alltför många onödiga och dyrbara resor kostnaderna ökas så att den besparing, som det mindre antalet distrikt medför, neutraliseras.

Ett antal motioner ha väckts angående landsfiskalsdistrikten. Vissa av dessa motioner, särskilt ett par av dem, har utskottet bett Kungl. Maj:t att beakta. Jag vill här understryka detta och lägga vederbörande departementschef på hjärtat att vid det slutliga fastställandet av landsfiskalsdistrikten ta hänsyn till vad som framhållits i dessa motioner.

Vi ha kunnat enas om detta förslag utom i ett avseende. Vid denna organisations genomförande komma ett femtiotal landsfiskaler att bli överflödiga. Departementschefen räknar med att ett tjugutal av dessa skola föras på övergångsstat. Det är sådana som kanske icke äro fullt tjänstbara eller av andra skäl anses kunna föras på övergångsstat. Samtidigt finns det ett trettiotal, som kunna sägas vara tjänstbara och ofta kanske ha skaffat sig en betydande erfarenhet men som äro föreslagna till förtidspensionering. Det är sådana, som stå så nära pensionsåldern, att man menat att det icke kan vara skäligt att rycka upp dem med rötterna ur den miljö, där de kanske rotat sig under decennierna, för att för ett par tre år flytta dem till något annat område i avvaktan på den slutliga pensioneringen.

Den utredning, som arbetat med denna fråga, har föreslagit att det pensionsunderlag, som skulle vara bestämmande för förtidspensioneringen, skulle vara detsamma, som landsfiskalerna nu föreslås skola få, innebärande en uppflyttning från 25 till 27 lönegraden. Det torde vara ganska viktigt att detta omorganisationsförslag omsattes i praktiken på ett sätt, som icke åstadkommer alltför stora besvärigheter och svårigheter just för dessa landsfiskaler, vilka stå nära pensionsåldern. Därför hade landsfiskalutredningen föreslagit, att de skulle förtidspensioneras med 27 löne-

Anslag till landsfiskalerna m. fl.

graden som pensionsunderlag. Detta har Kungl. Maj:t icke godtagit utan föreslagit att 25 lönegraden skall vara pensionsunderlag.

Vi ha under utskottsbehandlingen inhämtat, att man ute i länen genom landsfogdarna har förhört sig hos alla de landsfiskaler, för vilka förtidspensionering skulle komma i fråga. Jag tror att de utan undantag ha förklarat sig villiga att förtidspensioneras på de grunder, som landsfiskalsutredningen föreslagit. Det var det enda förslag, som förelåg, när denna förfrågan gjordes. Men vi ha också inhämtat, att sedan propositionen nu kommit fram, vari föreslagits att pensionsunderlaget skall vara 25 lönegraden, lär man icke kunna räkna med att något nämnvärt antal av dessa trettio landsfiskaler komma att vilja vara med om förtidspensionering. Det kommer därför att i en mängd fall bli mycket svårt att genomföra denna omorganisation på ett sätt, som tar skäligen hänsyn till dessa befattningshavare, vilka väl tjänstgjort som landsfiskaler hela den verksamma delen av sitt liv. Det kommer att bli komplikationer, som dels försvåra genomförandet och dels vålla stora kostnader, vilka, även om de icke uppväga de högre pensionskostnaderna för dessa omkring trettio landsfiskaler, dock komma att uppgå till ett belopp, som man måste räkna med kommer att bli ganska högt.

I den reservation 1), som är knuten till utskottsutlåtandet, ha vi förordat, att man i enlighet med landsfiskalsutredningens förslag skall besluta att denna förtidspensionering skall få ske med 27 lönegraden som pensionsunderlag. Om riksdagen beslöte detta, skulle denna ganska betydande omorganisation kunna genomföras på ett smidigt sätt och till en kostnad, som icke skulle bli så värst mycket större än den, vilken Kungl. Maj:t föreslagit. Det är svårt att nämna några siffror nu, på grund av att man icke vet, hur stora kostnader dessa förflyttningstraktamenten och förflyttningsbidrag och allt sådant komma att föra med sig. Vi ha dock under utskottsbehandlingen blivit övertygade om att

det icke kommer att bli oväsentliga kostnader. Med tanke på att man här på ett smidigare sätt kan lösa de personliga problem, som uppstå i samband med omorganisationen, ha vi reserverat gått ifrån Kungl. Maj:ts proposition i denna del och i stället anslutit oss till vad som enhälligt föreslagits i landsfiskalsutredningen.

Man har inom utskottsmajoriteten varit rädd för att vårt förslag skulle bli prejudicerande och att, så snart någon eller några ändringar skedde i några tjänsteförteckningar, pensionsfrågans ordnande för dessa landsfiskaler skulle kunna tas till intäkt för krav på pensionering efter en högre lönegrad. Jag kan för min del inte finna att det skulle kunna bli prejudicerande i något namnvärt antal fall, ty härför kräves att förtidspensioneringen är kombinerad med fullständig omorganisation av en kär. Det måste vara fråga om en omorganisation, som för sitt genomförande kräver indragning av vissa befattningar. Det räcker således icke med att tjänsteförteckningskommittén har gått över en organisations befattningshavares lönegrader och funnit att det bör göras vissa höjningar på olika ställen. Det kan icke göras till ett precedensfall, utan det måste vara fråga om en inskränkning, så att man måste förtidspensionera ett visst antal befattningshavare. Jag kan därjämte nämna, att när just för landsfiskalernas del den senaste omorganisationen genomfördes 1941, förtidspensionerades ett antal befattningshavare. De fingo sin förtidspension grundad på den kommande och alltså högre lönegraden.

Vi ha icke kunnat tillmötesgå de motioner som äro väckta i ärendet till alla delar, utan vi reserverat ha inskränkt oss till att föreslå detta högre pensionsunderlag endast för dessa cirka trettio landsfiskaler, som skola förtidspensioneras. Det skall gälla endast för dem och icke för deras efterlevande eller för andra kategorier. Vi ha begränsat oss till det, som kommer att underlätta övergången till den nya ordningen, och icke gått därutöver.

Herr talman! Jag tror att det skulle

Anslag till landsfiskalerna m. fl.

vara synnerligen välbetänkt ur alla de synpunkter, som jag här framfört, och kanske ur ännu flera, om riksdagen ville bifalla Kungl. Maj:ts förslag med den ändring allenast som innefattas i den reservation 1), som är knuten till utskottsutlåtandet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Statsutskottet har ju varit praktiskt taget enigt i frågan om omorganisationen av landsfiskalsdistrikten och vad därmed sammanhänger. Det är ju, såsom herr Mannerskantz sade, endast i ett detaljspörsmål som vi skilt oss.

När detta spörsmål diskuterades i statsutskottet, tillät jag mig säga, att jag tror att herr Mannerskantz har mera rätt nu än han brukar ha, då han avviker från Kungl. Maj:ts förslag. Detta mitt uttalande i utskottet var inte mera oöverlagt än att jag nu kan uppprepa medgivandet. Men denna fråga kan knappast ses som en isolerad företeelse. Hade man kunnat göra det, skulle jag tro att riksdagen hade gjort klokt i att följa det råd, som herr Mannerskantz här gett i fråga om pensioneringen av de landsfiskaler, vilka bli ställda utanför den nya organisationen. Det hade säkert gått att få denna omorganisation smidigare genomförd, om man kunnat göra så som herr Mannerskantz föreslår, men utskottsmajoritetens bestämda mening är att detta skulle föra konsekvenser med sig. Man kan icke, som jag sade, se denna omorganisation isolerad. Varje år praktiskt taget har riksdagen att ta ståndpunkt till reformer som denna. Ett bifall till reservationen nu skulle medföra att det från andra grupper av tjänstemän ställdes eller kunde med fog ställas krav på samma behandling som man nu vill låta landsfiskalerna röna.

Jag tror att inrikesministern, om riksdagen skulle följa herr Mannerskantz, skulle ta denna motgång — jag vill närapå sätta motgång inom citationstecken — med mycken ro, men jag är tämligen övertygad om att både civilministern och finansministern skulle vara bekymrade, och det är den synpunkten som vi fått

ta hänsyn till, alltså till konsekvenserna. Riksdagen hade för några år sedan att besluta en omorganisation av egnahemsnämnderna m. m. och gick då på samma linje, som Kungl. Maj:t nu föreslår i fråga om landsfiskalsväsendet, alltså att befattningshavare, som inte kunna inpassas i den nya organisationen, få tillgodoräkna sig pension enligt den lönegrad, som de ha tjänstgjort i, vilket också understryker den gamla satsen, att pension är intjänt lön. Jag skall inte nu ytterligare argumentera för utskottets förslag på denna punkt. Jag tror att det är så välmotiverat, att kammaren utan tvekan bör kunna följa utskottet.

Det är ett par saker till, herr talman, som jag skulle vilja påpeka, medan jag nu ändå har ordet. Visserligen ser jag att inrikesministern är förhindrad att vara närvarande, men det kan ju tänkas att hans ögon faller på det protokoll, som föres vid denna frågas behandling i riksdagen, och därför vill jag stryka under några saker till som utskottet berört.

Utskottet säger att denna reform egentligen borde genomföras först sedan den nya polisorganisationen genomförts; det hade varit den rätta ordningen. Det ligger ett sakkunnigbetänkande på Kungl. Maj:ts bord, som kom in i våras och som inte kunnat behandlas än. Man kan icke vänta därpå med hänsyn till att landsfiskalsreformen måste genomföras samtidigt med kommunindelningsreformen. Med hänsyn till landsfiskalernas behov av arbetskraft på expeditionerna, som nu skötas till dels av dessa konstaplar — frågan om dem är också behandlad av utskottet och har varit föremål för motioner som till god del tillmötesgått — så föreligger den risken, att ökade krav komma att ställas på kommunerna att engagera polismän, som skola vara landsfiskalerna behjälpliga. Jag ville bara säga till inrikesministern, om han varit närvarande, att detta kan man icke och får man icke göra. Det anser i varje fall utskottet, som berört saken i sitt utlåtande, och jag vill understryka angelägenheten av att man icke ställer krav på kommunerna att enga-

gera ytterligare poliser med nuvarande ordning för statsbidrag, utan att man låter detta vara, till dess man får fram nya statsbidragsgrunder för polisen och får det hela ordnat, väl i huvudsak efter de riktilinjer som de sakkunniga föreslagit.

Den andra synpunkten, som jag vill ta upp, gäller landsfiskalernas resor i distrikten. När man nu skapar dessa stora landsfiskalsdistrikt — en omorganisation som i stort sett är väl motiverad — finns det en viss risk att landsfiskalerna bli sittande på sina kontor och egentligen aldrig komma ut i distrikten och få direkt kontakt med människorna där. Jag vill här understryka, att samtidigt som man självfallet måste tillse, att landsfiskalernas resekosnader hållas inom rimliga gränser, måste man ge landsfiskalerna så pass rikliga reseanslag, att de ibland kunna resa ut i sina distrikt. Det är ju faktiskt meningen att de enligt den nya organisationen skola sitta som spindeln i nätet och hålla trådarna i sin hand. Alla förhör och undersökningar ute i distrikten skola skötas av andra personer. Detta kan, som sagt, medföra den risken, att landsfiskalen blir sittande på sitt kontor och blir tämligen främmande för de människor och den bygd som han har att svara för. Landsfiskalen är ju länsstyrelsens förtroendemän. Man ringer ofta från länsstyrelsen och hör sig för med honom, t. ex. när det gäller att få lämpliga personer som ledamöter i vissa kommunala styrelser och nämnder, som länsstyrelserna skola utse. Inom parentes vill jag säga, att jag redan under mina första riksdagsår väckte en motion där jag påpekade, att det kanske vore klokt att länsstyrelsen, när det gäller dessa ting, mer vände sig till de kommunala organen, eller i varje fall till de kommunala förtroendemännen, än till landsfiskalerna. I detta sammanhang vill jag, herr talman, i varje fall understryka, att landsfiskalerna böra beredas tillräckliga möjligheter att komma ut i sina distrikt och skaffa sig personlig kännedom om de människor som de ha att svara för inom sina respektive områden.

Anslag till landsfiskalerna m. fl.

Jag inskränker mig, herr talman, i övrigt till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Anderberg*.

Herr **MANNERSKANTZ**: Herr talman! Till min ärade vän på bohusbänken, herr Gustaf Karlsson, som nyss förklarade, att jag denna gång har mera rätt än vad jag brukar ha, då jag reserverar mig, vill jag säga, att detta är liktydigt med att han själv har absolut fel i detta fall. Om man förfar så vid genomförandet av denna omorganisation, att det uppstår stora besvärligheter och tråkigheter, har man gjort själva saken en otjänst. Om jag, såsom herr Gustaf Karlsson säger, nu har mera rätt än vanligt, innebär det alltså, att han med ännu större säkerhet än annars har fel. Jag tror också att han själv inser detta, ty hela hans ordval tyder på att han innerst inne anser att vad som föreslås i reservationen är förståndigt.

Herr Gustaf Karlsson gav ingen exemplifiering på de enligt hans mening farliga konsekvenser som ett bifall till reservationen skulle kunna få. För att andra tjänstemän skola kunna resa krav på liknande behandling räcker det, såsom jag redan sagt, inte med att det är fråga om en tjänsteförteckningsrevision för ett antal tjänstemän inom ett verk eller en organisation. Det måste vara fråga om en omorganisation som medför att man måste indraga ett antal tjänster och förtidspensionera deras innehavare. Det kan således icke gälla t. ex. vid förtidspensionering på grund av att vederbörande inte är tjänsteduglig i sin befattning inom den nya omorganisationen. Ett beslut i enlighet med vårt förslag här kan bli prejudicerande i ett dylikt fall. Tyvärr är det ju så, att det vid en omorganisation aldrig brukar vara fråga om att minska antalet tjänster, utan tvärtom brukar det alltid bli en ökning av antalet befattningshavare. Då blir inte heller denna situation relevant.

Vad sedan beträffar de s. k. kontorskonstaplarna, om vilka det har väckts

Anslag till landsfiskalerna m. fl.

flera motioner och varit mycken diskussion, vill jag, eftersom jag har deltagit i 1948 års polisutredning, som avlämnade sitt betänkande i vintras, säga att jag instämmer med min ärade vän herr Gustaf Karlsson däri, att det hade varit bäst, om vi samtidigt hade kunnat genomföra både omorganisationen av polisväsendet och omorganisationen av landsfiskalsväsendet. Även jag anser att kontorspolisorganisationen icke bör avvecklas i nämnvärd utsträckning, förrän 1948 års polisutrednings förslag kan genomföras. Om Kungl. Maj:t skulle lägga 1948 års polisutrednings förslag enligt det kommunala alternativet såsom grund för en proposition, kommer det, tack vare det sätt på vilket utredningen har utformat grunderna för statsbidragens utgående, att ges större möjligheter att förstärka polisorganisationen utan att kommunerna därigenom behöva bli mera tyngda. Då skulle också tiden vara inne för att i snabbare takt än för närvarande, d. v. s. i den takt som betingas av den naturliga avgången av kontorskonstaplar, slutgiltigt övergå till det system som skisserats i propositionen. Intill dess bör man emellertid icke gå alltför hastigt fram med avvecklandet av kontorskonstapeljänsterna. Dessa befattningshavare kunna nämligen inte undvaras med mindre än att det åtminstone på många håll blir en förstärkning av polispersonalen i distrikten.

Herr talman! Jag kan icke finna att herr Gustaf Karlssons argumentering var så stark att den föranleder mig att ändra mening. Jag vidhåller därför mitt yrkande.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag tror mig inte om att kunna övertyga herr Mannerskantz. Jag har försökt att göra det många gånger förr men har i regel misslyckats, och jag misstänker att jag skulle göra det även denna gång.

Herr Mannerskantz efterlyste exempel på vilka konsekvenser som ett bifall till hans yrkande skulle kunna medföra.

Jag kan självfallet inte ge några dylika konkreta exempel, eftersom vi för dagen inte ha någon ytterligare omorganisationsfråga av denna art att behandla. Jag vill bara, som jag redan gjort, erinra kammarens ledamöter om att riksdagen varje eller vartannat år brukar ha att behandla liknande frågor som denna. För tre år sedan gällde det egnahemsnämndernas omorganisation, och då sattes ett antal egnahemsdirektörer vid sidan av den nya organisationen. I år ha vi landsfiskalsreformen. Jag är övertygad om att det nästa år eller kanske året därpå kan komma ett omorganisationsförslag rörande något annat område, där det kan bli fråga om att på något sätt ställa ett antal tjänstemän utanför den nya organisationen, om inte på grund av att organisationen minskats, så kanske på grund av att ifrågasvarande tjänstemän efter omorganisationen inte äro fullt tjänstbara på sina befattningar. Dessa konsekvenser äro, herr talman, så uppenbara, att all försiktighet bjuder, att riksdagen bör gå den väg som Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten rekommenderar.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Mannerskantz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmanen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Mannerskantz begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 134, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. Längmanska donationsfondens användning m. m.

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Mannerskantz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser kungl. hovstaten, jämte i ämnet väckt motion;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1951/52;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1951/52 till Statens sjöhistoriska museum: Avlöningar;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1951/52 till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka m. m.; samt

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1951/52 till avlöningar vid livrustkammaren.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. Längmanska donationsfondens användning m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av riksdagens år 1950 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning, i vad berättelsen avser Längmanska donationsfonden, jämte vissa motioner m. m.

Under § 15 i sin den 15 december 1950 avgivna berättelse över statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning hade riksdagens revisorer till behandling upptagit frågan om den Längmanska donationsfondens användning m. m.

I samband med sin prövning av förevarande ärende hade statsutskottet till behandling upptagit två likalydande, till utskottet hänvisade motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundqvist* m. fl. (I:143) och den andra inom andra kammaren av fru *Hellström* m. fl. (II:160), i vilka hemställts, att riksdagen måtte för understöd åt finlandssvenska skönlitterära författare under riksdagens åttonde huvudtitel för budgetåret 1951/52 anvisa ett reservationsanslag av 5 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Utskottet anser i likhet med revisorerna och de i ärendet hörda myndigheterna att bestämmelserna rörande den s. k. C-fonden böra bliva föremål för permutation, så att denna fonds medel omedelbart kunna nyttiggöras. Vid den prövning utskottet ägnat frågan angående det ändamål, vartill C-fondens medel skola användas, har utskottet funnit övervägande skäl tala för att nämnda fond överföres till och sammanslås med den såsom Längmanska kulturfonden benämnda B-fonden.

Med anledning av det i motionerna I:143 och II:160 framställda yrkandet vill utskottet framhålla att utskottet an-

Ang. avgångsåldern för civila statstjänstemän m. m.

ser det kulturarbete, som utföres av de finlandssvenska skönlitterära författarna, värt att understödjas från svensk sida. Utskottet är emellertid icke berett att tillstyrka motionärernas förslag om anvisande på riksstaten av ett anslag för ändamålet. Däremot synes det utskottet lämpligt att det i motionerna angivna syftet tillgodoses genom anlitande av medel från Långmanska kulturfonden, sedan denna fonds tillgångar förstärkts genom att C-fondens medel överförts till kulturfonden. Utskottet förutsätter, att fondens nämnd vid sin prövning av frågor, som avse understöd åt finlandssvenska skönlitterära författare, samråder med sakkunnig organisation i Finland, förslagsvis Finlands svenska författarförening.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter hörande av vederbörande myndigheter, meddela de närmare föreskrifter beträffande ifrågavarande fondmedels användning, som må befinnas påkallade, varvid torde böra beaktas vad utskottet här ovan anfört.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att riksdagen må, i anledning av riksdagens år 1950 församlade revisorers berättelse, såvitt den avser Långmanska donationsfonden, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i enlighet med vad utskottet anfört;

II. att motionerna I: 143 och II: 160 icke må av riksdagen bifallas.»

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Det framgår av vad som redan har föredragits, att utskottet i detta sammanhang har upptagit till behandling den motion, som jag har väckt här i kammaren tillsammans med en del kamrater från olika partier, om understöd åt den finlandssvenska litteraturen och dess utöware.

Utskottet hemställer att riksdagen icke må bifalla motionen. Av utskottets motivering framgår emellertid, att utskottet i stället har anvisat andra vägar, på vilka man skulle kunna nå samma syfte. Jag vågar tolka utskottets behandling av

motionen på det sättet, att mitt önskemål kan anses uppfyllt, och jag uttalar min tacksamhet till utskottet härför.

Enligt mitt förmenande skulle ett fullföljande av den rekommendation, som statsutskottet här gjort, betyda en mycket välförtjänt uppmuntran av den finlandssvenska litteraturen och de finlandssvenska skönlitterära författarna. Även ur rent rikssvensk synpunkt måste en sådan uppmuntran anses mycket motiverad. Vi äro säkerligen alla överens om att de finlandssvenska författarnas kulturgärning är av stor betydelse även för Sverige och den nordiska gemenskapen. Jag vågar därför vädja till eklestiasitikministern och den Långmanska fondens nämnd att så generöst som möjligt fullfölja statsutskottets uppdrag. Jag tar i varje fall för givet efter det uttalande som statsutskottet här har gjort i frågan, att inga stadgehinder härför kunna föreligga.

Samtidigt som jag uttalar mitt tack till utskottet för det uppdrag, som det har framfört, ber jag alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. avgångsåldern för civila statstjänstemän m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila anställningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 184 framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 477 och II: 612,

I. godkänna vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändrade bestämmelser rörande avgångsåldern för civila statstjänstemän, m. m.;

Ang. avgångsåldern för civila statstjänstemän m. m.

2) kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947 (nr 418);

3) kungörelse om ändring i 1947 års familjepensionsreglemente för de högre kommunala skolorna den 30 juni 1947 (nr 419);

4) kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947 (nr 420);

5) kungörelse om ändrad lydelse av 10 § och 13 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för folkskolan den 30 juni 1947 (nr 421);

6) kungörelse om ändring i 1947 års tjänstepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947 (nr 422); samt

7) kungörelse om ändrad lydelse av 9 § och 12 § 2 mom. 1947 års familjepensionsreglemente för arbetare den 30 juni 1947 (nr 423);

II. bemyndiga Kungl. Maj:t att

1) i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för civildepartementet i statsrådsprotokollet för den 30 mars 1951 anfört utfärda ändrade bestämmelser om de summariska arbetarpensionerna och om utsträckt tillämpning av de för folkskolan gällande tjänste- och familjepensionsreglementena;

2) utfärda de övergångsbestämmelser, vilka kunde visa sig erforderliga för genomförande av förenämnda förslag.

Det av utskottet tillstyrkta förslaget innebar, att det nuvarande systemet med fasta pensionsåldersgränser skulle ersättas med en anordning med pensioneringsperioder, omfattande ett, två eller tre år. Under pensioneringsperioden skulle det i allmänhet vara befattningshavarens ensak att bestämma den närmare tidpunkten för sin avgång. Befattningshavarens rätt att avgå före pensioneringsperiodens övre gräns skulle emellertid motsvaras av en möjlighet för vederbörande myndighet att tillse, att befattningshavarens tjänstgöring icke fortginge längre än att han kunde på tillfredsställande sätt fullgöra sin tjänst. De reguljära pensioneringsperioderna skul-

le enligt propositionen vara tre till antalet och i princip omfatta pensioneringsperiod I tiden från uppnådda 60 år till uppnådda 63 år, pensioneringsperiod II tiden från uppnådda 63 år till uppnådda 65 år och pensioneringsperiod III tiden från uppnådda 65 år till uppnådda 66 år. För de fall, då en lägre avgångsålder än 60 år vore erforderlig, skulle finnas en särskild pensioneringsperiod IV, omfattande den tid, som för varje särskilt fall bestämdes. I propositionen hade föreslagits, att angivna system nu skulle vinna tillämpning beträffande civila anställningshavare i statens tjänst samt för befattningshavare underkastade pensionsreglementena för de högre kommunala skolorna och folkskolan. I fråga om de övriga befattningshavarkategorier, som omfattades av det statliga pensionsväsendet, hade avsetts, att förslag skulle föreläggas 1952 års riksdag.

I motionen I:477, av herrar *Lundqvist* och *Arrhén*, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå ifrågavarande proposition i den del den avsåg pensioneringsperiod III och besluta, att för tjänstemän, för vilka för närvarande vore fastställd en pensionsålder av 65 år, denna pensionsålder skulle förbli oförändrad.

I motionen II:612, av herr *Senander* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

Herr PERSSON, OLA: Herr talman! I stället för de fasta pensionsåldersgränser, som nu existera för personal i civil statstjänst, skall en anordning införas med pensioneringsperioder omfattande ett, två och tre år. Det blir befattningshavarens ensak att bestämma den närmare tidpunkten för avgång ur tjänsten under pensioneringsperioden.

Systemet beräknas innebära betydande besparingar för staten genom att nyanställning av personal begränsas. Avsikten är tydligen att så många som möjligt av statstjänarna skola kvarstanna i tjänst efter uppnådd pensionsålder.

Om befattningshavarna komma att

Ang. avgångsåldern för civila statstjänstemän m. m.

kvarstanna i tjänsten under pensionsperioden, betyder det, att den yngre personalen får vänta upp till tre år längre på möjlighet till befordran. För den äldre personalen kommer helt naturligt frestelsen att bli stor att kvarstanna i arbetet med bibehållen lön, då möjlighet därtill finnes. Många befattningshavare komma sannolikt att göra detta, eftersom pensionen är avsevärt lägre än den tidigare arbetslönen.

I stället för att tillämpa den riktiga principen, att vederbörande befattningshavare på grund av sin ålder skall lämna tjänsten vid en bestämd tidpunkt, vädjar man genom denna anordning till befattningshavarna att stanna kvar något år längre. Pensionsåldern har hittills enligt krav från befattningshavarnas organisationer varit fastställd till viss levnadsålder eller visst antal tjänstår. Vad som här föreslås innebär, att de äldre befattningshavarna komma att ställas inför frågan, om de frivilligt skola hjälpa till att höja sin egen pensionsålder eller om de skola säga nej och konsekvent avgå ur tjänsten, så snart de uppnått den i de nya pensioneringsbestämmelserna stadgade minimiåldern.

Om statstjänarna falla för frestelsen att höja pensionsåldern genom att stanna kvar i arbetet längre än vad nuvarande bestämmelser innebär, skada de sina egna intressen. Statsmakterna komma sannolikt inte i längden att låta avgörandet ligga hos befattningshavarna själva. Fara föreligger att pensionsåldern helt enkelt kommer att höjas med ett, två eller tre år av statsmakterna, därest det visar sig att statstjänarna i regel kvarstanna i tjänsten några år längre än vad minimibestämmelserna föreskriva. De gamla statstjänarna böra enligt min mening pensioneras vid bestämd tidpunkt och ungdomen släppas fram.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen II: 612 av herr Senander m. fl. och avslag på statsutskottets utlåtande nr 146.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST:
Herr talman! Kammarrens ledamöter kan-

ske finna det litet egendomligt och onödigt att en ledamot, som varken har motionerat eller deltagit i utskottsbehandlingen, tar till orda i denna fråga. Jag gör det emellertid därför att jag inte reservationslöst kan ansluta mig till vad utskottet anför särskilt på s. 28 i utlåtandet. Jag lägger dock inte samma synpunkter på denna fråga som den föregående talaren, utan min inställning grundar sig på andra skäl.

Utskottet skriver: »Med avseende å myndighets befogenhet att besluta om befattningshavarens entledigande under pensioneringsperiod är utskottet sålunda ense med departementschefen därom, att myndighet icke regelmässigt skall ha att upptaga frågan om fortsatt tjänstgöring utöver periodens nedre gräns till särskilt övervägande, utan bör tjänstgöringen oförändrat fortgå till den tidpunkt, intill vilken vederbörande önskar kvarstå, förutsatt att icke myndigheten av särskilda skäl finner anledning föreskriva att tjänstgöringen skall upphöra tidigare.» I näst sista stycket på samma sida fortsätter utskottet: »I betraktande av att äldre personer numera besitta förhållandevis större arbetsförmåga och vitalitet än tidigare synes detta icke behöva ingiva betänkligheter ur effektivitetssynpunkt.»

Jag har själv en ganska lång erfarenhet av det krävande arbetet inom säkerhetstjänsten vid statens järnvägar. Jag har varit anställd vid detta verk i 40 år, därav 38 i säkerhetstjänst, först som lokeldare och sedan under 28 år som lokförare. Under denna långa tidrymd har det skett stora förändringar vid järnvägarna. Hastigheten har ökat avsevärt, nästan till det dubbla för de personförande tågen. Även tågens antal har kraftigt ökat. Detta har medfört att arbetet ute på linjen numera är mycket mer ansträngande än förr. Härtill kommer att det särskilt vid statens järnvägar förekommer mycket pressande nattarbete. Detta nattarbete försiggår inte såsom vid verkstäder och andra arbetsplatser i bestämda skift, utan det är oregelbundet fördelat över dygnets alla timmar. Personalen måste börja sitt arbete en natt

Ang. avgångsåldern för civila statstjänstemän m. m.

kanske klockan 12, en annan natt klockan 4, o. s. v., och tjänstgöringen kan sluta vid ungefär samma tider. Denna nattjänstgöring återkommer med mycket stor oregelbundenhet.

Allt detta gör, herr talman, att arbetet vid statens järnvägar är så pressande, att jag inte reservationslöst kan ansluta mig till vad statsutskottet här föreslår. Jag tänker då framför allt på de många olika befattningarna inom säkerhetstjänsten vid statens järnvägar, såsom tågklarare, personal i växlingstjänst, lokförare — den kår jag själv tillhört — tågmästare, banvakter m. fl. Det är väl ingen i denna kammare som tror att en befattningshavare, som har uppnått 60 års ålder, har kvar samma vitalitet som han hade vid yngre år. Framför allt gäller detta, om han, såsom här föreslås, skall få kvarstå i tjänst till 63 år. Det krävs av personalen i säkerhetstjänst att den vid kritiska situationer snabbt skall kunna ingripa för att om möjligt förebygga eventuella olyckstillbud. Det gäller här inte bara att trygga livet för de många tusen människor som dag och natt färdas med våra tåg, utan också att rädda stora ekonomiska värden genom att undvika att köra sönder materielen. Det är alltså en på många års erfarenheter grundad övertygelse som gör att jag har den uppfattningen, att man gått litet väl långt då man nu medger en högre pensionsålder, låt vara att hela systemet mjukats upp genom att avgångsåldrarna gjorts rörliga. Jag anser mig böra intaga denna ståndpunkt, fastän jag fuller väl vet att Statstjänarkartellen vid underhandlingar med civilministern om dessa spørsmål har lämnat sitt medgivande till den nya anordningen.

Järnvägsstyrelsen tycker visserligen inte om anordningen med rörlig avgångsålder utan vill ha en fast pensionsålder och har gått så långt att den föreslagit höjning av pensionsåldern ända upp till 63 år. Jag kan inte, herr talman, finna en sådan tingens ordning välbetänkt utan nödgas anmäla en avvikande mening. I säkerhetstjänsten ute vid våra järnvägar är det alltför mycket som står

på spel för att man skall kunna sätta sin lit till gamla gubbar — om jag nu i detta sammanhang får använda det uttrycket, som jag eljest ogillar. Om man studerar arbetsförhållandena ute vid våra järnvägsstationer, skall man inte bara vid de stora utan också vid de små finna vad som för den oinvidge kanske ter sig som ett fullständigt virrvarr av förordningar och säkerhetsföreskrifter, som det åligger vederbörande befattningshavare att vid varje tillfälle på dygnet absolut säkert behärska. Det säger sig självt, att en till ålder kommen befattningshavare inte på samma sätt som en yngre kan behärska alla de situationer som under olika förhållanden uppstå.

Man skulle kunna peka på liknande förhållanden inom andra grenar av statsförvaltningen — jag tänker särskilt på den s. k. reseposten med dess ständiga jäkt och nattarbete för personalen.

Jag kan försäkra kammarens ledamöter att jag har fall på mycket nära håll — det gäller bröder till mig — där vederbörande helt enkelt inte stoppat tjänstetiden ut på grund av de pressande arbetsförhållandena. Den ene av dem — som måst lämna tjänsten i förtid — har varit stationsmästare och tågklarare. Häremot kan man naturligtvis invända, att det finns många andra som stoppa bra. Jag känner sådana, som sagt till mig personligen: »Dig är det ju inte något fel på!» Man får dock akta sig för att dra vittgående slutsatser av att någon enstaka person kanske fått nåden att ha en relativt god hälsa och därför stoppar mot påfrestningarna, utan man bör se läget i stort.

Jag anser att man, när det gäller våra järnvägar, måste slå vakt om säkerhets-synpunkterna, herr talman, och därför är jag inte glad åt det nu föreliggande utlåtandet. Om säkerhetskravet får komma i andra hand, är det inte bara stora materiella värden som sätts på spel, utan man riskerar också olyckshändelser för den resande allmänheten. Jag har på grund av min mångåriga erfarenhet som järnvägsman reagerat mot förslaget i både propositionen och utskottets utlåtande, och jag har velat anföra

Om lättande av skattetrycket.

mina synpunkter till dagens protokoll, även om jag vet att mitt anförande kanske inte kan få någon större effekt. Det är enligt mitt sätt att se inte förnuftigt att spänna en befattningshavares krafter utöver vad han orkar med.

Man får ibland höra den invändningen, att det finns andra arbeten som man kan klara, då man lämnar tjänsten exempelvis som lokförare, tågmästare eller tågklarare. Men jag tror inte att t. ex. en lokförare har någon lämplig reträttplats att tillgå, utan han skulle i så fall få tränga undan någon annan. Alla hederliga arbeten äro naturligtvis lika mycket värda, men om man har stått på ett lokomotiv i 38 år, duger man nog i själva verket inte till någonting annat än att köra tåg. När det gäller personal i säkerhetstjänsten menar jag alltså, att det inte finns andra arbeten att falla tillbaka på.

Jag har, herr talman, givetvis intet yrkande — det har ingen betydelse, om jag yrkar vare sig det ena eller det andra — men jag har velat föra fram dessa på personlig erfarenhet grundade synpunkter, som jag ur trafiksäkerhetssynpunkt anser vara fullt bärande.

I detta anförande instämde herr *Forslund*.

Herr **SUNDELIN**: Herr talman! Jag förstår de synpunkter herr Ola Persson här har framfört. De föreslagna ändrade bestämmelserna rörande avgångsåldern måste givetvis för den yngre personalen betyda en längre väntan på befordran. Arbetskraftssituationen är emellertid för närvarande sådan, att man nog inte kan underlåta att på ena eller andra sättet taga i anspråk den arbetskraftsreserv som utan tvivel finns bland de äldre befattningshavarna.

Jag vet att personalorganisationerna framfört betänkligheter mot att man skall använda just avgångsåldern som regulator i detta fall, och man kan medge att det finns fog för dessa betänkligheter, men å andra sidan får man väl se förhållandena sådana som de nu äro. Inom utskottet ha vi inte ansett oss kun-

na avvisa det i den kungl. propositionen framlagda förslaget, som ju inte går ut på en allmän höjning av pensionsåldrarna utan åsyftar en övergång till ett, om jag så får säga, mjukare system med de föreslagna olika pensioneringsperioderna.

De av herr Karl August Johanson framförda synpunkterna ha, så vitt jag förstår, i viss mån vunnit beaktande. Både i propositionen och i utskottsutlåtandet erinras ju om att den med statstjänstemännens huvudorganisationer träffade uppgörelsen innebär att en översyn av avgångsåldrarna för de olika tjänsterna med hänsyn till verksamhetens ändamål, de förhållanden under vilka den bedrivs, särskilda med tjänstgöringen förenade risker m. m. är avsedd att företagas. I det sammanhanget förmodar jag att det blir tillfälle att beakta de nu av herr Karl August Johanson framförda synpunkterna.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Sundelins yttrande instämde herr *Tjällgren*.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om lättande av skattetrycket.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 43, i anledning av väckta motioner om åstadkommande av lättnad i det nuvarande genom inflationen skärpta skattetrycket å inkomst, förmögenhet och arv, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

Om lättande av skattetrycket.

1) de likalydande motionerna I: 90 av herrar *Sunne* och *Söderquist* samt II: 120 av herr *Sjölin* m. fl., vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om direktiv till 1949 års skattekommitté att utreda, huruvida och på vilket sätt det vore möjligt att bevilja löntagare lindring vid beskattning av den merinkomst, som härflöte från övertidsarbete, antingen genom särskilt skattefritt avdrag eller på annat lämpligt sätt;

2) de likalydande motionerna I: 91 av herr *Weiland* m. fl. och II: 117 av herr *Swedberg* m. fl., vari hemställdts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning rörande befrielse från skatteplikt för inkomster av sparmedel intill ett belopp, som utredningen kunde finna lämpligt;

3) de likalydande motionerna I: 275 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 361 av herr *Ohlin* m. fl., vari hemställdts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville åt 1949 års skatteutredning uppdraga att vid revisionen av den statliga beskattningen å inkomst, förmögenhet och arv snarast möjligt utarbete ett system, som innebure ett väsentligt lägre skattetryck än de genom inflationen skärpta skatteskalorna medförde; samt

4) motionen II: 196 av herr *Pettersson* i Ersbacken, vari hemställdts, att riksdagen måtte vidtaga en sådan ändring av gällande skatteskalor för förmögenhets- resp. kvarlåtenskapsskatten, att den på grund av penningvärdeförsämringen sedan 1947 uppkomna extra skärpningen av dessa skatter elimineras.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 90 av herrar *Sunne* och *Söderquist* samt II: 120 av herr *Sjölin* m. fl. om utredning rörande lindrigare beskattning av merinkomst, som härflyter från övertidsarbete,

2) de likalydande motionerna I: 91 av

herr *Weiland* m. fl. och II: 117 av herr *Swedberg* m. fl. om utredning rörande befrielse från skatteplikt för vissa inkomster av sparmedel,

3) de likalydande motionerna I: 275 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 361 av herr *Ohlin* m. fl. om åstadkommande av lättnad i det nuvarande genom inflationen skärpta skattetrycket å inkomst, förmögenhet och arv, samt

4) motionen II: 196 av herr *Pettersson* i Ersbacken angående ändring av gällande skatteskalor för förmögenhets- och kvarlåtenskapsskatten,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut i betänkandet anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»Några delade meningar om betydelsen av att sparandet erhåller tillräcklig omfattning föreligga icke. Då i nuvarande ekonomiska läge en ökning av sparandet ansetts nödvändig, har såväl i de här föreliggande motionerna som i den allmänna diskussionen framförts önskemål om skattelindring såsom ett medel att uppmuntra till ökat sparande. Även enligt utskottets uppfattning skulle en allmän skattelindring gynnsamt påverka sparviljan åtminstone på längre sikt. Önskemålet om ett lägre samlat skattetryck måste emellertid vägas mot vikten av de behov, som föranleda att skatterna uttagas. I direktiven för 1949 års skatteutredning framhålles bl. a. att det syntes ofrånkomligt, att de förslag till avvägning av beskattningen, som utredningen komme att framlägga, otvetydigt hänfördes till en viss utgiftssumma eller till olika antagna utgiftssummor. Endast därigenom bleve det möjligt att verkställa rättvisande jämförelse mellan olika förslag att fördela den samlade skattebördan. Då resultatet av utredningens arbete framlägges torde det sålunda bli möjligt att närmare bedöma de praktiska möjligheterna för en skattenedsättning.»

Reservation hade anmälts av herrar *Velander* och *Ebbe Ohlsson*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Om lättande av skattetrycket.

Herr VELANDER: Herr talman! Till detta betänkande har fogats en blank reservation, som närmast tar sikte på utskottets motivering, sådan den utformats i det stycke av betänkandet, som börjar mitt på s. 9.

Det talas ju i alla möjliga sammanhang om sparandets nödvändighet och om angelägenheten av att åstadkomma en förnyelse av sparviljan, men det förefaller mig, som om utskottet i sina uttalanden i det angivna sammanhanget inte vore så positivt inställt till hithörande spörsmål, som man kunde ha anledning att vänta sig. Utskottet inskjuter nämligen på olika punkter vissa reservationer. Det föreligger icke, säger man, några delade meningar om betydelsen av att sparandet erhåller tillräcklig omfattning. Vad menas med »tillräcklig»? Det borde väl vara en allmän mening, att sparandet måste erhålla största möjliga omfattning.

Därefter betonar utskottet, att i nuvarande ekonomiska läge en ökning av sparandet ansetts nödvändig. Det rådande ekonomiska läget har givetvis understrukit behovet av ett stort sparande, men eljest förhåller det sig väl så, att sparandet resp. en ökning därav under alla förhållanden är nödvändigt; sparandet utgör ju en av de mest avgörande förutsättningarna för den ekonomiska och samhälleliga utvecklingen över huvud taget.

Även enligt utskottets uppfattning, heter det vidare, skulle en allmän skattehindring gynnsamt påverka sparviljan åtminstone på längre sikt. Detta är alltså en rekommendation, som dock även den åtföljes av en liten reservation: »på längre sikt».

Vad jag huvudsakligen avsett att rikta mig mot är emellertid det uttalande utskottet därefter gör, däri det heter: »Önskemålet om ett lägre samlat skattestryck måste emellertid vägas mot vikten av de behov, som föranleda att skatterna uttagas. I direktiven för 1949 års skatteutredning framhålls bl. a. att det syntes ofrånkomligt, att de förslag till avvägning av beskattningen, som utredningen komme att framlägga, otvetydigt

hänfördes till en viss utgiftssumma eller till olika antagna utgiftssummor.»

Här skymtar en inställning, som visserligen har framträtt i olika sammanhang men som man mera allmänt velat komma ifrån. Om förutsättningar för sparandets förnyelse eller återställande skola vara till finnandes, måste man i främsta rummet inrikta sig på att mildra skattetrycket, som på de mest vägnade grunder kan betecknas såsom oskäligt högt, och vidare angelägenheten av penningvärdets vidmakthållande eller återställande. Utgångspunkten är då i det förra hänseendet, att man inte i varje sammanhang låser fast sig vid att ett så eller så stort belopp i skatteintäkter oundgängligen behövs. Om man kunde komma fram till en sådan ordning, att sparandet klart framstode såsom lönsamt, skulle detta medföra, att människornas vilja och intresse att hävda sig, att göra allt större insatser inom arbetslivet etc. skulle sporras. Produktionen skulle därigenom befordras och skatteunderlaget vidgas. Vi måste kunna räkna med att den vägen bär längre än en människorna undan för undan presas till den inställningen, att det inte lönar sig att göra några ansträngningar, därför att frukterna därav i alltför ringa grad komma dem själva till del.

Det är från sådana utgångspunkter som jag och min medreservant inte velat godtaga utskottets motivering i förevarande del.

Det förefaller mig också, som om utskottets motivering inte heller skulle ligga i linje med innehållet av det utlåtande från bankoutskottet rörande åtgärder för att uppmuntra det frivilliga och enskilda sparandet, som vi för en vecka sedan behandlade och som riksdagen då i stort sett enhälligt anslöt sig till. Jag har fått det intrycket att bankoutskottet och bevillningsutskottet inte ha sett denna fråga genom samma glasögon. Och när nu riksdagen redan har godtagit bankoutskottets utlåtande och de däri redovisade skälen för utskottets ståndpunkt, bör riksdagen inte binda sig för det uttalande av bevillningsutskottet, som jag här har berört.

Jag skall därför, herr talman, tillåta mig att hemställa om bifall till klämman i bevillningsutskottets förevarande betänkande men att ur motiveringen måtte utgå det stycke å s. 9 i betänkandet, som börjar med orden »Några delade meningar» och slutar med orden »de praktiska möjligheterna för en skattnedsättning».

Herr SJÖDAHL: Herr talman! I den del av bevillningsutskottets motivering, mot vilken herr Velander vände sig, gör utskottet vissa allmänna reflexioner. En bland dessa är, att en ökning av sparandet för närvarande är inte bara önskvärd utan nödvändig och att sparandet bör få en omfattning som i varje fall under nu rådande förhållanden är tillräcklig. Jag tycker att det borde vara svårt att komma med någon invändning mot ett sådant allmänt resonemang; jag hade för min del trott att vi, när det gällde denna uppmaning och dess formulering, skulle stå på samma linje.

Vad herr Velander närmast opponerade mot var emellertid utskottets yttrande, att önskemålet om ett lägre samlat skattetryck måste vägas mot vikten av de behov, som föranleda att skatterna uttagas. Jag undrar, hur man kan komma ifrån ett sådant val. Vill man t. ex. öka försvarsutgifterna och ändå balansera budgeten, måste man naturligtvis tillse att de nödiga inkomstmedlen finnas för att bestrida dessa utgifter. Och om vi i riksdagen äro fullt ense om nödvändigheten av vissa utgifter, äro vi naturligtvis skyldiga att skaffa fram inkomstmedel som täcka dessa utgifter. Helt naturligt kan det råda litet delade meningar om huruvida dessa inkomster skola uttagas genom direkta eller indirekta skatter, genom att de direkta skatterna läggas på ena eller andra sättet o. s. v., men det är ju frågor som vi få tvista om vid de särskilda tillfällena. Vad det här gäller är ju endast ett allmänt uttalande, att man vid bedömningen av skattebördan måste ta hänsyn till de behov av utgifter, som i det ögonblicket förefinnas.

Om lättande av skattetrycket.

Nu har herr Velander gett uttryck åt det ibland hörda påståendet, att man mycket väl kan sänka skatterna — han nämnde inte, om det var de direkta eller de indirekta skatterna han åsyftade — därför att man på den vägen ökar allmänhetens möjligheter att spara. Det är mycket sannolikt, att en skattesänkning ökar sparmöjligheterna, men det är ju inte alls säkert att en skattesänkning skulle komma att motsvaras av ett lika stort sparande. Det kan väl inte heller vara rimligt att i nuvarande läge — med en överfull sysselsättning — medvetet underbalansera budgeten eller minska överbalanseringen i förhoppning att framkalla detta ändå rätt hypotetiska sparande. Jag tror att riksdagen skulle lockas in på rätt farliga vägar, om den följde vad som tycks vara meningen i herr Velanders yttrande.

Den skrivning, som här är i fråga, har bevillningsutskottet samlat sig om med undantag för tvenne ledamöter, som avgivit en blank reservation. Att reservationen åsyftade just detta stycke i utlåtandet, har åtminstone för mig blivit klart först genom herr Velanders yttrande i dag.

Herr Velander ansåg att bevillningsutskottets skrivning avvek från bankoutskottets skrivning beträffande likartade motioner. Jag vill erinra om att bevillningsutskottet framhåller, att bankoutskottet på grund av väckta motioner tillstyrkt en utredning om åtgärder för att uppmuntra det frivilliga och enskilda sparandet. Och när riksdagen beslutat en skrivelse i detta syfte, är det ju inte brukligt att andra utskott göra samma hemställan. Bevillningsutskottets avvaktande hållning bör alltså ses mot bakgrunden av redan begärda utredningar. Utskottet har i första rummet påpekat, att 1949 års skatteutredning enligt riksdagsberättelsen beräknas slutföra sitt arbete redan i höst och enligt sina direktiv har att upptaga och klarlägga här ifrågasvarande problem i hela dess vidd. Den på bankoutskottets förslag beslutade riksdagsskrivelsen innefattar, att proposition i frågan om möjligt redan vid höst-sessionen i år skall föreläggas riksdagen.

Ang. skyldigheten att erlægga folkpensionsavgift.

Att också bevillningsutskottet under dessa omständigheter skulle framtåga på arenan, stämmer inte med den ordning riksdagsutskottet i allmänhet tillämpa i dylika fall.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Herr **VELANDER**: Herr talman! När herr Sjödahl tillät sig förmoda, att den inställning, som jag här gjort mig till talesman för, skulle innebära till och med en rekommendation att underbalansera budgeten, gick han självfallet något för långt. Han borde vara på det klara med att ingen kan vilja rekommendera en sådan princip för vår budgetreglering ens i samband med resonemang om åtgärder för att främja sparandet.

Herr Sjödahl påpekade, att det fanns blott två reservanter, och ville tydligen häri se en garanti för styrkan i utskottets ståndpunkt. Det är kanske rimligt att tänka så, men eljest har man ju under de senaste åren åtminstone på borgerligt håll inom alla partier hävdat just den mening, jag sökte ge uttryck åt i mitt yttrande för en stund sedan.

Att man i förevarande sammanhang skulle ha någon anledning att falla tillbaka på det resultat, som 1949 års skatteutredning kan komma till, förefaller mig inte vara motiverat. Denna utredning kommer kanske i sin uppläggning av hithörande spörsmål att ansluta sig till just de direktiv, som herr Sjödahl antydde men som jag avsåg att rikta mig mot. Direktiven på denna punkt signalera nämligen en statisk inställning, som försiktigheten enligt min mening bjuder att man inte skall godtaga. Det är närmast med tanke på att man bör stå helt obunden när denna utredning en gång framlägger sitt betänkande, som jag har velat förorda strykning av det avsnitt i bevillningsutskottets motivering, som jag i detta sammanhang har riktat mig mot.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande betänkandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bi-

fallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med utelämnande av det stycke i motiveringen, som å s. 9 i det tryckta utlåtandet började med orden »Några delade meningar» och slutade med »en skattenedsättning».

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 44, i anledning av väckt motion om åtgärder i syfte att med inkomstskatteeftergift införa ett skattestopp från den 1 januari 1952; och

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. skyldigheten att erlægga folkpensionsavgift.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Genom en den 30 mars 1951 dagtecknad proposition, nr 180, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändrad lydelse av 9 § 5 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

3) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379); samt

Ang. skyldigheten att erlægga folkpensionsavgift.

4) lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

Propositionen hade, såvitt angick förslag till lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, hänvisats till lagutskottet och behandlats av andra lagutskottet. I övrigt hade propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen om folkpensionering innebar, att personer, som icke uppnådde minst 1 200 kronors taxerad inkomst, skulle vara befriade från erläggande av folkpensionsavgift.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 180, till den del propositionen behandlats av utskottet, antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

Reservation hade anmälts av herr *Wistrand* och fru *Ewerlöf*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Jag skall inte drista mig att i detta ärende framställa något som helst yrkande, men jag måste be att ett ögonblick få ta kammararens uppmärksamhet i anspråk för att påpeka vad det här är fråga om.

Med hänsyn till det förhållandet, att folkpensionsavgifterna debiteras, uppbäras och indrivs tillsammans med skatten, har man kommit till det resultatet att var och en, som har mindre än 1 200 kronors taxerad inkomst, skall befrias från skyldigheten att erlægga folkpensionsavgift. Vad är det som därmed sker? Jo, vi tappa bort det som sedan gammalt varit en bärande princip i hela vår folkpensionslagstiftning, nämligen att varje medborgare skall bidra — låt vara med en mycket blygsam penning — till sin pensionering. Jag finner det mycket beklagligt, att man ansett sig

nödsakad att helt och hållet släppa detta system, som ju ändå innebär att den enskilde medborgaren får en liten påminnelse om vad folkpensioneringen för honom innebär.

Anledningen till att man nödgats ta detta steg är, som sagt, att folkpensionsavgifterna uppbäras tillsammans med skatten. När det gäller skatten tillämpas ju reglerna om existensminimum: man säger sig att den, som ligger under existensminimum, inte kan betala någonting. I och för sig vore det väl dock en rimlig ståndpunkt att inte tillämpa principen om existensminimum i fråga om prestationer av den blygsamma storleksordning men ur medborgerlig synpunkt betydelsefulla art, som folkpensionsavgiften innebär. Det kan inte anses vara hårt eller obilligt att säga att varje medborgare, hurdan hans ekonomiska ställning än är, bör bidra med de 6 eller 12 kronorna eller vilket annat litet belopp, som lagen om folkpensionering i dylika fall föreskriver.

Något yrkande kan man, som sagt, inte i detta sammanhang framställa, utan jag har endast, herr talman, velat framhålla att det ur medborgerlig synpunkt är ett ganska stort och betänkligt steg vi nu gå att besluta om.

Herr **NORMAN**: Herr talman! De synpunkter, som herr Herlitz här framfört, ha inte varit utskottet främmande, och jag kan nog säga, att vi med ett visst knorr ha tillstyrkt den föreliggande propositionen. Vi ha emellertid sett på spörsmålet ur rent praktiska synpunkter, och med ett konstaterande av att det är dessa praktiska synpunkter som legat till grund för vårt ställningstagande har utskottet hemställt om bifall till propositionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **ANDERSSON, ELON**: Herr talman! Jag vill bara ge till känna, att jag inte är alldeles övertygad om att de praktiska och ekonomiska synpunkter,

Ang. dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter m. m.

som utskottet åberopar — ehuru jag för min del tillmåter dem allt värde — ha varit så starka, att man fördenskull bort avvika från den principiella inställning, som herr Herlitz här har givit uttryck åt och som jag delar.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m.

I detta betänkande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 167

1) lämna Kungl. Maj:t fortsatt bemyndigande för tiden till och med den 30 juni 1952 att, med iakttagande av vad i propositionen anförts, meddela föreskrifter om uttagande av prisutjämningsavgift; samt

2) godkänna vad departementschefen föreslagit beträffande dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter.

Vid betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar *Velander*, *Wehtje* och *Edström*, vilka anförde följande:

»De i december 1950 träffade överenskommelserna mellan statens handels- och industrikommission samt de stora branschorganisationerna inom skogsringen om inbetalning av prisutjämningsavgifter förutsatte, att medlen skulle steriliseras.

Utskottet har för sin del godtagit den av föredragande departementschefen föreslagna metoden för denna sterilisering.

Det hade härvid enligt vår mening som ett alternativ kunnat övervägas, om icke medlen i fråga åtminstone till viss del borde steriliseras genom att de i utländska valutor tillfördes en särskild fond, vilken under nuvarande förhållanden icke finge tillgripas.

Däriigenom skulle en successiv uppbyggnad av en tillfredsställande valuta-reserv kunna påbörjas. Att så sker framstår för oss såsom synnerligen angeläget. Som särskilt skäl för att använda ifrågavarande medel för detta ändamål kan anföras, att prisutjämningsavgifterna väsentligen motsvaras av en valuta-inkomst, som beror av en förmodligen tillfällig och exceptionellt gynnsam pris-konjunktur för de avsedda exportvarorna.»

Herr **WEHTJE**: Herr talman! Innan jag går in på de förhållanden, som man avser att reglera genom Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt uttagande av prisutjämningsavgifter, skulle jag vilja säga några ord helt allmänt om den fråga på det ekonomiska området, som här behandlas, nämligen frågan om de vinster som exportföretagen dra in till landet genom försäljning av våra viktigaste exportprodukter.

Det har fallts olika omdömen om de gynnsamma villkor på vilka exportindustrierna nu få avsättning för de viktiga exportprodukterna från vårt land, men man får väl se saken så, att det är gynnsamt för landet att vi i någon mån ha kunnat få en kompensation vid vår export, som möjliggör upprätthållandet av importen i nödvändig utsträckning av varor, som äro mycket behövliga för vårt land och vilkas priser ha undergått en mycket stark stegring. Fördelen för oss är alltså, att vi kunnat få en viss kompensation vid försäljningen av våra exportvaror för betalning av de dyrare importvarorna.

Prisutjämningsavgifter ha ju uppburits sedan år 1945. De risker och olägenhe-

Ang. dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter m. m.

ter, som äro förenade med detta förfaringsätt att till staten indraga en viss del av exportlikviderna, ha ju belysts i den tidigare diskussionen och i debatterna här i riksdagen, och jag skall inte ingå närmare på dem nu. Det föreligger otvivelaktigt risk för att dessa avgifter kunna påverka marknadsförhållandena, vilket i sin tur kan ge anledning till motåtgärder från köparnas och köparländernas sida. Men jag skall, som sagt, inte gå in på den sidan av saken. Nu råder det väl inte några större meningskiljaktigheter om nödvändigheten att fortsätta på den redan tidigare beträdda vägen.

Ett fullföljande av detta uttagande av prisutjämningsavgifter bör emellertid för att nå det avsedda syftet att motverka en inflationistisk utveckling vara förenat med vissa villkor angående medelsanvändningen. Det har sagts såväl i de avtal, som slutits mellan de statliga myndigheterna och de berörda näringsorganisationerna, som av handelsministern, och det har likaledes understrukits i bevillningsutskottets betänkande, att förutsättningen för att det skall vara någon mening med att ta ut dessa prisutjämningsavgifter är att medlen steriliseras, att de alltså undandragas den allmänna rörelsen och att de inte komma till användning, förrän de återbetalas till de företag, som levererat in medlen. Steriliseringen skall verkställas på det sättet, att medlen inbetalas till riksgäldskontoret. De undandragas alltså företagen själva, och de undandragas också de enskilda kreditinstituten, vilka eljest, om medlen stannade ute i rörelsen, kunde använda dem som underlag för kreditgivning. Men det är inte nog med att medlen skola inbetalas till riksgäldskontoret och där finnas till disposition för statens räkning, utan de böra givetvis också vara undandragna användning för statens räkning. Det sker på det sättet, såsom närmare beskrivits i bevillningsutskottets betänkande, att riksgäldskontoret löser in sina skuldförbindelser i riksbanken, och därmed skulle steriliseringen vara fullföljd och prisutjämningsav-

gifterna vara försvunna. Men förutsättningen är ju då att riksbanken inte sedan låter inlösningsen av statens skuldförbindelser influera på den framtida långivningen till riksgäldskontoret. På denna punkt råder full enighet, och jag ävensom de av mina meningsfränder, vilka tillsammans med mig till bevillningsutskottets betänkande fogat ett särskilt yttrande, äro också med om transaktionernas genomförande så långt. I det särskilda yttrandet ha vi emellertid framhållit, att man såsom ett alternativ skulle kunna tänka sig att gå vidare med steriliseringen och då förfara så, att medlen, vilka ju ursprungligen flutit in i form av utländska valutor, tillfördes en särskild fond och sålunda komme att utgöra en förstärkning av våra mycket knappa valutatilgångar.

Jag skall be att med några siffror få belysa, hurdana vår valutaställning för närvarande är. Det har sagts att den har förbättrats, sedan vi sommaren 1948 passerade ett bottenläge. Då var reserven, när det gäller våra internationella betalningsmedel, nere i 400 miljoner kronor, under det att den nu uppgår till omkring 1 000 miljoner kronor. Man får då emellertid beakta, att de starkt stegrade priserna och utrikeshandelns expansion ha medfört, att våra reserver för dagen inte motsvara mer än ungefär $1\frac{1}{2}$ månads import. För att få en uppfattning om hurdana förhållandena voro tidigare kan jag nämna, att före kriget motsvarade vårt lands guld- och valutareserv ungefär 12 månaders import. Omedelbart efter kriget hade vi reserver motsvarande 10 månaders import. Nedgången till $1\frac{1}{2}$ månad är under sådana förhållanden anmärkningsvärd. Emellertid gäller det ju, när man skall bedöma denna fråga, inte bara att ta hänsyn till vår valutareserv, utan man får ta i beaktande hela landets valutasituation, och då får man räkna med inte bara den centrala valutareserven, d. v. s. riksbankens och riksgäldskontorets ställning, utan också affärsbankernas. Om man gör det, visar det sig, att vi ha fått vidkännas en mycket stor minskning under den sista tiden. Vid 1950 års utgång

Ang. dispositionen av influtna prisutjämningsavgifter m. m.

utgjorde, såsom finansministern anger i propositionen nr 206, den centrala valutareserven 1 154 miljoner kronor. Från detta belopp skall emellertid dragas affärsbankernas nettoskuld till utlandet, nämligen 453 miljoner kronor. Hela landets valutareserv var alltså 701 miljoner kronor.

Under det första kvartalet innevarande år har det skett en påtaglig försämring. Den centrala valutareserven har visserligen bara minskat med 106 miljoner kronor ned till 1 048 miljoner kronor, men affärsbankernas nettoskuld till utlandet har ökat till 657 miljoner kronor. Behållningen utgör sålunda 391 miljoner kronor i stället för 701 miljoner kronor vid sistlidna års utgång. I stället för en förbättring med 106 miljoner kronor, såsom angivits i den förut omnämnda propositionen, har vår betalningssituation försämrats med 310 miljoner kronor. För tiden därefter finnas inte några siffror tillgängliga, men det är väl fara värt att den förbättring, som man hade hoppats på, inte har inträffat.

Mot denna bakgrund framstår det, herr talman, såsom en synnerligen angelägen uppgift att stärka vår valutaställning, och jag vill därför, utan att nu ställa något direkt yrkande, uttala den förhoppningen, att de synpunkter, som framförts i det särskilt avgivna yttrandet till bevillningsutskottets betänkande, skola vinna beaktande vid de fortsatta övervägandena om användningen av prisutjämningsmedlen.

Häri instämde herr *Velander*.

Herr **SJÖDAHL**: Herr talman! Jag tror inte bevillningsutskottet har någonting emot att vad som anförts i det särskilda yttrandet vinner det beaktande, som det över huvud taget kan förtjäna, när en situation uppkommer, liknande den som nu föreligger. Må det emellertid tillåtas mig att göra några måhända lekmanmässiga funderingar med anledning av vad reservanterna anförde.

De ökade valutainkomster, som vi få genom den starka prisökningen på vissa av våra exportvaror, behövas, efter vad

jag kan förstå, för att betala den import till mycket ökade priser, som också ägt rum, och under sådana omständigheter förstår jag inte, hur vi å ena sidan skola kunna betala denna kraftiga prisökning på en import, som är i det stora hela nödvändig för vårt land, och å andra sidan avsätta samma medel för att öka vår valutafond. Det skulle vara lyckligt, om man kunde göra bådadera, men det är väl ändå inte möjligt.

Det är mot denna bakgrund som jag och bevillningsutskottet i övrigt inte kunna ha någonting emot att, såsom herr Wehtje här uttryckt en förhoppning om, de i det särskilda yttrandet framförda synpunkterna tagas under övervägande vid ett kommande tillfälle, men jag vill redan nu uttala tvivelsmål om huruvida det går så lätt som inte herr Wehtje men andra till äventyrs inbilla sig.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr **WEHTJE**: Herr talman! Jag tror inte alls att det går lätt att genomföra dessa åtgärder, men syftet med uppbandet av prisutjämningsavgifter och den tanke, som ligger bakom det särskilda yttrande, som vi ha avgivit, är ju att man skall söka åstadkomma en återhållsamhet och en inknappning av de medel, som finnas tillgängliga på den inre marknaden. Vi få väl också underkasta oss en inknappning beträffande importen, hur tungt det än kommer att bli.

Herr **SJÖDAHL**: Herr talman! Jag skulle bara vilja erinra herr Wehtje om att vi efter kriget ha liberaliserat vår handel i en utsträckning som överensstämmer med de internationella avtal, som vi ha ingått. Jag erkänner att det skulle vara lyckligt, om vi kunde öka vår valutafond, men jag vill för min del å andra sidan inte förorda att vi rygga de internationella överenskommelser, som vi ha ingått och som nog i en rätt betydande utsträckning måste ryggas, om vi skulle följa herr Wehtjes linje.

Ang. tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen.

Herr VELANDER: Herr talman! Tillåt mig rikta en fråga till den siste ärade talaren!

Herr Sjödahl tycks vara ense med oss andra om nödvändigheten av att bygga upp vår valutareserv, men om man nu utgår från att det inte finns någon möjlighet att med begagnande av dessa tillfälliga medel nå fram till ett sådant resultat, hur och när skall man då tänka sig att det skall bli möjligt att bygga upp en sådan reserv? Vilka vägar skall man beträda för att nå fram till det målet? Det är blott en fråga, som jag ville ställa via kammarens protokoll.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Eftersom herr Velander riktade en direkt fråga till mig, måste jag svara, även om jag nödgas svara undvikande. Bevillningsutskottet är ett skatteutskott. Det sysslar inte med valutafrågor. Jag är därför inte kompetent att besvara den fråga, som herr Velander här ställde.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 54 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående in-

hämtande av riksdagens samtycke till förordnande om tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 april 1951 dagtecknad proposition, nr 193, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att lämna samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § andra stycket allmänna förfogandelagen förordnade, att 2—5 §§ samma lag skulle äga tillämpning under tiden den 1 juli 1951—den 30 juni 1952.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 489 av herr *Herlitz* och inom andra kammaren nr 626 av herr *Håstad*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts,

1) att riksdagen, vid besvarandet av proposition nr 193, måtte förklara, att den vidhölle vad vid 1949 års riksdag uttalats om riksdagens medverkan vid nya regleringar med stöd av förfogandelagen,

2) att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa, att handelsregleringar o. d. icke måtte utan dess samtycke genomföras i den mån de icke stödde sig på förfogandelagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet yttrat:

»Utskottet tillstyrker, att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § andra stycket allmänna förfogandelagen förordnar, att 2—5 §§ samma lag skola äga tillämpning under tiden den 1 juli 1951—den 30 juni 1952.

Vidkommande spörsmålet om riksdagens medverkan vid införandet av nya regleringar vidhåller utskottet sin tidigare uttalade anslutning till Kungl. Maj:ts år 1949 deklarerade avsikt att framdeles — där så utan olägenhet kunde ske — underställa riksdagen dylika frågor. Utskottet vill emellertid betona, att det stundom kan vara av betydelse, att en reglering genomföres utan tidi-

Ang. tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen.

gare förvarning, t. ex. för att hindra hamstring. I så fall bör riksdagen erhålla underrättelse i efterhand jämlikt § 56 riksdagsordningen. Utskottet avsluter sig alltså till motionärernas önskemål härutinnan.

Som av motionerna framgår är förfogandelagen för närvarande föremål för utredning. Enligt direktiven för denna, vilken skall bedrivas i sådan takt, att proposition i ämnet kan föreläggas 1952 års riksdag, bör översynen bl. a. avse att belysa, huru under kristiden behovet av ingripanden på handels- eller förbrukningsområden i olika fall tillgodosetts — med stöd av förfogandelagen eller på andra vägar. En viktig uppgift för utredningen blir att fastställa — heter det vidare i direktiven — i vad mån sådana föreskrifter om handels- och förbrukningsregleringar, import- och exportregleringar samt liknande, vilka under kristiden skett utan stöd av förfogandelagen, böra införas inom förfogandelagens område. Enligt utskottets uppfattning är det av stor vikt, att reda och klarhet åstadkommas på förevarande område; tydliga riktlinjer böra utstakas för Kungl. Maj:ts befogenheter i fråga om krispolitiken. Enligt utskottets mening bör riksdagen i största möjliga utsträckning få göra sitt inflytande gällande på denna. I avbidan på resultatet av utredningen anser utskottet det lämpligt, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens mening även i viktigare fall, då en tillämnad reglering sker utan stöd av förfogandelagen.

Under återopande av det anförda får utskottet således hemställa,

A) att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition; och

B) att motionerna I: 489 och II: 626 måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan anförts.»

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande ger anledning till en del funderingar, och jag har för min del inte kunnat finna att detsamma är välgrundat.

Utskottet vidhåller, att regeringen skall, såsom det har signalerats i pro-

positionen nr 210 till 1949 års riksdag, underställa riksdagen frågan om nya regleringar, där så utan olägenhet kan ske, men att regeringen skall, om så inte kunnat ske, i efterhand underrätta riksdagen jämlikt § 56 riksdagsordningen. Utskottet har således inte beaktat vad handelsministern därom sagt i propositionen. Jag skall tillåta mig citera detta uttalande, vilket för övrigt återfinns i utskottsutlåtandet på s. 2 allra överst: »Det sålunda föreslagna tillvägagångssättet hade sin bakgrund i att med hänsyn till det förbättrade försörjningsläget införandet av varje ny reglering måste betraktas som en exceptionell åtgärd av sådan betydelse, att riksdagen borde på det föreslagna sättet underrättas därom. I mera skärpt försörjningsläge, vilket nu otivelaktigt måste anses ha inträtt, kunna ingripanden jämlikt förfogandelagen ej sällan bliva nödvändiga. Med hänsyn härtill synes det tidigare avsedda förfarandet innebära en onödig arbetsbelastning såväl för Kungl. Maj:t som för riksdagen. Detsamma synes därför icke böra tillämpas i nuvarande läge.»

Såvitt jag kan se, herr talman, har statsrådet fullständigt rätt. År 1949 såg man fram emot ett läge, då man skulle kunna aveckla regleringarna och då man i vart fall inte tänkte sig att man skulle behöva företa några ingripanden av mera betydande omfattning på det ekonomiska området. I ett sådant läge var det självklart, att varje ingripande enligt förfogandelagen kunde betraktas såsom exceptionellt. Men, herr talman, det läget existerar inte nu. Läget har totalt förändrats. Den storpolitiska barometern har sedan länge visat på storm. Det ekonomiska världsläget är minst sagt hotande, och många störningsfaktorer uppträda. Det föreligger brist på för folkhushållet nödvändiga varor, och det kan förutses, att det kommer att uppstå bristsituationer på ännu flera områden. Ur folkhushållets synpunkt förefaller det alltså i nuvarande läge som om vi skulle ha stora utsikter att komma in i en period, då det krävs båda många och snabba ingripanden, för att vi skola kunna

Ang. tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen.

klara folkförsörjningen. I ett sådant läge finnas inte heller de förutsättningar, som angavs i propositionen till 1949 års riksdag. När utskottet nu hänvisar till det uttalande, som då gjordes i propositionen, och alltså menar att därest regeringen inte i förhand kan inhämta riksdagens medgivande till vidtagande av en åtgärd enligt förfogandelagen så skall den åtminstone i efterhand lämna riksdagen meddelande enligt riksdagsordningens § 56, då måste jag säga, att jag finner denna ståndpunkt inte så litet underlig.

Hur illa riksdagsordningens § 56 passar för den situation, som handelsministern förutser i propositionen, framgår om man läser igenom paragrafen i fråga. I densamma står det nämligen: »Prövar Konungen lämpligt att i fråga, som angår rikets förhållande till främmande makt, eller i annat ärende av större allmänt intresse meddelande muntligen göres till riksdagen, tillkommer det statsrådsledamot, som Konungen därtill förordnar, att i vardera kammaren lämna meddelandet.» Sådana meddelanden ha ju, herr talman, förekommit vid olika tillfällen, men man har aldrig tänkt sig att meddelanden skulle lämnas varje gång det i ett krisläge enligt förfogandelagen behöver vidtagas någon åtgärd. Det skulle ju vara att, som handelsministern säger, belasta både Kungl. Maj:ts kansli och riksdagen fullständigt i onödan.

Jag kan aldrig tänka mig att det kan vara ändamålsenligt att besluta på sätt utskottet här har föreslagit. Reellt sett kommer det alltså i dessa situationer att förhålla sig så: Kungl. Maj:t har inte i förväg kunnat inhämta riksdagens medgivande — därom torde vi nog alla komma att bli eniga. Åtgärden är redan vidtagen, och den ändras ju inte genom att ett meddelande lämnas till riksdagen. Den är föremål för en offentlig debatt i tidningspressen och man och man emellan, den är känd liksom motiven för densamma äro kända för hela den svenska allmänheten och icke minst för riksdagens ledamöter. Skulle det finnas någon riksdagsledamot, som tycker att nå-

gonting är oklart, eller som anser att en viss åtgärd bör bli föremål för debatt i den svenska riksdagen, så finns det ett interpellationsinstitut, som kan begagnas i detta syfte. Han kan rikta en interpellation till vederbörande statsråd eller han kan framställa en enkel fråga, och han kan alltså få åtgärden i fråga debatterad av den svenska riksdagen, om han så önskar. Skulle det vara någon ledamot, som anser att regeringen gått så långt i något fall att det kan göras en konstitutionell anmärkning med anledning därav, har riksdagen ett konstitutionsutskott, som skall bevaka grundlagens innehåll och riksdagens intressen. Jag kan inte tänka mig att det skulle behövas en sådan omgång som den, vilken skulle uppstå ifall andra lagutskottets utlåtande skulle vinna riksdagens bifall.

Då jag sålunda, herr talman, är fullständigt övertygad om att den anordning, som föreslås i utskottets utlåtande, är mycket oändamålsenlig med hänsyn till det läge, som redan nu råder och som kommer att bli rådande, förmodar jag, en lång tid framöver, ber jag att få föreslå, herr talman, att kammaren med strykande av utskottets motivering måtte besluta att bifalla förevarande proposition och att avslå motionerna I: 489 och II: 626.

Herr NORMAN: Herr talman! Det var ju ett mycket dåligt betyg som herr Olsson här gav andra lagutskottet, då han sade att vi inte hade beaktat de synpunkter Kungl. Maj:t har framfört i propositionen. Vi ha beaktat dem, och vi ha särskilt uppmärksammat att den motivering som där anföres för att det uttalande, som gjordes 1949, inte längre skulle behöva gälla, var att det skulle medföra en onödig arbetsbelastning både för Kungl. Maj:t och för riksdagen.

Herr Olsson har också riktat en kritik emot vad utskottet uttalat angående meddelande till riksdagen enligt § 56 riksdagsordningen. Jag kan ju hålla med honom om att den formen kanske inte är så lämplig i detta avseende, men kritiken återfaller på Kungl. Maj:t, som själv

Ang. tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen.

gjorde riksdagen det erbjudandet år 1949.

Nu är det så att utskottets yttrande här inte på något sätt är ett uttryck för misstro gentemot regeringen och framför allt inte emot handelsministern, som ju själv är riksdagsman och säkerligen alltid vill beakta riksdagens möjligheter att utöva det inflytande, som den bör ha. Det är i stället ett uttryck för vår mening, att där det är möjligt i sådana här spörsmål Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt ta ansvaret, och därom handlar ju första delen av detta nu särskilt omdiskuterade stycke i utskottets motivering.

Vad beträffar den andra delen, om underrättelsen till riksdagen, kan jag för min del hålla med herr Olsson om att den kan vara tämligen meningslös. Som enskild medborgare kanske jag kan säga, att den enda mening, som jag kan se i detta med den erfarenhet som jag har från avspärrningen och därmed förekommande svårigheter under två världskrig, skulle vara den, att riksdagen får tillfälle att tacka Kungl. Maj:t för att Kungl. Maj:t har handlat snabbt och på det sättet tillgodosett folkförsörjningens behov.

Vi ha i alla fall inom utskottet inte delat upp innehållet i det av Kungl. Maj:t en gång gjorda erbjudandet om att hålla riksdagen underkunnig i dessa frågor, och vi ha därför ansett, att vi böra hålla fast vid detta erbjudande.

Inom utskottet ha vi diskuterat spörsmålet ganska grundligt och kanske inte allesamman varit lika **entusiastiska för** ett bibehållande. Men när det nu står där, förordat av ett enhälligt utskott, måste jag yrka bifall till utskottets hemställan, sådan den föreligger.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Såsom framgick av herr Normans yttrande här har utskottet med detta utlåtande inte velat ge uttryck för något missnöje eller misstroende mot den föreliggande propositionen, men man säger å andra sidan att man vidhåller en uppfattning som Kungl. Maj:t tidigare har

gett till känna. Då propositionen till 1949 års riksdag utformades, tänkte man sig en utveckling, där beslag och regleringar av olika slag skulle bli sällsynta, och under sådana förhållanden fanns det kanske visst fog för att säga, att riksdagen borde om möjligt höras eller i varje fall underrättas, ty sådana händelser skulle då vara av så stort allmänt intresse att riksdagen borde på något sätt omedelbart underrättas. När jag i den föreliggande propositionen har intagit en annan ståndpunkt, innebär det icke att jag inte inser betydelsen av att riksdagen medverkar i lagstiftningen på alla tänkbara sätt. Jag förstår, hur riksdagen är angelägen om att hävda sina intressen, och det vare mig fjärran att säga, att det är en alldeles onödigt granskning som riksdagen här ger sig in på.

När jag intagit den ståndpunkt, som föreligger i propositionen, och hävdar att det tidigare förfarandet i nuvarande läge inte är ändamålsenligt, tänker jag närmast på hur det verkar för riksdagen själv. Jag har trots det vara angeläget för riksdagen, att riksdagsordningens § 56 skall komma till användning, när det verkligen gäller ett ärende, som det är av mycket stort intresse för riksdagen att få kännedom om. Men enligt andra lagutskottets skrivning har man nu fastslagit utan någon som helst begränsning, att det åligger Kungl. Maj:t att underrätta riksdagen, helst i förväg, och begära ett bemyndigande eller, om inte så kan ske, — vilket, som utskottet vitsordar, i regel icke är möjligt — omedelbart därefter med hänvisning till denna paragraf lämna riksdagen ett meddelande.

Jag har roat mig med att försöka ta reda på hur det såg ut under krigsåren, och jag har då fått en uppgift om att under ett par månaders tid år 1941 utfärdades inte mindre än 12 kungörelser, omfattande ett 75-tal olika varuslag, som blevo föremål för beslag eller ransoneringar. Det är väl ändå inte riksdagens mening — om vi skulle komma in i en sådan situation, att vi behövde lägga beslag på gula ärter, älgkött eller vad det kan bli fråga om — att det anses vara

Ang. tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen.

av sådan vikt att det omedelbart skall bli nödvändigt att anmäla saken. Jag har svårt att föreställa mig att riksdagen får större inflytande på dessa ting genom detta, helt enkelt därför att, som herr Karl Johan Olsson här anförde, det finns möjligheter att via interpellationsinstitutet eller med en enkel fråga bringa ärendet under debatt. Jag finner det sålunda i nuvarande läge oformligt och olämpligt att använda den metod, som andra lagutskottet förordar. Det är inte därför att det skulle innebära ett visst merarbete — det är klart att det kommer det att göra, och det bör man ju undvika för både Kungl. Maj:t och riksdagen — men framför allt därför att det är föga ändamålsenligt att riksdagen i efterhand, efter det att allmänheten på andra sätt, såsom ofta blir fallet, fått kännedom om sådant, ändå ovillkorligt kräver att dessa frågor skola redovisas.

Hela detta ämneskomplex är föremål för utredning. Det är min förhoppning att kunna till nästa år framlägga förslag som denna utredning, hoppas jag, kommer med, och då blir det klarlagt hur man skall förfara i framtiden.

När nu riksdagen under alla åren från 1940 till 1948 beviljat denna fullmakt utan erinran, så tycker jag nog, sedan vi nu kommit in i en sådan situation som den vi nu befinna oss i att det är föga ändamålsenligt från riksdagens sida att här såsom ett ovillkorligt stadgande ålägga Kungl. Maj:t att underrätta riksdagen om vad som har förekommit. Det tror jag kommer att bli en alldeles för tyngande apparatur, som inte kommer att uppskattas av riksdagen själv och inte heller reellt kommer att öka dess inflytande.

Det vore ur mina synpunkter, herr talman tacknämligt, om riksdagens första kammare ville biträda det yrkande, som här ställts av herr Karl Johan Olsson.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! I egen-skap av motionär är jag angelägen att mycket starkt understryka herr Normans uttalande, att det här inte är fråga om något misstroende emot regeringen.

Det är uppriktigt talat inte något sådant som ligger bakom min motion, utan det är bara fråga om ett fullföljande av ett önskemål, som jag gjort gällande vid åtskilliga tillfällen: att man skall söka finna former, genom vilka även i bistra tider riksdagen på något vis kan vara med i fråga om de viktiga angelägenheterna.

Jag är alldeles främmande för det resonemang, som fördes först av herr Olsson och sedan av herr statsrådet, att en sådan anordning, som ju i huvudsak innebär att riksdagen erhåller meddelanden om vad Konungen gör, kunde vara naturlig under lugna tider, då det bara var fråga om smärre och mera sällsynta ingrepp, men skulle bli alldeles omöjlig, då man kommer in i bistrare tider och det är fråga om en mängd av ingripanden.

Jag måste säga, att jag ser saken diametralt annorlunda. Jag kunde se rätt likgiltigt på det hela under de lugna tiderna, men just då vi gå emot en ny kristid, mot en omvandling av vårt statsskick igen i samma riktning som under det senaste världskriget, just under den tiden är det särskilt angeläget att finna några utvägar, genom vilka vi i riksdagen kunna följa med.

Nu har det sagts av herr Olsson och av herr statsrådet, att riksdagen ju kan följa med ändå: det står om allt detta i tidningarna, man hör det ute i bygderna, och så kan man komma fram med interpellationer och så vidare. Ja, det är naturligtvis mycket möjligt att det finns vaksamma människor, som sålunda följa sakerna och dra fram dem inför riksdagen, men det är att göra allting beroende av enskilda riksdagsmäns vaksamhet och intresse. Det är ett ganska rimligt och naturligt arrangemang att i stället säga: »Nej, regeringen skall rent schablonmässigt, regelmässigt låta oss veta, vad som händer. Vi skola få veta detta, liksom vi få andra meddelanden på olika områden av statslivet.»

Jag är inte den som brukar vilja åberopa utländska paralleller eller förebilder för vad vi skola göra här i landet. Men då man framställer det som något

Ang. tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen.

orimligt, att riksdagen skall få reda på t. ex. beslag på den eller den varan och allsköns andra detaljer, vill jag säga att i engelska parlamentet är det en genomförd princip — jag vågar inte säga i vilken utsträckning, men åtminstone på mycket vidsträckt områden — att då regeringen utövar vad som ungefär motsvarar vår ekonomiska lagstiftning, de förordningar, som ha utfärdats, skola läggas fram, som det heter, på parlamentets bord, d. v. s. anmälas i särskild form för parlamentet. Jag skall inte säga, att det måste förfaras så för att parlamentet sedan skall kunna utöva sin granskning och kritik, ty det kan det ju, precis som herrarna sagt med avseende på våra förhållanden, göra ändå, men det sker för att parlamentet skall få uppmärksamheten systematiskt riktad på vad som händer och för att ledamöterna skola kunna vara säkra på att då man håller sig till den källan, får man en överblick av allt som händer och sker.

Jag kan mycket väl förstå, vad som sagts här om § 56 riksdagsordningen. Den här debatten kommer så oväntat på mig, att jag verkligen inte sett efter, huruvida jag i min motion har åberopat § 56 i anslutning till 1949 års beslut. Jag vill i varje fall gärna medge, att jag inte håller särskilt på den formen. Den har för resten sina betänkligheter ur den synpunkten att först anmäler regeringen, att den vill göra ett meddelande, och så lämnas detta meddelande muntligt, men man vet inte vad det kommer att handla om, och man är inte beredd på diskussion. Jag vill gärna säga, att om man kan finna andra former, skall det sannerligen inte uppröra mig, utan jag skall tvärtom fatta det som något mycket naturligt, om Konungen kan hitta på mera praktiska former för att lämna meddelandena. Tryckerikonsten är som bekant upptäckt, och den skulle ju möjligen kunna anlitas även i detta sammanhang.

Då herr Olsson föreslog, att hela motiveringen skall strykas, vill jag säga att därmed skulle också hastigt och lustigt falla bort något annat som för mig är viktigt — det är en annan fråga än

den vi hittills ha diskuterat. Jag har nämligen i min motion pekat på det förhållandet, att Kungl. Maj:t anser sig oberoende av förfogandelagen kunna vidtaga allsköns ingripanden, »handelsregleringar» och dylikt; det har varit högeligen osäkert, vilka befogenheter Kungl. Maj:t har härutinnan. Jag sätter mycket värde på att utskottet i det stycke, som herr Olsson ville ha bort, bland annat har uttalat sig om det angelägna i att det utstakas tydliga riktlinjer för dessa Kungl. Maj:ts befogenheter. Detta är för mig ett ytterligare skäl att finna det beklagligt, om motiveringen fölle bort.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Medan herr Normans anförande var ägnat att något mildra intrycket av utskottets formulering, har herr Herlitz' yttrande återigen skärpt de betänkligheter, som jag hade. Han sade nämligen med mycket stort eftertryck, att det är just när vi gå in i en kristid, som sådana här anordningar behöva vidtagas. Jag får ju säga, att om det är den uppfattningen som står bakom, så blir det för mig ett ännu större behov att säga ifrån att denna anordning är så oändamålsenlig som den kan vara. Att riksdagen bör medverka, när det gäller den ekonomiska lagstiftningen, är jag fullt lika medveten om som herr Herlitz, och jag anammar gärna den åskådningen, att riksdagen inte får sättas åsido, när det gäller en sådan lagstiftning. Jag är ju själv riksdagsman och vill självklart såsom sådan ha det inflytande, som är möjligt att få, över det ekonomiska lagstiftningsarbetet. Men en annan sak, herr talman, är, att sedan man har fått en förfogandelagstiftning, som skall tillgripas vid ett kristillfälle, varje åtgärd, som enligt denna lagstiftning behöver tillgripas, skall antingen i förväg eller i efterhand underställas riksdagen. Det anser jag vara en oändamålsenlig lösning.

Det kan, som herr handelsministern antydde, bli fråga om hundratals ingri-

Ang. tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen.

panden enligt förfogandelagen på en mycket kort tid, ifall vi gå emot en skärpt krissituation. Det lär väl ändå inte vara förenligt med denna § 56 att varje gång det göres ett beslag på t. ex. plåt för radiatorer eller ett beslag på spik eller hudar eller lakansväv eller vad det nu kan vara fråga om, detta i efterhand skall högtidligen anmälas för riksdagen såsom varande ett »ärende av större allmänt intresse». Av större allmänt intresse är givetvis det komplex av frågor, som uppstår när förfoganderättslagen tillämpas i krigstid, och det har ju varit vanligt att Konungen lämnat meddelande till riksdagen rörande den ekonomiska politiken. Huruvida Kungl. Maj:t har lämnat sådana meddelanden tillräckligt ofta, skall jag inte gå in på att bedöma, men om det skulle vara så, att här är fråga om ett önskemål att Kungl. Maj:t oftare skulle meddela sig med riksdagen, när det gäller tillämpningen av krislagstiftningen eller den ekonomiska politiken över huvud taget i ett krisläge, är jag inte den som vägrar min medverkan, utan tvärtom.

Vad jag har reagerat emot är att man skall snöra in både Kungl. Maj:t och riksdagen för en situation, som kommer att bli helt annorlunda än den situation, som förutsågs vid 1949 års riksdag.

Sedan sade herr Herlitz, att om Kungl. Maj:t — ifall nu utskottets utlåtande skulle bifallas — kunde hitta på någon mera praktisk form för att meddela sig med riksdagen än vad utskottet föreslår, skulle han inte bli upprörd. Ja, jag har inte någon anledning att misstro herr Herlitz i det hänseendet, men jag känner människorna, och jag vet, att det kommer att finnas tillräckligt många, som komma att vara beredda att hänga regeringen, därest den bryter mot ett beslut, som fattats av riksdagen.

Herr ANDREN: Herr talman! Ehuru jag varken är motionär eller medlem av andra lagutskottet, skall jag be att få säga några ord, därför att den sak som här diskuteras i alla fall har ett allmänt och principiellt intresse.

Vi som voro medlemmar av Sveriges riksdag under andra världskriget minnas nog ganska väl, att riksdagens medbeslutanderätt i många frågor då var av ganska litet värde, och även under normala tider är riksdagens arbetsbörda så stor, att en inträngande och ingående prövning av varje särskilt ärende bereder stora svårigheter. Det är på grund härav, som den parlamentariska kontrollen får en allt större betydelse, inte bara i den svenska riksdagen utan även i andra parlament. Överallt stå parlamenten inför detta problem, och i det sammanhanget vill jag erinra om att de redskap för parlamentarisk kontroll som den svenska riksdagen förfogar över äro i hög grad omoderna och gammalmodiga. Vi veta mycket väl, hur svårt det är att utöva en effektiv kontroll, vi veta hur litet intresse som samlar sig kring dechargebetänkandena, och vi veta också att interpellationsdebatter och debatter med anledning av de enkla frågorna icke kunna föranleda några som helst beslut från riksdagens sida. Jag skulle rimligtvis kunna sluta detta mitt lilla korta anförande med att uttala en förhoppning om att den parlamentariska kontrollen här i landet kunde effektiviseras och att vi kunde få bättre redskap, bättre instrument för detta ändamål än den svenska riksdagen för närvarande förfogar över, men det är inte rätta tillfället att göra det i detta sammanhang.

Vad nu beträffar den fråga som här föreligger skall jag be att med några ord få kommentera, vad min ärade bankkamrat här på älvsborgsbanken har sagt. Herr K. J. Olsson åberopade som skäl för sin ståndpunkt det förändrade barometerstånd, det utrikespolitiska lågtryck som för närvarande sveper fram över världen, och det ligger naturligtvis mycket i den anmärkningen. Jag beklagar bara, att den anmärkningen aldrig kommer fram, när den kanske vore mest befogad: i sammanhang med försvarsfrågan, men däremot när det gäller att skapa förutsättningar och förevändningar för nya regleringar.

Jag skulle också vilja medgiva, att § 56 riksdagsordningen självklart inte är det

Ang. tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen.

bästa verktyget, när det gäller att kontrollera, vad regeringen har för sig, men det understryker ytterligare vad jag tidigare har sagt, att den svenska riksdagen, om den är angelägen om att hävda sin effektivitet och sitt anseende, bör se till att den får nya möjligheter att utöva effektiv kontroll på regeringen. Herr Herlitz har här i dag hänvisat till en sak som förekommer i det engelska parlamentet, nämligen regeringens skyldighet att lägga vissa förordningar på parlamentets bord, vilket sedan kan föranleda debatt. Jag är inte säker på att ett sådant arrangemang skulle passa för våra arbetsformer, men jag är däremot säker på att om den svenska riksdagen i det långa loppet skall kunna hävda sin ställning i det svenska statslivet, är det nödvändigt att nya redskap ställas till dess förfogande, när det gäller att effektivt pröva, effektivt granska och effektivt kontrollera vad som förekommer i kanslihuset.

Herr OLSSON, KARL JOHAN: Herr talman! Herr Andréns invände gent emot mig, när jag talade om det hotande världspolitiska läget, att det är tråkigt att sådana uttalanden aldrig komma fram, när försvaret behandlas. Jag har mig veterligen aldrig yttrat mig i försvarsfrågan, och jag tar således inte åt mig. Det har funnits andra, som varit eller ansett sig vara experter på den frågan, och de ha fått sköta den. Det kan ju hända, att jag någon gång kommer att yttra mig även i försvarsfrågan, och då kommer jag självfallet att säga ungefär detsamma som jag sagt i dag. Jag har inte heller brukat yttra mig i de ekonomiska frågorna så värst mycket, men nu har jag ansett, att det var nödvändigt att jag gjorde det, och jag tror att vad jag sagt har fog för sig och att jag har anledning att stå fast vid det.

Men det var inte för att säga detta, herr talman, som jag begärde ordet, utan det var med anledning av vad herr Andréns sade om den parlamentariska kontrollen över regeringen. Jag skall inte ge mig in på någon diskussion om i vilken mån de nuvarande kontrollmöjlig-

heterna äro föräldrade och i vilken mån det behöver tillskapas nya redskap för utövandet av riksdagens kontroll. Det enda jag skulle vilja säga, herr talman, är att det instrument som här bjuds är om möjligt sämre än de andra instrument som redan finnas.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Olsson, Karl Johan*, att kammaren skulle med ogillande av utskottets motivering bifalla Kungl. Maj:ts förevärande proposition samt avslå de i ämnet väckta motionerna.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Karl Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Karl Johan Olssons under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens beslut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 58.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfälliga bostäder vid skogs- och flottningsarbete m. m. (skogsförläggningsslag), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. ändring i semesterlagen m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 februari 1951 dagtecknad proposition, nr 72, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester; samt
- 2) lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete.

I propositionen hade föreslagits sådan ändring i lagen om semester, att semestern skulle för varje månad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar, utgå med $1\frac{1}{2}$ dag i stället för såsom för närvarande en dag, d. v. s. att den lagstadgade semesterns längd skulle ökas från två till tre veckor om året. Lagen om semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete — särskilda semesterlagen — hade föreslagits ersatt av en ny motsvarande lag gällande enbart för arbetstagare, som i arbetet utsattes för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne. Dessa arbetstagare hade föreslagits skola bibehålla sina nuvarande semesterförmåner. Övriga arbetstagare, som nu voro att hänföra under särskilda semesterlagen, hade föreslagits i fortsättningen skola utfå sin semester enligt de grunder, som angäves i allmänna semesterlagen. Lag-

Ang. ändring i semesterlagen m. m. ändringarna hade föreslagits skola träda i kraft den 1 juli 1951.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft femton i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 336 av herr *De Geer*,
- nr 337 av herr *Norling* och herr *Persson, Ola*,
- nr 358 av herr *Persson, Einar*, och herr *Sten*,
- nr 365 av herr *De Geer*,
- nr 366 av herr *Osvald*,
- nr 367 av herr *Niklasson* m. fl. och
- nr 368 av herr *Sundelin* m. fl. samt

inom andra kammaren

- nr 447 av herr *Dahlgren* m. fl.,
- nr 457 av herr *Hagberg* i Malmö,
- nr 458 av herr *Jansson* i Hällefors,
- nr 470 av herrar *Jonsson* i Järvsand och *Jansson* i Hällefors,
- nr 471 av herr *Christenson* i Malmö m. fl.,
- nr 472 av herr *Pettersson* i Dahl m. fl.,
- nr 473 av herr *Gustafson* i Göteborg m. fl. och
- nr 474 av herr *Kollberg*.

I motionen I: 336 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 72 måtte uttala, att den förutsatte, att förslag om en kalenderreform komme att avlämnas till 1952 års riksdag.

I de likalydande motionerna I: 337 och II: 447 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta om ett i motionerna intaget förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester.

I motionerna I: 368 och II: 473, vilka ävenledes voro likalydande, hade motionärerna anhållit, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 72 ville

dels uttala, att frågan om semestermöjligheterna för småföretagare och deras hustrur inom jordbruk, hantverk m. m. samt husmödrar i allmänhet vore av så-

Ang. ändring i semesterlagen m. m.

dan vikt, att den snarast möjligt borde bli löst och att därför utredningen i frågan borde påskyndas;

dels beakta vad i motionerna anförts om möjligheterna att, där överenskomelse om uppdelning av den tredje semesterveckan träffades, utbyta denna mot ett lämpligt antal fria sommarlördagar.

Före propositionens avlämnande hade vid innevarande års riksdag väckts de likalydande motionerna nr 223 i första kammaren av herr *Näsgård* m. fl. och nr 289 i andra kammaren av herr *Jansson* i Aspeboda m. fl., vilka hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet i samband med förevarande proposition.

I motionerna hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändringar i samtliga lagar, där arbetstagarbegreppet hade avgörande betydelse för lagens tillämpning, och särskilt beträffande 1945 års semesterlagstiftning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 367 och II: 472, såvitt dessa avsåge antagandet i princip av de av Kungl. Maj:t framlagda lagförslagen, samt med avslag å dels samma motioner, till den del dessa avsåge uppskov med ikraftträdandet av semesterreformen, dels motionerna I: 337 och II: 447, såvitt dessa avsåge ändrad lydelse av 12 § ävensom ikraftträdandebestämmelsen till förslaget till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, dels ock motionerna I: 365 och II: 474 samt motionen II: 457 antaga de genom förevarande proposition framlagda förslagen till

1) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester samt

2) lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete;

B) att riksdagen i anledning av motionerna I: 223 och II: 289, I: 358 och II: 470, I: 366 och II: 471 samt I: 367 och

II: 472 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville utreda frågan om hänförandet av de s. k. beroende uppdragstagarna under semesterlagen och de övriga författningar, där så kunde vara påkallat, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

C) att motionerna I: 336 samt I: 368 och II: 473 — sistnämnda båda motioner såvitt dessa avsåge semester åt småföretagare etc. — måtte anses besvarade genom vad utskottet förut i utlåtandet anförte;

D) att motionerna I: 337 och II: 447, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E) att motionerna I: 358 och II: 470, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet under B) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F) att motionen II: 458 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

G) att motionerna I: 368 och II: 473, såvitt dessa avsåge utformningen av semestern, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anförte bland annat:

»Vidkommande frågan om en kalenderreform har arbetstidsutredningen, som haft att beakta de helgdagssakkunnigas betänkande med förslag till ändrad ordning beträffande vissa helgdagar jämte däröver avgivna yttranden, förordnat att frågan om en kalenderreform snarast prövades. Enligt utredningens uppfattning borde denna reform innebära, att Marie bebådelsedag överfördes till de rörliga helgdagarna och firades på en söndag, att en ny helgdag förlades till lördagen före allhelgonasöndagen samt att midsommardagen alltid förlades till en lördag. I motionen I: 336 har hemställts att riksdagen måtte uttala, att den förutsätter att förslag om en kalenderreform kommer att avlämnas till 1952 års riksdag. I anledning därav får utskottet uttala att frågan om en kalender-

reform är av sådan art, att samtycke till reformen erfordras jämväl av allmänt kyrkomöte. Det torde vara anledning att förvänta, att spörsmålet kommer att upptagas till behandling vid instundande kyrkomöte samt att förslag i ämnet därefter snarast förelägges riksdagen.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Hallagård*, *Wahlund* och *Ericsson* i Näs, vilka likväl ej antytt sin åsikt;

2) av herrar *Sunne* och *Wiklund* i Stockholm samt fru *Sjöstrand*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A) att — — — lika med utskottet — — — åtgärd; samt

G) att motionerna I: 368 och II: 473, såvitt dessa avsåge utformningen av semestern, måtte anses besvarade genom vad utskottet i det av reservanternas föreslagna utlåtandet anförts;

3) av herr *Wistrand* och fru *Ewerlöf*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, slutande med en hemställan,

A) att — — — lika med utskottet — — — åtgärd; samt

G) att motionerna I: 368 och II: 473, såvitt dessa avsåge utformningen av semestern, måtte anses besvarade genom vad i reservationen anförts.

Herr WAHLUND: Herr talman! Jag skall i detta anförande inte uppehålla mig vid de problem som tagits upp av reservanternas från högern och folkpartiet; de gälla, som jag ser saken, detaljspörsmål — för all del viktiga — och det är väl troligt, att de problemen komma att dominera debatten i det följande. Jag skall i stället redovisa den ståndpunkt som ligger bakom en blank reservation, som avgivits av två partikamrater till mig och av mig själv, men för att kunna göra det måste jag ställa in den här frågan i sitt socialpolitiska sammanhang.

Det är ju socialpolitisk reformpaus nu. Några nya pengar kunna vi inte i

Ang. ändring i semesterlagen m. m.

större utsträckning offra på utvidgningen av de sociala åtgärderna. Tvärtom måste man ju konstatera, att åtskilliga av de tidigare utgående sociala förmånerna tyvärr — jag säger tyvärr, herr talman — minska i realvärde i takt med penningvärdets försämring. Det har faktiskt gått så långt, att man använder de sämst ställda i samhället som buffert mot inflationen. Men ändå står samhällets reformverksamhet inte alldeles stilla. Det är typiskt, att de beslut som vi i den nuvarande situationen fatta för att förbättra samhällsverksamheten och samhällsorganisationen äro av det slaget, att de icke medföra någon nämnvärd omedelbar belastning på statskassan. Vi ha exempelvis genomfört åtgärder av skolreformens typ, åtgärder som ej innebära så stora statsutgifter i dag men åstadkomma så mycket större kostnader om tio år och om tjugu år; vi ha alla varit med om att överlåta till en kommande generation att inlösa de växlar som vi i dag utställa. Vi genomföra åtgärder av sådan typ som ifrågavarande semesterreform, åtgärder som ej innebära direkta, omedelbara statsutgifter men väl utgifter för samhället i dess helhet; detta kan åtminstone ur vissa synpunkter te sig naturligt i en situation, som kan karakteriseras med fyra ord: dålig statsekonomi, god samhällsekonomi. Statens affärer äro ju lindrigt sagt besvärliga och skattetrycket är lindrigt sagt tungt, men samhällsproduktionen utvecklas, låt vara under inverkan av rustningskonjunkturen och andra onormala faktorer. Sveriges produktionsvolym ökar med så där 5 procent om året mot den 3-procentiga ökning vi voro vana vid under mellankrigstiden, och naturligtvis kan man resonera som så, att man bör ha råd att offra så där en tredjedel av ett års produktionsökning på att åstadkomma en förbättring av den fritidsstandard som ter sig så angelägen i vår hetsiga tid. Ett sådant omdöme vinner ju i styrka vid tanken på att en utökad fritid till icke ringa del kan betraktas som en investering i folkkapitalet i och med att den på längre sikt måste anses främja folkets fysiska och psykiska hälsa. Redan ur

Ang. ändring i semesterlagen m. m.

dessa synpunkter kunna vi, herr talman, från bondeförbundets sida förklara oss i princip biträda den föreslagna semesterreformen.

Men å andra sidan menar jag, att det är rätt och riktigt att i dag yttra ett varningens ord, att vi draga allt för stora växlar på framtiden. Man kanske bör tillägga, att i en tid som den vi ha, då sociala reformförslag av hög angelägenhetsgrad icke kunna genomföras, böra vi icke underlåta att i detta sammanhang också tänka något på bekymren för dagen. Det bör sägas, att det står utom allt tvivel, att en utökad semester momentan måste innebära en nedsatt produktion i jämförelse med den som annars skulle åstadkommas, och möjligen också en ökad konsumtion, och det bör sägas, att det står utom allt tvivel, att semesterreformen alltså är inflationsdrivande — hur mycket, det vet varken herr Sköld, herr Möller eller någon annan. En annan sak, som också står utom allt tvivel, skall inte fördöljas, när vi i dag diskutera denna sak: semesterreformen kommer nu att genomföras vid en tidpunkt, som ur arbetsmarknadssynpunkt är mycket olämpligt vald. Jag tänker därvid inte bara på den konjunkturmässigt betonade arbetskraftsbristen utan också på den onormala åldersstruktur som vi just nu ha i vår befolkning på grund av födelseutvecklingen på 1920- och 1930-talen. Det är ju ett för oss alla välkänt faktum, att vi kanske nu för första gången i Sveriges historia befinna oss i den situationen, att den totala befolkningen i arbetsåldrarna stagnerar och att de yngre arbetsåldrarnas numerär hastigt avtar. Vi veta att jordbruket sedan decennier har haft arbetskraftsbrist, och nu börjar också denna arbetskraftsbrist att bli kronisk inom stadsnäringarna, inte bara industrien utan snart sagt alla sysselsättningsgrenar, och vi veta att den redan nu så besvärliga situationen kommer att avsevärt skärpas under de närmaste tio åren.

Jag vill inte på något sätt svartmåla. Låt mig bara, herr talman, komma med en liten kall siffra, som jag tycker ka-

rakteriserar den situation, i vilken vi befinna oss. Jag gjorde för ett par tre år sedan en kalkyl med utgångspunkt från år 1947. Den visade — och jag ber nu de ärade kammarledamöterna lägga märke till formuleringen — att vi på grund av den onormala åldersutvecklingen år 1960 få räkna med 10 procents lägre levnadsstandard än vad vi annars skulle ha haft. Naturligtvis representerar denna siffra ett allvarligt mento, men å andra sidan får dess betydelse inte överdrivas. Fortsätter produktionsutvecklingen som hittills, då bör rimligen samhällsekonomiens debet och kredit gå ihop, men dämpas produktionsutvecklingen av — och vi veta dock inte så mycket om vad som kommer att hända i framtiden — ja, då ha vi anledning att ta under omprövning inte bara semesterlagen utan mycket annat, som vi under de senare åren sysslat med.

För mig har frågeställningen i semesterreformen blivit denna: semesterreformen innebär en momentan — jag säger, herr talman, momentan — produktionsminskning på någon procent. Äro vi villiga att köpa en förbättring av fritidsstandarderna med en motsvarande försämring av levnadsstandarderna i övrigt? Jag menar att den frågan skall ställas. För min del tvekar jag inte att besvara den jakande. Vi äro villiga att köpa den höjda fritidsstandarderna till det pris som jag nämnde.

Jag och mina partikamrater tillfoga dock här ett betydelsefullt *men*. Men, säga vi, den ökade fritiden får betalas av hela folkhushållet, och den förbättrade fritidsstandarderna kommer ej alla folk kategorier till godo. Man har präglat slagordet folksemester, och jag vill säga, att vad vi här i dag komma att besluta blir ingen verklig folksemester. Stora grupper stå utanför. Dit hör en stor del av landets husmödrar, även om vi ha gjort en del för att underlätta deras semestermöjligheter, och dit höra småföretagare inom jordbruket, handeln, hantverket o. s. v. Redan för flera år sedan togo Bramstorp och Hedlund upp de mindre jordbrukarnas semester-

Ang. ändring i semesterlagen m. m.

problem, men från andra partier sade man ungefär så här: Ja, visst ha småbrukarna och deras hustrur det svårt i semesterhänseende, men det är ett så besvärligt problem, att det kunna vi inte göra så mycket åt. Jag skall erkänna, att det sedan dess har skett en islossning i denna fråga. Vi ha återkommit till den och fått stöd från andra partier med både motioner och röster. Tyvärr ser jag, att socialministern icke är här i kammaren, men vad vi i dag skulle önska är ett besked ifrån socialministern, att socialdepartementet skall göra allt vad som står i dess makt för att komma till rätta med de mindre företagarnas och deras hustrurs semesterproblem. Vi äro då inte tillfredsställda med uttalanden av den typen, att det här problemet är beaktansvärt men svårlöst.

Att problemet är svårlöst, det veta vi — det har sagts många gånger — vi veta att företagarnas semesterproblem inte är så mycket ett ekonomiskt problem som ett organisationsproblem. Det är ett problem att skaffa arbetskraft, att skaffa vikarier under semestern. Vi känna alltså dessa svårigheter. Vi veta att det är lätt att stänga en fabrik eller ett kontor på tre veckor men att det inte går att stänga en ladugård under tre veckor. Nu befinna sig dessa problem under utredning, en utredning som skall bli färdig tidigt i höst, och utskottet säger att det liksom motionärerna är »av den uppfattningen, att förevarande spørsmål är av stor betydelse och att detsamma snarast bör bringas till en tillfredsställande lösning». Vi vilja från vårt håll understryka detta uttalande, och vi skulle också gärna vilja ha ett besked från socialministern, om han vill instämma i vad andra lagutskottet här har sagt. Vi vilja från vår sida beklaga — och vi göra det eftertryckligt — att de mindre företagarnas och deras hustrurs semesterproblem icke har kunnat lösas i sammanhang med den proposition som vi i dag ha att behandla. Vi beklaga det djupt, men som läget i dag är, har jag, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SUNNE: Herr talman! Efter den föreläsning i ämnet som herr Wahlund har hållit skall jag inskränka mig till att beröra de detaljproblem som herr Wahlund nämnde att folkpartiet och högern hade uppehållit sig vid i de reservationer som äro bifogade det avgivna utlåtandet.

Jag vågar säga, att det i denna fråga inte har rätt några större meningsskiljaktigheter inom utskottet. Det är endast på ett par punkter, som jag och mina meningsfränder velat ha utskottsutlåtandet något annorlunda formulerat. Det gäller åtgärder för att bereda semester åt mindre företagare inom jordbruk, fiske, handel, hantverk m. m. och åt deras familjemedlemmar. Det är samma problem som herr Wahlund berörde. Arbetstidsutredningen har i sitt betänkande om treveckorssemestern skrivit bland annat följande om denna kategori: »Ur ekonomiska synpunkter äro dessa småföretagare och de anställda ofta ganska jämställda. Det bör givetvis undvikas att förbättrade sociala förmåner för en grupp förvärvsarbetande skola gå ut över en annan grupp, så att den senare socialt sett får en försämrad position.» Men man kanske vågar säga, att det är detta som kommer att ske genom det beslut som nu kommer att fattas om det blir i enlighet med utskottsmajoritetens förslag. Det finns både remissinstanser och motionärer, som ansett att riksdagen nu endast borde fatta principbeslut i frågan om treveckorssemestern och att ikraftträdandet borde ske först när åtgärder kunde vidtagas för att även bereda de av mig förut nämnda kategorierna semesterledighet. Vi ha i likhet med utskottet inte kunnat vara med om att uppskjuta semesterreformen för den stora grupp av arbetstagare som nu avses, men vi ha i vår reservation velat understryka vikten av att denna fråga om småföretagarnas semester, som arbetsmarknadsstyrelsen utreder, så påskyndas, att förslag i ärendet kan föreläggas nästa års riksdag.

Vad sedan gäller utformningen av semestern skall ju denna enligt huvudregeln utgå i ett sammanhang, och där

Ang. ändring i semesterlagen m. m.

driften under semestern kommer att inställas, t. ex. vid treskiftsindustrin, torde det väl regelmässigt bli så, men i många fall, kanske de flesta, kommer semestern att utläggas så som arbetsgivare och arbetstagare överenskomma, och då blir frågan, såsom i flera motioner framhållits, om inte den tredje semesterveckan skulle kunna utbytas mot ett lämpligt antal fria sommarlördagar. Med hänsyn till den kortare arbetstiden på lördagarna torde arbetsgivarna vara villiga att jämställa den tredje veckan med åtta eller kanske nio fria lördagar. Det har ju i arbetstidsutredningens undersökning redovisats ett visst intresse för att utbyta den tredje semesterveckan mot enstaka ledighetsdagar. Vi reservanter ha den uppfattningen, att större intresse skulle visats, om man i det frågeformulär som arbetstidsutredningen har haft ute hade uppställt frågan, huruvida den tillfrågade vore villig utbyta den tredje semesterveckan mot ett större antal lediga sommarlördagar. Det är visserligen sant, att intet hinder möter mot att frivilliga överenskommelser träffas om ett sådant utbyte, och längre har inte utskottsmajoriteten velat gå, men i vår reservation ha vi framhållit, att utskottet hade bort rekommendera sådana överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter.

Herr talman! Jag vill med vad jag här anfört yrka bifall till den av mig, herr Wiklund och fru Sjöstrand avgivna, i utskottsutlåtandet med 2) betecknade reservationen.

Herr NORLING: Herr talman! Jag har tänkt säga några ord i anledning av motionen nr 337 i denna kammare och i anledning av de yrkanden som där ställas. Denna motion innebär vissa ändringsyrkanden, som skulle göra att treveckorssemestern kunde träda i kraft i ett snabbare tempo än vad som föreslagits i utskottets hemställan. Dessutom föreslå vi också i motionen, att sjukdom skulle jämställas med olycksfall i arbete och räknas som arbetad dag när det gäller semester. För det tredje ha vi i mo-

tionen hemställt, att semestern icke skall delas utan utgå i ett sammanhang, där överenskommelse icke träffats om annat.

Den av oss föreslagna ändringen i 3 § innebär en omläggning av kvalifikationsåret till tiden den 1 maj—den 30 april mot nuvarande kalenderår. Med nuvarande bestämmelser om kvalifikationstid har en semestertagare, om semestern infaller t. ex. i juli månad, vid denna tid redan kvalificerat sig för halva semestern för kommande år. Han har således då redan inarbetat ett och ett halvt år för sin semester. En omläggning av denna kvalifikationsperiod skulle innebära, att en semestertagare exempelvis under innevarande år kunde med nuvarande lags bestämmelser erhålla en semester om 16 dagar, nämligen 12 dagar för föregående år eller 1950 och 4 dagar för år 1951, samt 18 dagars semester redan nästa år.

Utskottets motivering för att avstyrka denna förändring synes åtminstone inte mig bärande, då utskottet återoppar återverkningarna på produktionen. För egen del har jag svårt för att tro, att en ändring av kvalifikationsperioden skulle åstadkomma några allvarliga återverkningar på produktionen. Produktionsbortfallet skulle enligt Industriens utredningsinstitut endast belöpa sig till omkring en eller en och en halv procent, och enligt samma utredning skulle ökningen av lönekostnaderna bli så obetydliga om semestern skulle utgå i en följd, att man inte ens anfört något procenttal. Jag kan därför icke finna utskottets motivering för avstyrkandet av denna punkt i motionen på något sätt övertygande.

Den ändring som föreslås i 7 § gäller, att sjukdom och olycksfall utom arbete skulle jämställas med arbetad tid. I det praktiska livet innebär detta, att semestertagare icke skall förlora sin semester för den tid då han varit sjuk. I sitt avstyrkande av detta yrkande i motionen har utskottet återopat sig på ett uttalande i statsrådet Anderssons svar på en enkel fråga, där statsrådet säger, att man vill invänta resultatet av arbetstidsutredningens omprövning av semes-

Ang. ändring i semesterlagen m. m.

terns längd, innan någon ståndpunkt tages i frågan. Nu föreligger arbetstidsutredningens resultat i semesterfrågan, men oaktat detta åberopar sig nu utskottet på ett uttalande från departementschefen i denna fråga, där det sägs att man inte kan framlägga detta förslag i samband med treveckorssemestern. Utskottets motivering tyder på att man endast försöker komma ifrån en besvärlig sak, där förhandslöfte givits om frågans lösning.

I 12 § i lagen om ändring i semesterlagen har såväl Kungl. Maj:t som utskottet gått på det av hantverks-, småindustri- och tjänstemannaorganisationerna förordade alternativet om delad semester, ifall överenskommelse ej kan träffas. Det är anmärkningsvärt att utskottet ej tagit hänsyn till den stora Landsorganisationen och de stora fackförbund, vilka organisatoriskt omsluta det övervägande flertalet semestertagare och vilka förordat alternativ 1, att semestern skall vara odelad såvida överenskommelse ej kan träffas om delad semester. En uppdelning av semestern på två perioder innebär för semestertagaren att det värdefullaste, nämligen tre veckors sammanhängande vila och rekreation, bortfaller. Till detta kommer, att en industri- och kroppsarbetare inte har råd med två olika semesterperioder på ett år. Dessa löntagares ekonomi kan inte bära de extrakostnader som en delad semester innebär. Resultatet torde därför bli, att den sista semestern inte kan utnyttjas för den avkoppling och vila, som semestern är avsedd att vara.

Herr talman! Med denna motivering vill jag yrka bifall till utskottets hemställan med de ändringar som innefattas i yrkandena i motion 337 i denna kammare och 447 i andra kammaren.

Herr DE GEER: Jag har begärt ordet i genskap av motionär i denna fråga.

Själv är jag varm anhängare av den förlängda semestern, men jag anser att alla åtgärder böra vidtagas för att kompensera det produktionsbortfall, som blir oundvikligt. Det kan ske om man

kombinerar semesterreformen med en kalenderreform. Som företagare vet jag vilka stora olägenheter de enkla helgdagarna medföra, särskilt om de infalla på tisdagar och fredagar. Då blir ofta måndagen respektive lördagen mer eller mindre värdelös ur produktionssynpunkt. Särskilt gäller detta inom järnhanteringen och annan industri som driver kontinuerliga ugnar. Det visar sig ofta nödvändigt att låta driften stå även dessa dagar.

Nu har ju ett preliminärt förslag väckts att förlägga Marie bebådelsedag till en söndag och likaså midsommardagen. I stället skulle man lägga in en helgdag på hösten, vilken alltid skulle infalla på en lördag — en ur produktionens synpunkt synnerligen klok reform.

Jag förstår inte, att utskottet ställt sig så negativt till detta förslag. Det är oneligen de obofärdigas förhinder, när man börjar tala om kyrkomötet. Jag häser ingen ringaktning för kyrkomötet — möjligen för utskottet, som kommer med ett sådant motiv. Nog i all rimlighets namn, herr utskottsordförande, borde man väl kunna framhålla, att man förväntar att denna reform sammankopplas med en kalenderreform, utan att skylta på kyrkomötet. Det är som sagt de obofärdigas förhinder.

Jag anser denna fråga så viktig att jag inte vill nöja mig med bara ett yttrande, utan kommer med ett yrkande om ändring av motiveringen. Det stycke mitt på sidan 22, som börjar med ordet »Vidkommande» och sedan har en mycket krystad formulering, vill jag ha ändrat till denna enkla mening: »Vidkommande frågan om en kalenderreform förutsätter utskottet, att förslag om en dylik kommer att avlämnas till 1952 års riksdag.»

Herr NORMAN: Herr talman! Om jag börjar från slutet, när jag yttrar mig om de anföranden som här ha hållits och som avvika från utskottets förslag, så kommer jag först till kalenderreformen. Jag kan kanske glädja herr De Geer med att personligen ville jag ha en liten rekommendation för denna kalenderreform.

Ang. ändring i semesterlagen m. m.

Där ha ju herr De Geer och jag en gång förut kämpat på samma linje, jag som reservant inom utskottet och han som motionär i andra kammaren. Men vi vunno ingen framgång, och lika motigt var det för mig i utskottet att försöka få fram något uttalande i motiveringen i den riktning herr De Geer önskat. Det beror nog inte därpå att utskottets ledamöter äro ointresserade, utan på den vanliga försiktigheten: man vill inte föregripa vad som komma skall, inte säga någonting i förväg.

Det yrkande som herr De Geer här har framställt är ju inte ett sådant där föregripande. När vi resonerade om det här spörsmålet i utskottet, gällde det närmast att ta ståndpunkt till det förslag som arbetstidsutredningen har avgivit beträffande utbytet av helgdagar och förläggandet av de nya helgdagarna. Vi ansågo det mycket viktigt, att inte riksdagen förleades att säga någonting om det, förrän vi ha ett förslag från Kungl. Maj:t.

Jag kan alltså instämma med herr De Geer om önskvärldheten av att vi få ett förslag snarast möjligt. Jag tycker det är bra att vi ha pekat på att kyrkomötet har möjlighet att ta upp denna fråga i höst, ty gör inte kyrkomötet det, dröjer det längre tills reformen kan träda i kraft, även om nästa års riksdag skulle besluta den. Då skall nämligen kyrkomötet inkallas för att höras om den reformen.

Vad beträffar herr Norlings olika yrkanden fick jag det intrycket, att han menade att lagutskottets motivering för dess avstyrkande av de förslag som ha framställts närmast skulle vara de obotfärdigas förhinder. Så är det inte. Vi ha allesammans varit intresserade för att få en semesterlag som på bästa möjliga sätt tillgodoser de anställda av olika kategorier. Personligen anser jag att det ligger åtskilligt i åtminstone en del av de yrkanden som framställts i kommunismotionen, men jag har alldeles bestämt vägrat att utan ett närmare begrundande och övervägande, med stöd av en föreliggande utredning, ta någon bestämd ståndpunkt till dessa yrkanden.

Nu kan man, som departementschefen har framhållit, nog säga att semesterlagen i sin helhet behöver bli föremål för en översyn i olika avseenden. Jag tar för givet att de speciella önskemål, som äro framförda här av herr Norling, då skola komma under beaktande. I dagens läge, när vi närmast ha haft att ta ståndpunkt till utvidgningen av semestern från två till tre veckor, har utskottet inte ansett sig kunna förorda några andra ändringar i semesterlagen än vad som sammanhänger med tillgodoseendet av detta önskemål.

Så ha vi reservanterna. Kammarledamöterna ha kanske litet svårt att komma till rätta med vad de egentligen önska, på grund av den uppställning som av helt naturliga skäl har blivit gjord i reservationen. Det är inte någon stor skillnad mellan utskottets förslag och reservanternas, vare sig det gäller herr Sunnes och hans medreservanterns yrkande eller herr Wistrands och fru Ewerlöfs yrkande. Herr Sunne har framhållit önskvärldheten av att semesterförmånerna så snart som möjligt komma även de grupper till del, som nu inte falla under lagen, alltså småföretagare av olika slag, som också herr Wahlund har talat om. Så tycker utskottet också. Herr Wahlund var ju för sin del belåten med vad utskottet har framhållit i det sammanhanget. Det enda nya som kommer fram i reservationen är efter vad jag kan förstå den ljusblåa förhoppning som där uttalas, att 1952 års riksdag kan få möjlighet att ta ställning till spörsmålet — jag skulle nästan vilja rekommendera herr Norling att slå följe med folkpartiet, ty då kunde det bli någonting uträttat och gjort här i landet. Det finns naturligtvis inga möjligheter att få detta spörsmål så övervägt, att vi kunna få ett förslag till 1952 års riksdag. Jag tycker att det är, jag höll på att säga lätt-sinnigt av folkpartiet att inge dessa kategorier medborgare några som helst förhoppningar om den saken. Herr Wahlund, som var så särskilt intresserad — helt naturligt — för att detta spörsmål måtte lösas så snart som möjligt, ser ju mera realistiskt på det.

I övrigt skiljer sig den reservationen, liksom herr Wistrands och fru Ewerlöfs, i vad angår motiveringen från utskottet endast däri att dessa reservanter anse att utskottet bort uttala, att det är lämpligt, att den tredje semesterveckan ordnas så att det blir ett antal fria sommarlördagar. Herr Sunne rekommenderar parterna att komma överens om den saken, och i högerreservationen uttalar att det är lämpligt att så sker. Utskottets majoritet har inte velat fälla något omdöme i det spörsmålet utan hänvisar endast till att det finns möjligheter att med lagens stadgande komma fram till frivilliga överenskommelser. Att vi inte ha velat säga någonting om att det är lämpligt att det just ordnas så som reservanterna önska beror på att det är så många grupper av semesterberättigade det här gäller, och en del av dem kunna inte alls vara betjänta av en sådan anordning. Ta vi t. ex. trafikfolket, chaufförerna och med dem likställda, finns det ju ingen som helst möjlighet att de skulle ha någon glädje av en semester som ordnades på det sättet. Å andra sidan är utskottet övertygat om att här finnas grupper av medborgare, som gärna skulle ta ut den tredje semesterveckan i fria sommarlördagar, i all synnerhet om de skulle få något mer än de sex arbetsdagar som semesterveckan lagligen omfattar. Jag tror för min del att rekreationssynpunkten, som ju här är den väsentliga, mycket väl kan tillgodoses på det sättet lika väl som med en sammanhängande ledighet på sex dagar. Jag tror också att det skall i ganska stor utsträckning kunna ordnas så, till fördel för bägge parterna. Det är särskilt stort intresse för företagen — det är alldeles tydligt — men jag tror att numera en hel del arbetargrupper också skola tycka att det är en lämplig anordning.

Ur den synpunkten ha vi således hänvisat till de frivilliga överenskommelserna beträffande ordnandet av den tredje semesterveckan, utan att vilja ge någon bestämd rekommendation att den bör ordnas på det eller det sättet. Det får bli parternas ensak att utan någon

Ang. ändring i semesterlagen m. m.

pekpinne från riksdagens sida komma överens om vad de kunna finna vara för sig lämpligast.

I övrigt äro vi ju helt överens, och det är kanske skäl att särskilt understryka det verkligt storslagna i att vi här i den svenska riksdagen våga påta oss denna stora socialreform i det ekonomiska läge, som landet nu befinner sig i, och att vi äro fullständigt eniga om att påta oss de ökade bördor och — som herr Wahlund sade — den minskning i standarden på andra områden, som följer av att vi ge så många arbetande människor här i landet möjlighet till en utsträckt välbehörlig rekreation.

Jag har nu kommit till slutet. Jag sade att jag skulle gå baklänges. Jag kan alltså instämma med herr Wahlund i hans yrkande om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att, utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, hade i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av herr Sunne m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Norling*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 337 och II: 447.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om motiveringen, fortsatte herr andre vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock, av herr *De Geer*, att det stycke i utskottets motivering, som å s. 22 i det tryckta utlåtandet började med orden »Vidkommande frågan» och slutade med »förelägges riksdagen» skulle utbytas mot följande uttalande: »Vidkommande frågan om en kalenderreform

Anslag till kostnader för planeringskommittéer. — Anslag till bidrag till jordbrukets rationalisering.

förutsätter utskottet, att förslag om en dylik kommer att avlämnas till 1952 års riksdag.»

Därefter gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets uttalanden vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 17, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lantbruksnämnderna, till Bidrag till jordbrukets rationalisering samt till Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti jämte i ämnena väckta motioner.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till kostnader för planeringskommittéer.

Punkten 5.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning ävensom med avslag å motionerna I: 99 och II: 137 samt I: 226 och II: 302, till Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 250 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 99 av herr *Eskilsson* och herr *Nilsson, Hjalmar*, samt II: 137 av herr *Nilsson* i Bästekille m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1951/52 icke anvisa något anslag till Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer.

I de likalydande motionerna I: 226 av herrar *Spetz* och *Osvald* samt II: 302 av herr *Wirlén* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte till Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 150 000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven, med a) betecknad reservation hade herrar *Carl Sundberg*, *Hjalmar Nilsson* och *Hæggblom* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 99 och II: 137, avslå Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 226 och II: 302.

Herr **NILSSON, HJALMAR**: Herr talman! Jag skall endast be att få yrka bifall till den reservation som är fogad till denna punkt av mig m. fl.

Herr **JONSSON, JON**: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Carl Sundberg* m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till bidrag till jordbrukets rationalisering.

Punkten 6.

I förevarande punkt hade utskottet hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning ävensom med avslag å motionerna I: 100 och II: 143, I: 160 och II: 217 samt II: 382 till Bidrag till jordbrukets rationalisering för budgetåret 1951/52 anvisa ett reservationsanslag av 9 500 000 kronor;

b) godkänna att lantbruksnämndstaxan och lantbruksingenjörstaxan finge jämkas i överensstämmelse med de grunder, som angivits i propositionen;

Anslag till bidrag till jordbrukets rationalisering.

II. att motionerna I: 64 och II: 86 samt I: 101 och II: 142 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motionerna I: 160 och II: 217 respektive I: 100 och II: 143 hade yrkats, att ifrågakvarande anslag skulle uppföras med allenast 1 000 000 kronor respektive 7 500 000 kronor. Däremot hade i motionen II: 382 hemställts, att anslaget måtte höjas till 13 000 000 kronor.

Enligt en vid mom. I av ifrågakvarande punkt avgiven, med a) betecknad reservation hade herrar *Carl Sundberg*, *Hjalmar Nilsson* och *Hæggblom* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort i nämnda moment hemställa, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 100 och II: 143 ävensom med avslag å motionerna I: 160 och II: 217 samt II: 382 till Bidrag till jordbrukets rationalisering för budgetåret 1951/52 anvisa ett reservationsanslag av 7 500 000 kronor;

b) godkänna att — — — (lika med utskottet) — — — i propositionen.

Herr SPETZ: Herr talman! Jag skall be att få påtala statsrådets och sedan även utskottets användning av ordet reservation. Det begagnas tydligen i en betydelse som skiljer sig från den i budgetredovisningen. I jordbruksutskottets utlåtande står att utskottet accepterar den siffra som departementschefen anför, nämligen att vid innevarande budgetårs ingång skulle finnas en reservation på — det står visserligen också »åtminstone» — $7\frac{1}{2}$ miljoner, medan budgetredovisningen upptar ett belopp på icke mindre än 30 127 963 kronor. Det är uppenbart att utskottet måste ha reda på denna siffra och följaktligen måste använda ordet reservation i en annan mening än budgetredovisningen gör.

Jag är övertygad om att jordbruksutskottet har fullt klart för sig vilken väderlek som har rått under budgetåret. Annars kan jag nämna att det var en

regnig höst, en särdeles snörik vinter och en sen vår. Alltsammans bidrar till att de rationaliseringsåtgärder som detta anslag skall täcka helt enkelt icke ha kunnat utföras i hela sin omfattning under budgetåret. Jag tror att jag icke gissar alltför mycket fel, om jag antar att när de $11\frac{1}{2}$ miljoner komma till, som anslogos förra året, skall budgetredovisningen, då den kommer fram vid nyårstiden, visa att det fortfarande finns ungefär 30 miljoner kronor kvar av reserverade medel.

Jag vill med andra ord, herr talman, konstatera att om kammaren hade följt mitt yrkande förra året och rent formellt anslagit 100 kronor för denna verksamhet, hade rationaliseringsarbetet icke hindrats därmed, utan det hade blivit utfört i precis samma utsträckning som nu har skett och kommer att ske.

Jag förstår uppriktigt sagt inte vad anledningen är till att man på detta sätt staplar miljon på miljon i reserverade medel. När en gång i tiden dessa medel skola komma till användning, kommer finansministern att säga: »Nu skola vi ta så och så många miljoner reserverade medel i anspråk, och nu äro vi tvungna att öka skatterna eller hitta på någon ny skatt för att på det sättet kunna möta detta krav.» Därigenom få vi liksom överbalansera budgeten två gånger, först när vi bevilja dessa medel och sedan när de skola tas i anspråk.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Osvald och mig väckta motionen om ett reservationsanslag för rationalisering på 1 000 000 kronor.

Herr JONSSON, JON: Herr talman! Det är inte första gången herr Spetz och jag diskutera anslagen till lantbruksnämnderna. Jag skulle tro att de siffror som herr Spetz har anført och de som finnas i utskottets utlåtande bådadera äro riktiga. De äro tagna från olika tidpunkter. Jag har tidigare haft tillfälle att framhålla, att den största medelsåtgången för lantbruksnämnderna sker vid budgetårets slut. Fram på vårkanten bli

Anslag till bidrag till jordbrukets rationalisering.

de flesta av de kostbara åtgärder som lantbruksnämnderna vidtagit avsynade och klara, och då komma nämnderna med sina utanordningar.

Jag vill för kammaren framhålla att jordbruksutskottet ingalunda har behandlat denna fråga lättvindigt. Med anledning av de föreliggande motionerna av herr Spetz och andra, som framhålla sina synpunkter på de medel som stå till lantbruksnämndernas förfogande, ha vi till utskottet inkallat överdirektör Wetterhall, som fick redogöra för saken. Då frågade någon i utskottet honom hur det skulle gå, om man biföll den av herr Osvald och herr Spetz framlagda motionen, som bland annat går ut på 10 procents minskning av verksamheten jämfört med föregående år, och om man skulle ställa det anslag till förfogande som de ha föreslagit. Han sade, att det skulle medföra att verksamheten säkerligen finge inskränkas i motsvarande grad. Det är med utgångspunkt från dessa uppgifter som lantbruksstyrelsen har framlagt sitt förslag.

Jag vill också säga, att det är synnerligen egendomligt att herr Spetz är så väldigt intresserad för lantbruksnämndernas verksamhet. Jag tror, att om han kom i närmare kontakt med lantbruksnämndernas arbetsuppgifter, skulle han med den praktiska läggning jag anser honom ha få en litet annan syn på dessa saker.

Medan jag har ordet vill jag säga, att lantbruksnämndernas uppgifter gå i rationaliseringens tecken. Vi känna alla till att det svenska jordbruket för närvarande genomgår en omfattande rationaliseringsprocess. Bara på några få år har t. ex. antalet traktorer i jordbruket fördubblats, och om vi läsa den proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område som vi fingo häromdagen, finna vi att redskap och maskiner upptas till 285 miljoner kronor. Det är sålunda betydande belopp som gå till maskiner och sådant som är ägnat att befordra rationaliseringen inom jordbruket. Det förefaller mig att om man skall använda maskiner i stor utsträckning är det nödvändigt att man lägger

igen öppna diken och får bort stenar samt vinner en rationell arrondering av fastighetsbildningen över huvud taget. Detta pressas fram på grund av rationaliseringen inom själva jordbruksdriften. Därför förefaller det mig egendomligt att man, när man har denna bild klar för sig, vill inskränka lantbruksnämndernas verksamhet. Jag är övertygad om att om vi skulle följa herr Spetz, komme det i slutet av nästa budgetår att visa sig att lantbruksnämnderna ha brist på medel och sålunda inte kunna i den utsträckning som är både önskvärd och nödvändig driva sin verksamhet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SPETZ: Herr talman! Jag förmodar att herr Jonsson missminner sig, eller också har han läst min motion rätt flyktigt. Jag har nämligen icke föreslagit någon som helst inskränkning i rationaliseringsverksamheten. Det har i en högermotion föreslagits en inskränkning av rationaliseringsverksamheten, men något sådant förslag ingår icke i min motion.

Ytterligare vill jag konstatera, herr talman, att jag icke har fått något svar på den fråga jag ställde om ordet reservationer användes med skilda betydelse. Herr Jonsson trodde, att det rörde sig om olika tidpunkter. Det är fel, herr Jonsson. Det gäller i båda fallen utgången av budgetåret 1949/50, vid vilken tidpunkt departementschefen beräknar en reservation på 7,5 miljoner kronor, men budgetredovisningen säger 30 miljoner kronor. Tidpunkten är densamma. Man kan ju inte smussla bort några miljoner på ett par sekunder vid budgetårets utgång.

Jag vill upprepa i år vad jag sade i fjol, att det här inte är fråga om att på något sätt inskränka lantbruksnämndernas verksamhet eller den inre rationaliseringen. Såsom jordbrukare är jag fullt på det klara med att vi böra följa och om möjligt påskynda rationaliseringen. Vad jag nu syftar på är en rent budgetteknisk sak, som jag anser

Anslag till bidrag till jordbrukets rationalisering.

att jordbruksutskottet borde ha tittat litet noggrannare på. Statsrevisorerna anmärkte ju på saken i fjol, och det var närmast med anledning därav som jag då tog upp frågan. Men det är uppenbart, att vi få återkomma till detta även nästa år, då redovisningen för innevarande budgetår föreligger, och försöka använda denna för att hamra in i huvudet på jordbruksutskottet hur många miljoner som finnas reserverade.

Herr JONSSON, JON: Herr talman! Vad först gäller inskränkningen med 10 procent minns jag inte, om herrar Spetz och Osvald använde detta uttryck i sin motion, men jag vet bestämt att de där åberopa 1950 års besparingsutredning, och de föreslå ett anslag på 1 miljon kronor. Det står uttryckligen i herr Wärns förslag, att ett anslag på 1 miljon kronor förutsätter, att rationaliseringen minskas med 10 procent. Skulle rationaliseringsarbetet fortgå i samma takt som hittills, kräves enligt herr Wärns uppfattning en medelsanvisning av 4 miljoner kronor. När motionärerna åberopade herr Wärns anslagsbelopp, trodde jag därför att de också accepterade hans förslag om inskränkning av rationalisering.

Beträffande förhållandet vid budgetårets utgång tror jag, att de i utskottsutlåtandet angivna siffrorna äro riktiga. Jordbruksutskottet säger inledningsvis: »Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har riksdagen till ifrågakommande bidragsverksamhet för budgetåren 1948/49—1950/51 anvisat sammanlagt 45 500 000 kronor. Intill den 1 juli 1950 hade bidrag från anslaget beviljats med i runt tal 21 500 000 kronor. Till följd härav förefanns vid ingången av nu löpande budgetår ett disponibelt belopp av omkring 24 000 000 kronor. Kungl. Maj:t har sedermera förordnat, att bidragsgivningen för detta budgetår icke må överstiga 16 500 000 kronor.» Med utgångspunkt härifrån har departementschefen beräknat, att en reservation av cirka 7 500 000 kronor skulle föreligga vid innevarande budgetårs slut.

Lantbruksstyrelsen har däremot räknat med att det belopp, som då skulle stå till förfogande, blir något mindre, nämligen 6 300 000 kronor. Vi ha inom jordbruksutskottet icke haft någon som helst anledning att betvivla, att de siffror som kommit från lantbruksstyrelsen och som meddelats oss i en redogörelse från Kungl. Maj:ts kansli äro riktiga.

Herr SPETZ: Herr talman! Det är uppenbart, att herr Jonsson tror mera på lantbruksstyrelsen än på riksräkenskapsverket, som kommer med andra siffror.

Sedan vill jag friska upp minnet på herr Jonsson. Det finns nämligen en motion av herr Osvald och mig, i vilken vi föreslagit en inskränkning. Men den avsåg den föregående punkten, och där brydde jag mig inte om att begära ordet. Det gällde en nedsättning av anslaget till planeringskommittéer med 100 000 kronor.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 160 och II: 217; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 20, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i grunderna för det statliga stödet till torrläggingsverksamheten m. m. jämte i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. statens avdikningsanslag.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 21, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. statens avdikningsanslag.*Punkten 1.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva, att under budgetåret 1951/52 finge beviljas statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhoppa 3 000 000 kronor, dels till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag för samma budgetår anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 47 av herrar *Björck* och *Spetz* samt II: 48 av herr *Stjärne* m. fl., i vilka motioner hemställts, att under budgetåret 1951/52 statsbidrag från statens avdikningsanslag måtte beviljas med tillhoppa 4 000 000 kronor samt att till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag måtte för samma budgetår anvisas ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor;

2) motionen II: 51 av herr *Gustafson* i Dädesjö, i vilken motion yrkats, att riksdagen måtte besluta, att till Ramsjö-Enkonnerys invallningsföretag av år 1937 skulle från avdikningsanslaget under vissa villkor beviljas ett ytterligare statsbidrag med 26 690 kronor samt att, om riksdagen ej skulle finna skäligt bevilja ytterligare statsbidrag, de till intressenterna utbetalade beloppen från avdikningsanslaget finge efterskänkas.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å de likalydande motionerna I: 47 och II: 48 i vad de skilde sig från denna framställning,

a) medgiva, att under budgetåret 1951/52 finge beviljas statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhoppa 3 000 000 kronor;

b) till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor;

II. att motionen II: 51 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Johnsson* i Kastanjegården, *Ahlsten*, *Herbert Hermansson* och *Svensson* i Vå, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till de likalydande motionerna I: 47 och II: 48,

a) medgiva, att under budgetåret 1951/52 finge beviljas statsbidrag från statens avdikningsanslag å tillhoppa 4 000 000 kronor;

b) till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor;

II. att motionen — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd.

Herr **HERMANSSON, HERBERT**: Herr talman! Vid detta utlåtande punkt 1:o), som gäller Statens avdikningsanslag, har jag antecknat mig för den reservation, som är fogad till utlåtandet.

För innevarande budgetår utgår det statliga bidraget med 4 miljoner kronor. För nästa budgetår, som vi nu alltså skola taga ställning till, har Kungl. Maj:t föreslagit ett anslag begränsat till 3 miljoner kronor. Såsom av utlåtandet framgår har utskottsmajoriteten anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag. Genom att bidrag i vissa torrlägningsärenden skall utgå från rationaliseringsanslaget uppstår en lättnad — menar utskottet — i vad gäller anspråken på avdikningsanslaget.

Emellertid föreligger en avsevärd balans beträffande ansökningar om bidrag

från sistnämnda anslag. Jag ber att få citera vad lantbruksstyrelsen anfört i denna sak: »Under budgetåret 1949/50 ha bidrag från anslaget beviljats till 769 företag med sammanlagt 3 999 860 kronor. Vid ingången av budgetåret 1950/51 funnos hos styrelsen inläggande ansökningar om statsbidrag till 1 832 torrlägningsföretag, representerande ett bidragsbelopp av omkring 10 000 000 kronor. Detta innebär en ökning under det senaste budgetåret med omkring 600 000 kronor. Under innevarande budgetår väntas nya ansökningar om bidrag till ett sammanlagt belopp av omkring 4 700 000 kronor. Då den medgivna bidragstilldelningen uppgår till 4 000 000 kronor, kunna således ansökningar å sammanlagt 10 700 000 kronor väntas bli överförda till budgetåret 1951/52. Under förutsättning att efterfrågan på bidrag blir oförändrad, skulle därför under sistnämnda budgetår omkring 15 400 000 kronor erfordras för att förefintliga och påräknade bidragsanspråk skulle kunna helt tillgodoses. — Då torrlägningsåtgärder i många fall äro en ovillkorlig förutsättning för åtskilliga andra åtgärder, som avse att höja jordens produktionsförmåga och brukningsdelarnas lönsamhet, är det synnerligen angeläget, att bidragsärendena avgöras utan alltför stor väntetid. Denna uppgår för närvarande till 2 å 3 år. — För att balansen av oavgjorda bidragsärenden icke skall öka och för att balansen i huvudsak skall kunna avverkas inom de närmaste åren hade den årliga bidragstilldelningen enligt styrelsens mening lämpligen bort bestämmas till 7 000 000 kronor. Med hänsyn till det statsfinansiella läget vill styrelsen dock icke för budgetåret 1951/52 föreslå högre tilldelning än med 5 000 000 kronor. Styrelsen har därvid räknat med att de mindre dikningsföretagens bidragsbehov i något ökad utsträckning skall tillgodoses från anslaget till jordbrukets rationalisering, varigenom en viss minskning av antalet obehandlade ansökningar kan ernås oaktat icke större tilldelning av bidrag ur avdikningsanslaget medges än nu föreslagits.»

Ang. statens avdikningsanslag.

Detta är, herr talman, anledningen till att vi reservanter önska, att anslaget åtminstone inte måtte sänkas, utan utgå med oförändrat belopp. Jag yrkar därför bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Johnsson i Kastanjegården m. fl.

I detta anförande instämde herr *Spetz*.

Herr **TJÄLLGREN**: Herr talman! Jag skall inte ta upp någon längre diskussion med herr Hermansson om denna punkt. Det är riktigt, att det föreligger en avsevärd balans beträffande ansökningar om bidrag från detta anslag.

Jag har emellertid begärt ordet för att påvisa ett uttalande av utskottet som innebär, att utskottet i viss utsträckning har tillmötesgått herr Hermanssons önskemål. På s. 5 i utskottets utlåtande står: »Utskottet vill emellertid erinra, att utskottet i sitt utlåtande nr 20 tidigare denna dag tillstyrkt ett i propositionen nr 31 framlagt förslag om att bidrag i vissa grupper av torrlägningsärenden från och med nästa budgetår skall utgå från rationaliseringsanslaget.» Första kammaren har ju nys godkänt detta jordbruksutskottets utlåtande. Utskottet fortsätter: »Härtill kommer att det nuvarande ekonomiska läget kräver en viss återhållsamhet även på detta område.»

Det är närmast av dessa två anledningar som utskottet inte har ansett sig kunna tillstyrka motionerna. Jag skall dock gärna medge, att det hade varit önskvärt, att utskottet nu kunnat förorda ett bifall till motionerna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.*Punkterna 2—4.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 23, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i ämnet väckta motioner.

I innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1951/52 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen I: 48 av herrar *Näslund* och *Näsström* samt II: 31 av herrar *Andersson* i Långviksmon och *Andersson* i Alfredshem, i vilka motioner anhållits, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte gå i författning om att elektrifieringsföretag å landsbygden, vilkas färdigställande droge en kostnad av över 300 kronor per tariffenhet, skulle kunna beviljas statsbidrag.

Över motionerna hade utskottet låtit inhämta yttranden av elkraftutredningen och kommerskollegium.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Av yttrandena över förevarande motioner synes framgå, att till följd av inträdda kostnadsstegringar vissa svårigheter föreligga för den fortsatta elektrifieringen å landsbygden. Detta torde särskilt gälla sådana företag som äro belägna i glest befolkade områden. Anläggningkostnaderna för dessa företag överstiga nämligen i många fall det maximala belopp av 300 kronor per centralblocks-enhet, som fastställts såsom gräns för att statsbidrag skall kunna beviljas. På grund härav och då sociala skäl ofta tala för att elektrifieringsföretag skola ge-

nomföras inom nämnda områden, anser utskottet de nuvarande bidragsgrunderna icke vara tillfredsställande. En förnyad översyn av dessa grunder med hänsyn till under senare tid inträffade förändringar i fråga om elektrifieringskostnaderna synes därför böra verkställas. Vid denna översyn torde även böra beaktas övriga till ämnet hörande spörsmål, främst arten och omfattningen av det kvarstående elektrifieringsbehovet på landsbygden. Enligt utskottets mening bör ifrågavarande översyn, som lämpligen torde kunna utföras av elektrifieringsberedningen, komma till stånd genom Kungl. Maj:ts försorg. Utskottet förutsätter att, sedan översynen verkställts, Kungl. Maj:t skall vidtaga de åtgärder, vartill skäl kunna föreligga.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

A. att riksdagen må till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1951/52 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor;

B. att de likalydande motionerna I: 48 och II: 31 må, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.»

Herr NÄSLUND: Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord på denna punkt.

I det föreliggande utskottsutlåtandet behandlas ju en motion som väckts av mig och några andra, och jag skall redan från början uttrycka min odelade tillfredsställelse över den välvilliga behandling som motionen har fått i utskottet. Till detta vill jag foga ett önskemål, att den utredning, som utskottet har rekommenderat i motiveringen och som utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t skall igångsätta, måtte komma till stånd så snabbt som möjligt, ty det gäller här ett ytterst angeläget spörsmål.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. utbildning av fiskeritjänstemän m. m.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 24, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Förekommande och hämmande av smittsamma husdjurssjukdomar: Åtgärder mot tuberkulos hos nötkreaturen jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. utbildning av fiskeritjänstemän m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 25, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbildning av fiskeritjänstemän m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 84 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

1) godkänna att utbildningen av fiskeritjänstemän skulle organiseras enligt de riktlinjer, som angivits i propositionen;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å de likalydande motionerna I: 364 och II: 481 bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningarna för hushållningssällskapen från och med den 1 juli 1951 uppföra sammanlagt 33 fiskeriasistenttjänster i lönegrad Ca 19;

3) å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Utbildning av fiskeritjänstemän ett förslagsanslag av 30 400 kronor,

b) till Bidrag till Södra Sveriges fiskeriförening för vissa byggnadsarbeten ett reservationsanslag av 35 000 kronor,

c) till Befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen ett reservationsanslag av 80 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 364 av herr Nilsson, Bror, m. fl. och II: 481 av herr Jacobsson i Igelsbo m. fl. hade

hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 84 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningarna för hushållningssällskapen från och med den 1 juli 1951 uppföra sammanlagt 33 tjänster med benämningen fiskerikon-sulent i lönegrad Ca 21.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar Carl Sundberg och Hæggblom ansett, att utskottet bort biträda yrkandet i motionerna I: 364 och II: 481, såvitt avsåge benämningen av ifrågavarande befattningar hos hushållningssällskapen. I enlighet härmed hade reservanterna ansett, att utskottets yttrande bort hava viss i reservationen angiven lydelse samt att utskottet bort under 2) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt de likalydande motionerna I: 364 och II: 481 bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningarna för hushållningssällskapen från och med 1 juli 1951 uppföra sammanlagt 33 fiskerikon-sulenttjänster i lönegrad Ca 19.

Herr SUNDBERG, CARL: Herr talman! Jag har ansett mig böra avge en reservation mot utskottsmajoritetens beslut när det gäller benämningen av de fiskeritjänstemän som i länen skola handha den konsulterande verksamheten på fiskets område. Denna verksamhet är ju av samma självständiga natur som exempelvis husdjurskonsulenternas, trädgårdskonsulenternas och hemkonsulenternas, och därför förefaller det mig ologiskt att frångå benämningen konsulent just för den kategori av konsulterande tjänstemän som det här är fråga om.

Nu har emellertid utskottsmajoriteten stannat vid att föreslå benämningen fiskeriasistent. Begreppet assistent innebär väl enligt vanligt språkbruk, att innehavaren av denna titel i tjänsten biträder eller är assistent åt någon överordnad person. Så är det dock inte i detta fall. Tvärtom förhåller det sig så, att den befattningshavare, varom fråga är, innehar en självständig ställning och därjämte är förman för övriga befattningshavare på fiskets område inom länet, så-

Ang. utbildning av fiskeritjänstemän m. m.

som fiskmästare och fiskeritillsyningsmän. Något mera oegentligt uttryck i detta fall än titeln fiskeriasistent kan därför inte gärna tänkas.

Hur kommer det sig då att utskottet har stannat för denna benämning? Jo, det beror därpå, att man har ansett, att konsulenttiteln möjligen skulle föranleda dessa fiskeritjänstemän att begära placering i högre lönegrad än den som anses böra tillkomma dem på grund av deras utbildning och arbetsuppgifter. Man frågar sig, om det verkligen är någon fara för att genom förlänandet av titeln konsulent stimulera vederbörande att t. ex. begära placering i lönegrad Ca 21. Härpå svarar jag, att efter mitt förmenande så inte är förhållandet men att så väl kan bli fallet, om man fattar beslut enligt utskottets förslag.

Jag ber kammarens ledamöter studera utskottets utlåtande på denna punkt, och jag tror att de då skola ge mig rätt. Utskottet säger: »I anslutning till yrkandet rörande länsfiskeritjänstemännens lönegradsplacering har i förevarande motioner vidare hemställts, att dessa befattningshavare skola erhålla benämningen fiskerikonsulent i stället för den i propositionen föreslagna benämningen fiskeriasistent. Enligt utskottets mening ha goda skäl åberopats till stöd för motionärernas hemställan.» Med hänsyn till löneställningen anser dock utskottet, att benämningen fiskeriasistent bör komma till användning. Slutligen fortsätter utskottet: »Hinder torde emellertid ej böra möta mot att denna fråga — om förhållandena föranleda därtill — upptages till förnyad prövning i anslutning till pågående tjänsteförteckningsrevision.»

Jag frågar nu: Är inte ett sådant uttalande direkt ägnat att inge vederbörande tjänstemän förhoppningar inte blott att småningom återfå den titel som de flesta av dem redan ha, utan också att i samband därmed erhålla en högre lönegradsplacering? Utskottet har ju sagt ifrån, att lönegrad Ca 19 bör motsvara titeln fiskeriasistent, men om titeln sedermera »höjes» till fiskerikonsulent, skall inte då lönegraden också höjas? När nu statsmakterna äro på det klara med att

lönegraden bör vara Ca 19, varför inte då på en gång ge klara besked, förläna dem den rätta titeln och samtidigt säga ifrån, att lönegraden bör vara Ca 19? Det är detta som i tydliga ordalag sker i reservationen, och jag tror därför att kammaren gjorde klokt i att ansluta sig till den.

Härutöver vill jag påpeka ett kuriöst förhållande, som man tydligen har förbiset, men som också talar till förmån för reservationen. Det är nämligen så, att det redan finns befattningshavare med titeln fiskeriasistent som tjänstgöra i fiskeristyrelsen. Dessa ha emellertid en helt annan arbetsuppgift och en högre löneställning än de nu tilltänkta fiskeriasistenterna skulle få. Man måste således under alla förhållanden, såvitt jag förstår, ändra titeln på den ena eller den andra gruppen, ty man kan väl inte rimligen inom samma statliga institution ha titeln fiskeriasistent för tjänstemän med olika arbetsuppgifter, olika löneställningar o. s. v.

Hur man än vrider och vänder på denna sak kan man enligt min uppfattning inte komma till annat resultat än att det vore riktigare och klokare att följa reservanternas. Samtidigt skulle man då undvika den degradering inför allmänheten, som det skulle innebära, att de tjänstemän i bygderna som redan kallas fiskerikonsulenter eller fiskeriinstruktörer skulle nedklassas till benämningen fiskeriasistent — en degradering som varken utskottet eller någon åsyftar.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I herr Carl Sundbergs yttrande instämde herrar *Heiding, Osvald, Isaksson* och *Bror Nilsson*.

Herr **TJÄLLGREN**: Herr talman! I den kungl. propositionen har föreslagits, att ifrågavarande befattningshavare skola placeras i lönegrad Ca 19, och utskottet har efter en ingående prövning av förslaget och av vad som yrkats i motionerna funnit, att denna lönegradsplacering är lämplig, dels med hänsyn till befattningshavarnas arbetsuppgifter, dels med

Ang. utbildning av fiskeritjänstemän m. m.

hänsyn till deras utbildning. Skulle de placeras i en högre lönegrad än som föreslagits i propositionen, skulle andra grupper anse sig förbigångna och framställa krav om att få sin lönegradsplacering höjd, och det kan ju inte vara lämpligt att direkt inbjuda till sådant.

Herr Sundberg sade, om jag fattade honom rätt, att det är olämpligt att dessa befattningshavare skola kallas för assistenter. Ja, det kan man naturligtvis tvista om. Man kan tvista om vad som menas med en assistent. Herr Sundberg anser, att dessa fiskeritjänstemän inte ha någon överordnad; de lyda inte under någon högre tjänsteman och böra därför inte kallas assistenter. Men detta är såvitt jag förstår icke riktigt. Vårt land är indelat i vissa fiskeridistrikt, och inom varje distrikt finns en fiskeriintendent. Han blir dessa befattningshavares förman. Det är från honom de skola ta sina order, och det är under honom de skola sortera. Därför tror jag, att det inte är alldeles utan sakskäl man kallar dem för assistenter.

Skulle man nu besluta sig för benämningen konsulent, skulle detta kunna föranleda jämförelser i olika avseenden med vissa andra tjänstemän, som nu kallas konsulenter, t. ex. jordbrukskonsulenter. Och herr Sundberg vet lika bra som jag, att det krävs en helt annan utbildning för våra jordbrukskonsulenter än för de ifrågakvarande fiskeritjänstemännen.

Sedan säga reservanterna, att dessa tjänstemän »för närvarande inom flertalet hushållningssällskap benämnas fiskerikonsulent». Det vågar jag bestrida. Förhållandena skifta. I mitt hemlän ha vi inga fiskeritjänstemän som kallas konsulenter, utan de kallas instruktörer.

Slutligen klandrade herr Sundberg vad utskottet anför som motivering för att utskottet finner sig böra godtaga Kungl. Maj:ts förslag i titelfrågan. Utskottet skriver: »Hinder torde emellertid ej böra möta mot att denna fråga — om förhållandena föranleda därtill — upptages till förnyad prövning i anslutning till pågående tjänsteförtekningsrevision.» Jag hade trott att motionärerna på grund

av detta utskottets uttalande skulle ha känt sig belättna, ty vi ha ju då inte alldeles stängt möjligheterna för dessa tjänstemän att dels få en annan lönegradsplacering och dels kanske också få en annan titel, utan detta står ju öppet. Men utskottet har inte velat vara med om att så att säga gå i förväg under det att denna tjänsteförtekningsrevision pågår. Jag tror alltså att utskottet här har gått på den riktiga linjen.

Jag har för närvarande inte något mer att tillägga, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SUNDBERG, CARL: Herr talman! Jag anser att utskottets ärade ordförande inte har bemött de synpunkter, som jag framförde i mitt anförande nyss. Varken i detta anförande eller i reservationen har talats om eller föreslagits någon högre lönegradsplacering för de tjänstemän det här gäller än Ca 19. Tvärtom står i reservationen klart och tydligt, att man vid detta sitt ställningstagande vill »understryka att lönegraden, såsom nyss förordats, bör vara Ca 19». På denna punkt är det alltså klara verba.

När sedan utskottets ordförande talade om dessa fiskeritjänstemäns ställning, försvarade han den nya titeln »fiskeriassistent» därmed, att de ha en överordnad förman, i detta fall en fiskeriintendent. Ja, det är ju alldeles klart att de ha en överordnad — vilken tjänsteman i detta land har inte en överordnad, även om han innehar vad man kallar en självständig ställning? Men dessa fiskeritjänstemän inneha just vad man i allmänhet menar med en självständig ställning. De äro — det vill jag understryka — icke assistenter åt fiskeriintendenten, även om de subordinera under honom.

Utskottets ärade ordförande gjorde mot slutet av sitt anförande ett uttalande, som i rätt hög grad förvånade mig, då under utskottsbehandlingen över huvud taget icke någon röst höjts för att placera dessa tjänstemän i högre lönegrad än Ca 19. Menar nu utskottsordföranden med det uttryck, som han cite-

Ang. utbildning av fiskeritjänstemän m. m.

rade, att det skall kunna tänkas att man även undersöker möjligheterna att ge dessa tjänstemän en högre lönegradsplacering? Jag trodde att bakom detta utskottets yttrande endast låg ett erbjudande till dessa tjänstemän att få komma tillbaka i syfte att erhålla den ändrade titel, som de ville ha, nämligen fiskerikonsulent.

Det skulle vara av värde att få veta, vad utskottsordföranden avsåg med sitt yttrande.

Herr NÄSLUND: Herr talman! Jag ber att få fästa herr Sundbergs uppmärksamhet på att den motion, vari yrkades att ifrågakvarande tjänstemän skulle erhålla en annan titel, också gick ut på att de skulle placeras i en högre lönegrad än Ca 19, nämligen Ca 21. Nog talades det om den lönegraden vid utskottsbehandlingen, herr Sundberg, och även om det inte förekom några mera ingående överläggningar på den punkten så höjdes det i alla fall röster för att dessa tjänstemän skulle placeras i lönegrad Ca 21. Nu äro emellertid såväl utskott som reservanter eniga om att dessa befattningshavare i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag skola placeras i Ca 19. Det är alltså endast i själva titelfrågan, som vi inte äro överens, och då tycker jag inte att man skall behöva riva upp någon större debatt i lönegradsplaceringsfrågan, där vi ju äro ense.

Utskottet har ju, såsom utskottsordföranden redan påpekat, ställt sig en smula tveksamt när det gäller titelfrågan. Tveksamheten, huruvida dessa befattningshavare skulle erhålla titeln konsulenter eller ej, har förstärkts av den anledningen, att det måhända skulle ligga närmare till hands för dessa tjänstemän, om de skulle få titeln fiskerikonsulenter, att snabbare komma med åskanden om en bättre löneställning. Och det kan ju hända att så är förhållandet. Om det verkligen är en hjärteangelägenhet för reservanterna att få en annan titel än assistent, så finns det ju — vilket utskottets ordförande här påpekat — en titel som de allra flesta nu tjänstgöran-

de befattningshavarna på detta område redan nu bära, nämligen fiskeriinstruktörer, även om det finns en eller annan eller några befattningshavare som bär titeln konsulenter.

Herr talman! Med mitt inlägg har jag velat göra klart att reservanterna i lönegradsplaceringsfrågan ha frångått det yrkande, som ställts i motionen, och alltså förordat samma lönegradsplacering som Kungl. Maj:t och utskottet. Jag tycker då att vi skola kunna hålla den frågan åt sidan och i stället diskutera angelägenheten av att kalla dessa tjänstemän fiskerikonsulenter eller, såsom Kungl. Maj:t har föreslagit, fiskeriassistenter. Även om titeln »assistent» inte är så synnerligen väl funnen, tror jag inte detta har någon större betydelse för fiskerinäringen i allmänhet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr SUNDBERG, CARL (kort genmäle): Herr Näslund har upplyst mig om att i den motion, som föreligger på denna punkt, har yrkats dels att dessa befattningshavare skulle få en högre lönegradsplacering, dels att de skulle få en ändrad titel. Jag känner mycket väl till detta, men jag har, herr Näslund, aldrig talat om motionen och aldrig tillstyrkt den. Jag talade uteslutande om reservationen, och den har jag också yrkat bifall till.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Jag är delvis förekommen av herr Näslund, och jag skall därför inte upprepa vad han här yttrade. Men jag vill ge herr Sundberg rätt i så måtto, att i reservationen har inte talats om någon högre lönegradsplacering för dessa befattningshavare, men däremot har detta skett i motionen.

Herr Sundberg tyckte att det var underligt att vi här i debatten togo upp frågan om lönegradsplaceringen, eftersom han inte med ett ord berört den vare sig i sitt anförande eller i reservationen. Ja, motionen är dock redovisad

Ang. utbildning av fiskeritjänstemän m. m.

i utskottsutlåtandet, och därför torde man ha rätt att här omnämna vad motionärerna yrkat. Detta kan man inte komma ifrån.

Herr Sundberg ställde en direkt fråga till mig, om jag — eller rättare sagt utskottet — ansåg att raderna nederst på s. 22, som lyda: »Hinder torde emellertid ej böra möta mot att denna fråga — om förhållandena föranleda därtill — upptages till förnyad prövning i anslutning till pågående tjänsteförteckningsrevision» även avsågo frågan om lönegradsplaceringen. Det är klart att detta uttalande avser dels lönegradsplaceringsfrågan och dels titelfrågan — jag har i varje fall fattat det så. Det är väl alldeles uppenbart, herr talman, att om man tar upp lönegradsplaceringsfrågan, så upptages nog också titelfrågan till prövning, eller omvänt: om man tar upp titelfrågan först, är jag säker på att lönegradsplaceringsfrågan därefter också upptages till prövning.

Herr Sundberg är mycket intresserad för skogsfrågor och allt vad därtill hör. Jag är alldeles övertygad om att han har i friskt minne vad som förekom i riksdagen för två eller tre år sedan, när vi diskuterade frågan om titeln för våra länsskogvaktare. Från visst håll förelåg förslag att dessa skulle benämnas konsulenter, men det ville inte jordbruksutskottet vara med om, huvudsakligen av det skälet att man ansåg att de inte hade samma tjänsteställning, icke samma uppgifter och icke heller samma utbildning som t. ex. våra jordbrukskonsulenter — om jag återigen får nämna dessa. Riksdagen gick inte heller med på att kalla länsskogvaktarna för konsulenter. Jag skulle tro att våra länsskogvaktare i dag äro fullt belåtna med sin titel, som jag anser vara hedervärd nog.

Jag tror att det kommer att förhålla sig på samma sätt i det föreliggande fallet. Jag har nämligen inte blivit övertygad av vad herr Sundberg här anför till stöd för en ändring av utskottets förslag beträffande titeln på de tjänstemän det nu gäller.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman!

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara mer övervägande ja besvarad.

Herr *Sundberg, Carl*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 26, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges bidrag till kostnaderna för FAO; och

nr 29, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Understöd åt jorddelningsväsendet m. m.: Bidrag till vissa förrättningskostnader m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående

Ang. riktlinjer för en civil regional beredskapsorganisation.

anslag för budgetåret 1951/52 till bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. riktlinjer för en civil regional beredskapsorganisation.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till avlöningar vid överståthållarämbetet och länsstyrelserna amt angående den civila regionala beredskapsorganisationen.

Under punkten 162 av elfte huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels besluta att å personalförteckningen för överståthållarämbetet uppföra ytterligare två kontorsbiträdestjänster i Ca 8, dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för ämbetet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1951/52, dels ock till Överståthållarämbetet: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 2 935 000 kronor.

Under punkten 164 av samma huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för länsstyrelserna, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1951/52, dels ock till Länsstyrelserna: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 22 600 000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten proposition, nr 149, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 16 mars 1951, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för en civil regional beredskapsorganisation, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1951/52 bestrida kostnaderna för organisationen från avlöningsanslagen till överståthållarämbetet och länsstyrelserna.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningen för överståthållarämbetet uppföra två nya kontorsbiträdestjänster i Ca 8;

II. fastställa i utlåtandet införd avlöningsstat för överståthållarämbetet, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1951/52;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för länsstyrelserna, vilka angivits av utskottet;

IV. godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1951/52;

V. beträffande riktlinjerna för en civil regional beredskapsorganisation godkänna vad utskottet anfört;

VI. bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1951/52 bestrida kostnaderna för organisationen från avlöningsanslagen till överståthållarämbetet och länsstyrelserna;

VII. för budgetåret 1951/52 under elfte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

1) till Överståthållarämbetet: Avlöningar 2 935 000 kronor;

2) till Länsstyrelserna: Avlöningar 22 600 000 kronor.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Lundgren*, *Ståhl* och *Thapper*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte beträffande riktlinjerna för en civil regional beredskapsorganisation godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 16 mars 1951 anfört.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Jag måste beklaga, att statsutskottets här förevarande utlåtande utdelades i kamma-

Ang. riktlinjer för en civil regional beredskapsorganisation.

ren så sent — det skedde först omkring klockan 12 i dag — att det icke torde ha varit möjligt för kammarens ledamöter att ta del av detsamma. Det inträffade är så mycket mera beklagligt som det ju inte är alldeles oväsentliga ting det här rör sig om, det står kanske inte heller alldeles i överensstämmelse med andan i gällande bestämmelser om bordläggning.

Såsom kammarens ledamöter torde finna, är till detta utlåtande fogad en reservation av mig i denna kammare och av två medlemmar i andra kammaren. I denna reservation yrkas bifall till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad.

I propositionen föreslås, att länsstyrelserna skola fungera som regionala organ på den ekonomiska försvarsberedskapens område. Inom länsstyrelsernas landskansli skall det organiseras en underavdelning, som skall ha hand om dessa frågor. Underavdelningen skall uppdelas i fyra detaljer, var och en ledd av en sakkunnig person.

Vidare föreslås i propositionen, i syfte att åstadkomma en samordning beträffande planläggningen av de civila försvarsuppgifterna och för att i krig möjliggöra en militär och civil samverkan, att sammanföra vissa län till civilområden, vilka i stort sett skulle sammanfalla med den gällande militäradministrativa indelningen. Till befälhavare inom ett sådant civilområde skulle utses en landshövding.

Vad först beträffar den senare frågan föreligger det icke några meningskiljaktigheter; där tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag. Det är dock, herr talman, på en punkt i utskottets skrivning som man möjligen kan ställa sig litet tveksam. Utskottet säger: »Huruvida en heltidsanställd kanslichef» — alltså för civilområdet, omfattande flera län — »kan bli erforderlig torde, såsom departementschefen framhållit, få avgöras när civilområdena krigsorganiseras, vilket enligt utskottets mening icke bör ske förrän i ett krigsläge.»

Det är klart att dessa tjänstemän icke skola insättas på sina poster i fredstid, men å andra sidan borde det väl redan

i fredstid vara avgjort, vilka tjänstemän som skola utses att vid krigstillfälle rycka in, så att de skola kunna förbereda sig på sina uppgifter i krig. På den punkten har jag emellertid, herr talman, icke något yrkande.

Vad däremot den första delen av propositionen beträffar, nämligen den del där det talas om länsstyrelsernas uppgift såsom regionala organ på den ekonomiska försvarsberedskapens område, föreligger det vissa skiljaktigheter mellan utskottets majoritet och reservanterna. Utskottet anser sig icke ha funnit övertygande skäl tala för behovet av ett allmänt regionalt organ för den ekonomiska försvarsberedskapen. Utskottet anser att den nuvarande organisationen av länsstyrelsen i stort sett kan anses tillfredsställande, men utskottet medger, att det behövs en viss förstärkning av organisationen för att göra en planläggning för ett krigsfall. Men sedan denna planläggning är verkställd, skola de olika sektionerna, menar utskottet, förpupas för att kunna träda i verksamhet först i ett ytterligt skärpt läge. Men det är väl ändå på det viset att om man har en organisation, måste denna kontinuerligt arbeta för att dess planer för ett krigsläge alltid skola vara aktuella. Det är inte tillräckligt att en gång för alla göra upp en plan, utan denna måste ändras allt efter utvecklingen.

Det är av den anledningen, att Kungl. Maj:ts proposition, enligt min uppfattning, bättre tillgodoser behovet på detta område, som jag tillåter mig att yrka bifall till den reservation, som är avgiven vid detta utlåtande och som innebär tillstyrkande till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Det torde inte vara obekant för kammarens ledamöter, att såväl den föregående ärade talaren som jag hysa samma varma intresse för att vårt land skall kunna fredas mot såväl yttre som inre faror i en orostid som den nuvarande. Därav kan kanske dragas den slutsatsen, att det inte kan vara så farligt med

Ang. riktlinjer för en civil regional beredskapsorganisation.

det förslag, som utskottet här framlägger. Skulle så ha varit förhållandet, hade i varje fall inte jag tillstyrkt det.

Skillnaden mellan vad utskottet har skrivit och reservationen — alltså Kungl. Maj:ts förslag — är inte av någon större betydelse. Skillnaden innebär, skulle jag vilja säga, att utskottsmajoriteten menar, i motsats till reservanterna, att länsstyrelserna inte skola fungera som ett regionalt organ annat än vid krigstillfällen.

Vi ha gått med på en planläggning som möjliggör, att länsstyrelserna skola kunna fungera som regionala organ vid krigstillfällen. Men vi ha varit rädda för att länsstyrelserna under fredstid skola kunna taga sig före saker och ting, som man vill att de skola göra endast under krigstid.

Vi ha också lärt oss inom den avdelning av statsutskottet, som handlagt detta ärende, att vara ganska misstänksamma mot inrättandet av nya administrativa organ. Vi sakna ju heller inte, herr talman, för närvarande organisationer för dessa ändamål. Vi ha riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och vi ha länsstyrelserna, som redan nu ha vissa uppgifter som röra den ekonomiska försvarsberedskapens ordnande, bl. a. trafikplanläggning och vissa beredskapsuppgifter på livsmedelsområdet.

Den nu föreliggande propositionen nr 149 utgör resultatet av vissa överväganden, som gjorts med anledning av krigsspel och dylikt som ha förekommit under det senaste året. Det är alldeles klart att det är lämpligt, att länsstyrelserna skola få tillfälle att planlägga hur de skola förhålla sig vid ett akut krigsläge. Men, herr talman, det möjliggöres också med utskottets förslag. Jag kan citera några rader ur utlåtandet, eftersom det utdelades så sent, att kammarens ledamöter kanske inte hunnit läsa igenom hela utlåtandet. Utskottet skriver: »Om utskottet såsom framgår av det anförda alltså icke kan ansluta sig till den av departementschefen uttalade uppfattningen att länsstyrelsen redan i fredstid i princip skall fungera som ett allmänt regionalt organ för den ekonomiska

försvarsberedskapen, finner utskottet det å andra sidan välbetänkt att de problem, som kunna uppkomma i ett akut krigsläge, i nuvarande världspolitiska situation penetreras ute i länen.»

Denna uppgift skall, såsom departementschefen föreslagit, handhas av en organisation bestående dels av några sakkunniga från länet, dels av en ordinarie tjänsteman i länsstyrelsen, som skall ha till uppgift att tjänstgöra som förbindelseman mellan länsstyrelsen och dess underavdelning för ärenden rörande den ekonomiska försvarsberedskapen, och dels av en avlönad chef över denna avdelning.

Vi mena att dessa personer tillsammans kunna penetrera de uppgifter, som de komma att ställas inför under krigstid. Men att låta dem växa sig fast till att bli en permanent organisation, något som det så lätt vill bli här i Sverige — vi svenskar ha ju en benägenhet nedlagd i vår nationalkaraktär att överorganisera allting — det ha vi velat reagera emot. Jag är ganska förvissad om, att skulle det bli ett ytterligare skärpt läge, kommer Kungl. Maj:t att handla enligt de direktiv utskottet har givit. Då skall också denna organisation, som skulle föra ett tylande liv under en tid efter att ha slutfört sitt grundläggande planläggningsarbete, snabbt kunna sättas i funktion.

Vi ha också gått med på att bevilja de 100 000 kronor, som erfordras till arvode åt de sakkunniga och till de kostnader som i övrigt äro förknippade med organisationen. Det enda som skiljer oss från Kungl. Maj:ts förslag är att vi ha motsatt oss, att länsstyrelserna skola sätta i gång någon stor apparat och skicka ut en massa frågeformulär i länen och därmed besvara människor till höger och vänster och låta näringslivet lämna in uppgifter och därefter göra en vidlyftig sammanställning av detta material, som sedan lätt kunde bli den stomme, kring vilken en organisation kan existera som något slags självändamål.

Det är egentligen för att reagera mot en sådan utveckling, vilken jag för min del, herr talman, inte funnit på minsta sätt behövlig, som vi ha skrivit så som

Ang. riktlinjer för en civil regional beredskapsorganisation.

vi ha gjort. Jag tror det är välbetänkt att kammaren följer utskottsförslaget. Det finns alltså ingen fara för att icke alla vederbörliga krigsförberedelser på detta område ändå skola komma att vidtagas.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Herr Mannerskantz framhöll, att vi ha nämnden för ekonomisk försvarsberedskap såsom ett centralt organ för den ekonomiska planläggningen i krig. Det är naturligtvis alldeles riktigt att vi ha den, men det fordras ju även en lokal organisation, som är knuten till länsstyrelserna. Det är alltså en sådan som vi vilja åstadkomma, och den får man ju endast till en del genom det sätt, varpå utskottet har velat lösa problemet. Men den torde, så vitt jag förstår, inte bli så effektiv som om man följer Kungl. Maj:ts förslag härvidlag, framför allt därför att det, så vitt jag kan se, fordras en ganska grundlig planläggning. Man behöver kanske inte direkt besvara de enskilda näringsidkarna och andra med uppgifter; det är naturligtvis inte roligt att behöva göra det. Det behövs dock ett ganska grundligt genomträngande av hela problemet. Framför allt är det av vikt att man inte bara gör en planläggning utan även håller dessa planer aktuella genom att rätta planerna efter de förändrade ekonomiska förhållandena i landet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Lundgren m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 145, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Lundgren m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 182, till Konungen angående val av en ledamot i styrelsen över riksdagsbiblioteket med suppleant;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 183, för herr Adolf Wallentheim att vara ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket; och

nr 184, för herr Elis Håstad att vara suppleant för ledamot av styrelsen över riksdagsbiblioteket.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom m. m.; och

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens forskningskommitté för lantmanabyggnader m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringsen i riket m. m.;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisutjämningsavgift m. m.; och

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 54 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande, m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, ävensom i ämnet väckta motioner, m. m.; samt

nr 25, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379) m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet;

bevillningsutskottets memorial och betänkande:

nr 55, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 39 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536), dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till religionsfrihetslag m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Anmäldes och bordlades nedannämnda under sammanträdet till herr talman-
nen avlämnade motioner:

nr 498, av herr *Persson, Helmer*, och herr *Öhman*,

nr 499, av herr *Mannerskantz* m. fl., samt

nr 500, av herr *Pettersson, Georg*,
alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.38 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.